

ГƏРƏДБƏГ

Газет 1990-чы йилден чыкыр.

АЗƏРБАЙЖАН ССР ДАҒЛЫГ ГƏРƏБƏГ МУХТАР ВИЛАЈƏТИ ҮЗРƏ РЕСПУБЛИКА ТƏШКИЛАТ КОМИТƏСИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН РЕСПУБЛИКАНСКОГО ОРГКОМИТЕТА ПО НАГОРНО-КАРАБАХСКОЙ АВТОНОМНОЙ ОБЛАСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

Сов.ИКП-нин XXVIII гурултајында Азербайжан КП МК-нын биринчи катиби, Азербайжан ССР президенти А. Н. МУТƏЛЛИБОВУН ЧЫХЫШЫ

Јолдашлар!

Коммунистларин, совет адамларынын нечə-нечə нəслинин кəзледији иш — тарихин, соснализмин, совет дөвлət гурулушунун, бүтүн хəјатымызын јенидөн дəрк едилмеси, ахыр ки, керчək-лијə чеврилмишдир. Инди биз хамишəкиндөн даҗа сəрбəст, даҗа ачыг, даҗа тəмиз адамларыг. Хəгигəт бөлөдир! Бу хəгигəт надир ичтимаи экспериментин — Сов.ИКП-нин вə совет чəмијјəтинин реформасијасынын шəkисиз наилијјəтидир. Биз јенидөн-гурманын тэрэфдарыјыг!

Амма башга хəгигəт дə вəр. Сијаси мəрдлик буну бојнумуза алмагы тəлөб едир ки, јенидəнгуруманын беш или эрзиндə хəлэлик нə гуруб-јаратмаг мүмкүн олмушдурса, ондан сат-гат чох шеј учурулмуш вə сөкүл-мушдур. Бунун тəгсири башгаларында дејил, апрел (1985-чи ил) дөнүшүнə башламагы гəт етмиш Сов.ИКП-дөдир, онун лидерлериндөдир. Јенидəнгуруманын нə үчүн кениш програма малик олмадан нијјет едилдијини вə хəјата кечирилмэјə башландыгыны баша дүшмөк олар. Вахт дарлыг едирди, елэ халгын сəбири дə түкəнирди. Амма елми сурəтдө өсəсландырылмыш консепсијанын нөвбети сəвлəринин азаб-эзијјəтини халгын чөкмөјөчөјинə бу күн дə тəминат верилмэмеси о дөмөдир ки, чəмијјəт јенə дə јанлыш јол тутмаг горхусу алтындадыр.

Экəр јенидəнгурума консепсијасы, хəсабат мəрүзəсиндө дејилдији кими, даим дејишилчөкдирсə, онда га-нунаујун суал јараныр: ајаг сахлајыб əтрафа бојлан-маг вə чошгун хадисəлерин бизи хараја кəтириб чыхардыгына вə хансы истигамəтə јөнөлтдијинə бахмаг вахты дејилми?

Мəрүзəнин идејалары əсас е-тибары илэ ретроспектив бахыш зəмининдө гурулмушдур. Өлкөнүн кəзледији сənөд бизим гурултаја топлашаркөн хəлл етмөк нијјəтин-дө олдуғумуз башлыча суалы чəвəбсиз гојур: итисади, сијаси проблемларин вə миллэтларарасы чөкишмөлөрин кирдабындан нечə чыха билерик? Биз мəрүзəдө партијанын вə халгын кəзледиклəri хөттин јеридилчөјини өкс етдирөн əзмə гəтијјəт сезмэдик. Зөннимчə, јенидəнгуру-

манын штурманлары илэ бүтүн дикер партијалы күтлэ арасында јолверилмөз учурум јаранмышдыр. «Учарылар» гəрара алмыш, «ашагылар» разылашмышлар кими кəһнə гайда өз ишини кəрмүшдур. Чəмијјəтин симасыны, онун сијаси вə итисади тəмəлини кəкүндөн дөјишдирмэли олан ислахатларын хазырланмасы, нə гэдэр истəсəк дə, бүтүн партијанын ишинə чеврилмөмишдир. Рəхбərлијин хазырладыгы бир чох гəрарлар əмэли ишдө гəчəс-сүмүнү тапмамышдыр.

Сијаси рəјлэрин мүхтəлифлији ичəрисиндө чох вахт коллектив рəјин бəррəsi кими гəлэмə верилөн али монолог үстүн кəлмишдир.

Истəр-истəмэз бөлэ тəсəв-вүр јараныр ки, Сов.ИКП-нин, МК Сијаси Бүросунун иш услубу вə мөгдлэри чəмијјəтин дөјишмиш олан хəјəт шəрантинə ујунлашмамышдыр. Сијаси Бүродə јенидəнгуруманын прин-сиплэри вə мəрхələлэри хəгигəт, Сов.ИКП-дөки вəзијјəт хəгигəтдə хəр кəсир рəјинин нəзэрə алын-масы принципи кими демократик принципин бəргəрар олдуғуна да инам жохдур.

Сов.ИКП-нин итисади си-јасетиндөки сəвлəри мəрүзəдө кечмишин ағыр мирасы илэ изаһ етмэјə чөлд кəстəри-лир. Лакин бөлэ бир суал гаршыја чыкыр: Бəс бəшил-ликларин сəвлэри үчүн ким мөс-улијјəт дашыјыр? Инди мөјдан елэ итисади чы-лим-лэрə верилмишдир ки, бу күн биз мəһз онларын итисади экспериментларинин бəррэлэ-рини дадырыг. Елэ исə халг өзүнүн индики ачыначагы вəзијјəти үчүн кимдөн хəса-бат истəмэлидир?

Бизчə, итисадијјəтдакы бəрраны сəбэби будур ки, чидди гүсурлары да олсə, хəр халда система ујун сурəтдө сазланмыш тəсəрүфат мөханязми башга, јени мөхан-изм олмаја-олмаја вахтын-дай əввəl сөкүлмушдур. Итисади əлагэлэрин дөвлət тэрэфиндөн тəнзимлөнмө-си дə əслиндө лəгв едилмиш-дир вə бунула разы-лашмаг чөтиндир. Глобал гытлыг вə халг тəсəрүфаты-нын инхисар структуру шə-раитиндө топдансатыш базарына кечилмеси, материал етијјатларынын вə истəсəл вəсителэринин сатылмасы хə-лэ тездир.

Бу күн базар мүнəсибət-

лэринə кечилмеси итисади ислахатын јекуну кими баша дүшүлүр. Амма пиллэлэрин, бүтөв мəрхələлэрин үстүндөн адлајыб кечмөк олмас, буну əввəллэр сынагдан чыхарыб «файдасыны» кəрмү-шүк!

Базар мүнəсибətлэринə кеч-чөнлэрин илкин шəраитин-дөки мүхтəлифлији дə саја алмамаг олмас. Вəзилэри

базарда компүтерлэр сатачаг-лар, вəзилэри исə хаммал. Узун мүддət совет нефтинин хəјди инссəсин истəхсəл ет-миш вə əл гафгазлы сəхавəти илэ ону Иттифага вермиш Азербайжан нечə олсун?! Ахы инди о, хəддэн артыг бəјүмүш халг тəсəрүфаты структуру илэ тəкбэтəк гал-мышдыр.

Демократик дөјишиклик-лэр хəгигəтдə чəмијјəти бү-рүјөн сүр'əтли сијасилəшмə азары демократија илэ га-нун диалектик вəхдəти прин-сипинин ачыг-ашкар гула-ардына вурулдуғу бир шə-раитдө чөрəјан едир.

Елэ бунун нəтичəсидир ки, ганунлар олмадыгына кərə гошунлар асајиши горума-гын əсас алəтинə чеврил-мишдир. Бах бунула дə со-вет чəмијјəтиндө демократик дөјишикликларин махијјəти нүфуздан салыныр, халбуки халг бу просеси он иллэр боју сəбирсизликлэ кəзлэ-мишдир. Ајдын мөсələдир, экəр демократијаны хəрч-мəрчлидөн горумаг мүмкүн олмаса, онун јерини јенидөн амрлик тута билэр.

Партијанын вəзијјəти хəг-игəтдə. Гурултај партијанын кəлчөји вə чəмијјəтдө онун јери барəсиндө өз фикрини билдирмэлидир. Чохпарти-јалыг шəраитиндө Сов.ИКП-нин русвај едилмэсинə, она һүчүмлар едилмэсинə сон гојмаг лазымдыр, чүнки демократик рəгабət шəраит-

индө онун чəмијјəтдө өз мөвгəјини мөһкəмлəндир-мөк һүгугу вардыр. Өзүнү гамчыламаг вə өзүнү дидмөк азарынын да габагыны алмаг лазымдыр. Јохсə бөлэ шə-рантдө партија коммунизм перспективинə чəтин чата билэр.

Сəрт дə олсə, бөлэ бир факты гəјд етмөк лазымдыр ки, бүтүн бу сон иллэр эр-зиндө гуманист демократик социализм гуручулуғу кеди-шиндө ган төкүлүр, əд-лəтсизлијə јол верилир. Хал-гы бир ингилабын да баш вердији илэ овуңдурмаг даҗа мүмкүн дејил. Мөсələн, шəхсијјəтə пəрəстиш иллə-риндө күтлэни тəғиблэрə мə-рүз галанларла јенидəнгуру-манын гызгын чагында еви-ни-ешијини, елини-обасыны итирөллэр арасында нə фəрг-ола билэр? Бүтүн бунлары реформасијанын лабүд нəти-чөлэри хəсаб етмөк вə ја ај-ры-ајры рəхбэр ишчилэрин халгла үмуми дил тапмагы бачармасы илэ изаһ ет-мөк доғрудурму? Бу, өлкə-ни дағымат тəһлүкəsi тэрə-дөн миллэтларарасы сарсын-тылары хөддөн артыг сəтһи јанашмаг дөмөкдир. Реки-онумузда јаранмыш вəзијјə-тə кəлдиқдө, бир даҗа дө-мөк истəјирəm ки, өлкөнүн сијаси рəхбэрлији мухтар вилајəт чəрчивəсиндө өз мүгəддэрəтыны тəјин етмөк хəрəkəты дејилөн хəрəkəтдə бүтүн дөвлət үчүн дағыды-чы сепаратизмин кизлөнди-јини кərə билмөмишдир.

Партија рəхбэрлијинин јү-сəк тəбөгəсиндө јекдиллијин олмадыгыны бу дə сүбүт едир ки, мəлүм мүнə-гишəнин лап башлангы-чында Сијаси Бүронун бир үзвү Бақыда чыкыш едир-көн сəрхəдлэри дөјишдирмө-јин јолверилмэзлијиндөн да-нышыр, дикери исə һəмин вахт гошшу республикада халгын өз мүгəддэрəтыны тəјин етмөк һүгугуну бəһ-нə едиб сепаратизм əслин-дө тэрэфдар чыхарды.

Заман кəстəрди ки, мəр-кəзин мөвгəји əсəссыз имиш. Ачыг дөјөк: мəркəзин функ-сионерлэри мөсələнин тари-хини билмэдөн, вəзијјəтə бөл-лөд олмадан, өзлэринин зəһ-мөтə салыб мүнəгишəнин сə-бəблэрини объектив тəһлил етмэдөн əслиндө Азербайжа-ны дүшүнүлмөмиш гəрарла-рын сынагдан чыхарылдыгы мөјдана чевирдилэр. Бəс нəтичəsi? Нəтичəsi өдур ки, гаршыдурума давам едир, инсанлар хəлак олур-

лар. Иш о јерə чатыб ки, өлкөнүн эразисиндө ики рес-публика арасында сəрхəд зонасы јарадылыб. Ермөнис-танда республиканын гəјри-формал хакимијјəт органла-рынын башчылыг етдиклэри 140 миң нөфэрлик милли орду тəшкил олунуб. Азербайжан халгынын хəјаты вə тəһлүкəсизлији реал тəһлү-кəјə мəрүз гојулуб. Ланин неч кəс бу ганунсуз террор-чу дөстəлэрини тəрксилəһ етмэјə чəсарəт кəстəрмир.

Бөлэ дə иш олар? Бəј-нəлхалг кəркинлијин зəһф-лэдилмэсиндө вə тəрксилəһ ишиндө уғурлар газандыгы-мыз халда, нə үчүн өлкə-нин дахилиндө совет хал-лары арасында кəркинлик артыр вə хəрбилəшмə кедир?

Биз дөфəлэрлэ өлкөнүн президентинə, рəхбэрлији-нə, Сов.ИКП МК-ја мурачи-эт етмиш вə өзбашына хəрбилəшмэјə сон го-јулмасыны, əмин-аманлыгын бəрпа олунмасында респу-бликаја јардым кəстəрилмэ-сини хəһиш етмишик.

Бу күн биз бу хəһишлэр-лэ гурултаја мурачиэт ет-мэјə мөчбурут.

Биз үмидимизи кəсмирик ки, ағыл-камал галиб кəл-чөк вə бундан сонра да јанашы јашамалы олан хəр ики халг индики вə кəлчөк нə-силлэр наминə бир-бирини баша дүшчөк, суверен дөвл-этлэр иттифагына доғру аддымлајан республикала-рын суверен һүгугларына хəрмөт бəслəјөчөк, гаршы-лыгы ирадларын вə инчи-ликлэрин үстүндөн гəлэм чөкчөкдир.

Гысача Сов.ИКП-нин кə-лчөк модели хəгигəтдə. Биз Сов.ИКП-нин елэ моде-линə тэрэфдарыг ки, респу-бликаларын узун иллэр дил-дө дејилөн суверенлији де-јил, реал суверенлији əса-сында ССРИ-нин јени гуру-лушунун сијаси тəминатчы-сы ола билсин. Биз Сов.ИКП илэ идеја бирлијинə əсасла-нан мүстəгил, бəрəбэр һү-гуглу республика Коммунист Партијасына тэрэфдарыг.

Јолдашлар! Тарих ингилаби јенидөн-гуруманы хəјата кечирмөк гə-рарына кəлмиш инсанын си-јаси мəрдлијинə лајигинчө гијмэт верчөк. Лакин му-асирлэр бөлэ бөјүк иши мөһв едө билчөк гəтијјəтсизлијə вə мөнтисизлијə дөзə бил-мэзлэр.

Экəр биз јенидəнгуруманы давам етдирмөк истəјириксə, онун сүканы мөһкөм əллəр-дө олмалыдыр.

Дағлыг Гарабаг Мухтар Вилајәти коммунистләриндән бир группунун Сов.ИКП XXVIII гурултајына көндәрдији МӘКТУБУН МӘТНИ

Һөрмәтли гурултај нүмәјәндәләри! Һөрмәтли Баш катиби!

Сиз шүбһәсиз ки, сон үч илдә ујдурма «ДГМВ проблем» ады алтында Азәрбајҗан халгынын дүҗәр едилдиҗи бәләлардан һалысымыз. Артыг быҗаг сүмүјә дәјәнүб. Шәхсән биз—Дағлыг Гарабагдә јашајән бир групп коммунист Коммунист Партијасына, Сов.ИКП МК-нын Сијаси Бүросуна инамымыз итиририк. Она көрә ки, «Сөрһәдләри дәјишдирмәк олмаз» фикрини тез-тез тәсдигләјән Сијаси Бүро дедијини әмәллә, ишлә һәјәтә кечирмәди. Биз дәфәләрлә шәһиди олмушүг ки, ермәни милләтчиләринин Москва һавадарлары мәрһум академик Сахарову, онун ханымы Јелена Боннер-Алханјаны Бақыја, Шушаја, Дағлыг Гарабагын Азәрбајҗан көндәрдиҗи «ағыз сынамаг», «Һәсәсин алмаг елчилијинә көндәрмишдир. Гәһә академик Гарабагы Ермәнистанда термәк төклифинин Москвада да мүсбәт гаршыландығыны, мөһз онун өзүнүн бу рекиона һәмин мәгсәдлә көндәрилдијини етираф етмишдир.

А. И. Волскинин башчылыг етдији ДГМВ үзрә хүсуси комитә Москвадан хүсуси кәстәришлә көлдији үчүн Дағлыг Гарабагдә јашајән азәрбајҗанлылардан 15 минин виләјәтдән чыхарылмасына шәрәит јаратмыш, ДГМВ-нин Азәрбајҗан ССР илә итисәди вә мә'нәви әләгәләринин тамамилә көсәрәк, республикамызын сүверен һүгүгларынын ермәни милләтчиләри тәрәфиндән тапдаланмасына көмәк етмишдир.

Инди Азәрбајҗанын сөрһәд районларында вә Дағлыг Гарабагдә бәдиә ермәни милли ордусунун (бу ордунун үзләри мәркәзи мәтбуатдә халг дәјүшчүләри ады илә тәгдир вә тәгдим олунурлар) сәтгаллы гулдурлары күнаһсыз адамларын ганынын ахыдыр, көндләри талан едиб

јандырыр, көрпүләри, јоллары партадыр, мал-гара вә гојун сүрүләрини гоуб апарырлар. Әлкә президенти М. С. Горбачова вә Сов.ИКП МК-нын Сијаси Бүросуна чохајлы мүраҗиәтләримиз исе бир гәјдә олараг чаваб-сыз галыр.

Бу илин јанвар күнләриндә әсәссыз олараг Бақыја гошун јеридилмәси, јүзләрлә күнаһсыз адамын ганынын ахыдылмасы, республикамызын әразисинин бөјүк бир һиссәсиндә фәвгәлдә вәзијәт е'лан олунмасы һансы икитишәшлә сон гојмаг үчүн едилдиҗи вә бу вәһшиликләрин тәшкилатчылары кимләр иди!

Ермәнистан ССР Али Совети Рәјасәт һәјәтинин Азәрбајҗан, Дағлыг Гарабаг барәдә фитнәкар гәрарлары ССРИ Али Совети Рәјасәт һәјәтинин үрәјикчәдирми! Әкәр бәлә дәјилсә, ССРИ халгларынын бирлијинә, үмүмән јенидәгурмаја архадан зәрбә олан бу чүр фитнәкарлыглары ијә вәхтдә вә гәти чаваб верилмири!

Ермәнистандан Азәрбајҗанга дашынын силаһларын вә гулдур дәстләринин гаршысына алмаг үчүн кичик бир тәдбир көрүлдә мәркәзи мәтбуат, хүсусилә телевизиянын «Заман» хәбәрләр програмы «ДГМВ вә Ермәнистан блокадададыр»—дәјә һәј-күј салырлар. Ермәни милләтчиләри исе Москва һавадарлары илә сәвдәләшб ДГМВ-јә танк көндәрәндә, Јереванда совет әскәрләрини өлиндән куја «зорла» алынмыш ракетләр, топлар, автоматлар вә дирәли машиналарла Нахчыванын көндәринә һүчүмләр едәндә, азәрбајҗанлыларын һаһаг ганынын ахыданда бу вәһшиликләр ермәниләрин чаваб тәдбирләри кими гәләмә вериллир.

Биз она көрә партијаја инамымыз итиририк ки, Сов.ИКП МК, Сијаси Бүро Дағлыг Гарабаг мәсәләсиндә икили мөҗгә тутмуш, көзләмә сијасәти јеритмишдир.

«Дағлыг Гарабаг проблемәси мәрһәләләрлә һәлл етмәк көрәдир»,—дәјән Москва көрәсән даһа һансы ермәни тәдбирләринин һавадары олачадыр! Ахы, биз азәрбајҗанлылар, хүсусилә Дағлыг Гарабагдә јашајән коммунистләр вә биртәрәфләр Волски мәрһәләсиндә евләримизни јандырылдығынын, адамларын күтләви гоубулмасынын, өлдүрүлмәсини шәһиди олмушүг. ССРИ Али Советинин ичләсләриндә, ССРИ халг депутатларынын гурултајларында ермәни лидерләрин Азәрбајҗаны «Стинкер» ракетләри илә һәдәләмә мәрһәләсини, вә өлкә башчыларынын Ермәнистандан 200 ми азәрбајҗанлы гоубулада бәлә «сусмаг» принципинә сәдәгәт мәрһәләсини көрмүшүк. Лап сонралар «Һеч кими миллијәтинә, дилинә көрә ишдән чыхармаг, јурд-јувасында гоубмаг олмаз» бәдиә мәрһәләси дә тарих боју икраһ һисси илә гаршыла-начадыр.

Сиз нүмәјәндәләр өлкә коммунистләринин али мәҗлисинә топланмысымыз. Халглар арасында ифаг салаһларын, милли гыргын тәрәдәнләрин сијаси икитишәшүҗүнү ифша едик. Мә гәдәр ки, Коммунист Партијасына башчылыг едәнләр арасында бәләләринә јер вәр, партија өз ифузуну бәрлә едә билмәјәчәк, гәддин дүзәл-мәјәчәкдир. Биз сиздән хәһиш вә тәләб едирик: «Јенидәгурмаанын әләмәтләри» ады илә һаһг газандырылаи өзбашчылыглары, фитнәкарлыглары гаршы амансыз олун! Гој һәр кәс өз әмәлине көрә чәзасыны алсын. Биз өз доғма торпагымызда динч јашамаг истајирик вә онун мүгәддәслијинә узанмыш мурдар әлләри, мәркәли иј-јәтләри исләјирик.

Вәһид СӘФИХАНОВ, Таһир НҮСЕЙНОВ, Сабир МӘММӘДОВ, Әмир ЈУСИФОВ, Фәмиль ИБРАһИМОВ, Ортај РӘҺИМОВ вә башгалары.

Она јанырам ки... *газет-оручу-мүқалимә* О күнәш доғачаг

Һөрмәтли редаксия! «Гарабаг» гәзәтинин биринчи нәмрәсини көрәндә көзләримә инәмәдим. Илаһи, доғрудәми, бизим дә гәзәтимиз олду! Чох шүһүр ки, дәрләримизи, гағыларымызы, сәзинимизи, көдәримизи бөлүшмәјә бир һәм-дәм тапылды.

Мән узун илләрдән бәри Әскәрән районун Дашбулаг кәндидә јашајырдым. О вәхт район партија комитәсинин биринчи катиби Ваҗаган Григорјанын тапшырығы илә азәрбајҗанлылар кәнддә ет-тикдирмәјә ичәзә верилмириди. Чох кәт-кәлләрдән, мүраҗиәтләрдән сонра сусуз, ағачсыз, гуру күнәјдә евләр тикдирдик...

Дағлыг Гарабагдә вә онун етрафында баш вәрән һадисәләр дөврүндә башымыз-ча олмәзын мүсәбәтләр ачыдылар. Һәр-бир кәнддә паспорт гәјдәјәтиндә ол-мајән гоһумларымызын јолуну кәсдиләр. Көмәк өли узаданларын машиналары ермәниләрин гапысына бошалдырыл-лар. Автомат күлләләри үстүмүзә јағыш кими јағды. Ермәни бәндәсына Әскәрән район дахили ишләр шә'бәсинин ишчилә-ри башчылыг едирдиләр. Умударын, Әлинин, Кәримин евләри партадылды, автомат атешина тутулду. Октябр колхозунун рәһбәрлији (тәсәррүфатын ишчи-ләринин әксерийәти азәрбајҗанлылар иди) һәр күн «хәбәрләр» едирдиләр: «Ермәнистандан көндәрилмиш сәтгаллы-ларын гаршысына ала билмирик, һә...», «ушағларынызы өлдүрәчәкләр», «евләри-низи јандырачаглар» вә с. Мән вә гар-дашым Бәхтијар гојунчулуг фермасын-да ишләјирдик. Колхозун 4 миңә јахын гојун-гузусу дөјәр-дөјмәзинә сәтгаллы ермәниләрә сатылды. Тәсәррүфатын ди-кәр сәһәләриндә ишләјәнләр дә әлибош галдылар. Кәндин ермәниләр јашајән һиссәсиндә јерләшән мағазая, мектебә јолумуз бағланды. Булагдан су көтүрмәк дә мүшкүл ишә чеврилди...

Бүтүн бунлар дөзүрдүк. Дөзүрдүк ки, Дашбулагы Артсахшен етмәсинләр. Республиканын кечмиш рәһбәрлијинә чох јәлвардыг, телеграмлар көндәрдик, һа-јымызә, һарајымызә сәс вәрән олмады. Һәмишә өјни сөзләри — «тамкинли олун, торпагдан пәј вәрмәрик» сөзләрини

өшидик. Республиканын өдлийә назири Әлисаһиб Оручов јекәнә үмид јеримиз олду. Ағыр күнләрдә бизи тәк гојмады. Волски комитәсинин сифариси илә — өз гәлә онун да көндимизә көйишнә гәдә-гән гојулду.

На исе, ермәни милләтчиләри бөјүк «гәрдашларымызын» хүсуси комитә үзлә-ринин көмәји илә көндимизи дағды-дылар. Колхоз идарә һәјәтинин гәрары илә чохларынын евләрини алыб ермәни сә-гәллыларына вәрдиләр. Мән, гардашым Бәхтијар вә Фарман киши евләримизи сәтмадыг. «Итә атарам, јада сәтләрам» кәләмины унутмадыг. Ез өшјәларымызы дә чыхармадыг ки, дүшмәнин ајағы јер-алар.

Неһәјәт, бу илин апрел ајынын өвәл-ләриндә һәр үчүмүзүн евләрини јандыр-дылар. Инди јандырылмыш 8 мәнзилли мүлкүмүн дәрдиндә дөјүлмә. Она јаны-рам ки, өз республикамызда доғма көн-димизә һәсрәтик. Доғгуз нәфәр аилә үзүмлә Мешәлијә пәнаһ апармышам. Умидим вәр ки, оцағымызы јенидан га-ләјәчаг, чырағымызы даһа кур јанды-рачагыг. Бу шөртлә ки, республика һәку-мати Конститусия һүгүгларымызы гору-ја, Бу шөртлә ки, һүгүг-мүһәфизә орган-лары һаһгын, әдәләтин кәшијиндә ви-дәнлә дуралар.

Мән тәбиәтән никбин адамам. Бу мәк-тубу она көрә јазмадым ки, кимсә мәнә көмәк өли узда. Јаздым ки, Дашбулаг фәһисиндән һаһы хәбәр туттун. Һәрдән көндимиз јәдыма дүшәндә бир көркүк баятысыны хәтырлајырам:

**Мән кәдәк, даш булага,
Сују сәрхош булага,
Сән бирин дә, мән бирин,
Төкәк ган-јаш булага.**

Амма ағламаг, сызламаг киши пеше-си дөјил. Еви ми јандыранлар дә һәсә-быны алачаг, һағызылыг едәнләр дә. Әл-ләрим сәғдырса, бәсимди. Бу күн јан-дырылмыш евләримизин, сөндүрүлмүш оцағларымызын јериндә сабаһ 5 оғлум-ла 5 ев тикмәјә, беш оцаг гәләмага һа-зырам.

**Әднә МАҺМУДОВ,
Әскәрән район, Мешәли кәнди.**

Һөрмәтли редаксия! «Гарабаг» гәзәти-нин нәшрә башламасы хәбәрини өшидән-дә һәдсиз дәрәҗәдә севиндим. Гәдәмлә-рин мүбарәк, «Гарабаг»!

Хош арзулар мәнә сизә мүраҗиәт ет-мәјә мәчбур етди. Анчаг нәдән башла-маг, һансы мөзудан сәһбәт ачмаг мө-сәләсиндә хәјли тәрәддүд етдим. Чүнки һәлл едилчәк һәдсиз проблемләр вәр:

Ики илдән бәри давам едән ермәни һүчүмләринин мәр'уз галдығы һәр бир кәндин башына кәләнләри ајрыча тарих кими кәтүрмәк дә олар. Бир һәјәти, дәрк етмәк чох вәчибдир: Ермәни милләтчиләринин бизим өләјимизә баш-ләдылары експансия сијасәти һеч дә икә ил бундан габаг башланмамышдыр. Бу, бизим «гәрдаш» олдугумуз 70 илдир дөвам едир. Лакин онлар бу 70 илин чо-хуну «лабгыла баш көсмә» методлары илә кечирмишләр. Бир нечә фактла ки-фәјәтләнәчәм. Мәрдакерт (Ағ дәрә) районундакы Хатынбәјли кәндинин гәдим тарихи вәр. Лакин кәнддәки евләрин сә-ји 30-дән јухары галхмыр ки, галхмыр. Кәңчләримиз Владивостокдан Калинин-града гәдәр сәләләнб. Кәнддә һеч бир социал объект, ичтимәи бина жохдур. Бир гәдәр сәрт ифадә илә дөсәк, бир чох кәндләр кими бизим кәнд дә Совет һәкимийәтиндән бәһрәләнә билмәјиб.

«Гәрдаш олуб һајастан, Азәрбајҗан»ын түҗән өләдийи вәхт Азәрбајҗан көндлә-ри Хатынбәјли вә Маликли, ермәни кәнд-ләри Чәнјатәг вә Күлјатәг бир колхоздә — К. Маркс адына колхоздә бир-ләшдирилди. Демәли, азәрбајҗан-лылары торпагдан — јекәнә дө-ләнышыг мәнбәјиндән мәрһум етмәклә онлары доғма јурддан сәсиз-сәмирсиз гоубмаг вәхти чәтмышдыр. Нечә илләр өвәл тикилән биналар, салынан бағлар, сәхләнан мал-гара, гојун, гуш вә сәир чәмаатын өлиндән алынды вә биртәрәф-ли гәјдәдә совхоз ајрылды. Валлаһ дү-шүндүкчә одланырсан, Азәрбајҗан һәку-мәти өз торпагында өз халгынын гағы-сына гәлә билмир. Һәрдән өз-өзүмә су-ал верирәм: Ермәнистандә бәлә өзбашы-налыглар едә билердиләрми?

Кәнддән 40 км. аралыда, баш сәлдығы-

мыз еразидә 22 азәрбајҗанлы өиләси ја-шәјирди. Өтән ил Мәрдакертдән с кәнд-дә 12 автобус автомат вә пулемјотла, гранатла сиаһланмыш «гошун» јеридил-ди. Фәһләләрин өмләки, мал-гараысы јан-дырылды, талан едилди. Кәнд сәкинләри Фәзил Гајбәлијев, Мәстан Гулијев, Рәмиз Гулијев, вә Шираслан Агајев әсир апа-рылды. Онларын башына кәтирилән мү-сәбәти тәсвир етмәк чәтиндир. Өзү дә бүтүн булар район рәһбәрләринин көзү габағында едилмириди.

Мешәдә өз һәјваныны көзән Исмајыл һәсәновун тутулмасы вә онун башына кәтириләнләр гәлли фәһә дастаныдыр. Онун дөвләтин һәбсханасында «сәтгал-лылар» вә шәһәр хулиғанларына вәһ-шичәсинә дөјдүрүлмәси һағызылыгын, вәһшилийи әди нүмәсидир. Халг мү-әллими Нәби Гафаровун тутулуб ишкә-чәләрә мәр'уз галмасы дә онун кими. Бәлә фактлар гәлбимизи он илләрлә аҗ-рыдәчаг.

Амма кәлин бир гәдәр дәриндән фи-кирлөшәк. Торпагдан мәрһум олан кәндли нә едә биләр? Ајрылыб ајрыча колхозлар јаратмышыг. Торпагысыз кол-хоз! Республиканын әләгәдәр органлары бу колхозларә өкин сәһәләри ајырмады, хүсуси гағыи кәстәрмәлидирләр. Бизим тәләјимизә 70 иллик бижәлик јетмәз-ми? Онун ачы мөјвәләрини бу күн «ләз-зәтлә» јемәли олурат. Ахы, «атылан топ-лар» бизимкиләр чох чәтин диксинир-ләр».

Амма әдәләт намынә демәлијик, сон вәхтләр биздә дә үмид гағылычымлары шә'ләләнир. Кәндләрдә иш јерләри ачы-лыр, мүәссисәләр тиктилик. Лакин чохлу һәсанларла, Хатынбәјлинин бөјүмәсинә хүсуси гағыи илә јанашмаг ләзимдыр. Умидимиз чохдур. Бир шә'рдә дөјилдији кими:

**Севирәм һаванын тутулмасыны
О күнәш доғачаг.
О күнәш аңчаг.**

**Вағиф САРЫШИЈЕВ,
Мәрдакерт районундакы Хатынбәјли
кәнд орта мектебинин мүәллими.**

Дағлыг Гарабагдә баш алыб кәдән фитнәкарлыг һамы кими, совхозмузуз әмәк адамларына да ра-һәтлыг вермир. Бу һотгабазлыгларә сон гоја бәләси ганун мөвчүд дөјил, јохса гануну тәтбиғ еләјә билдә-си гәјрәтли олул? Һәр һалда вәзијәт дүзәлмир ки, дүзәлмир. Буна бахмәјараг, республикамызын кәнд тәсәррүфаты мәһсулларына олан тәләбатынын өдә-мишмәси намынә әзгәрдәдә ишләмәјә чалышырыг.

Совхозмузуз өһдәсиндә 2.477 гектар өкин сәһә-си, 681 баш мал-гара, 2.495 баш давар вардыр. Тә-сәррүфатла 280 нәфәр мәшғул олур. Һамымыз баша

ҮРӘК ЈАНҒЫСЫ ИЛӘ

дүшүрүк ки, мүстәғли олмаг, јахшы јашамаг истаји-риксә, һәр кәс өз иш јериндә өз өһдәсинә дүшән илин там јеринә јетирмәлидир. Бу ил 738 тон гахыл, 81 тон картоф, 306,5 тон тәрәвәз, 320 тон сүд, 56 тон эт истәһсал етмәлијик. Рәкиондә ичтимәи-сијаси вә-зијәт мүрәккәб олараг галса да, биз бу планлары је-ринә јетирәчәјик, республикамызын кәнд тәсәррү-

фаты мәһсулларына олан тәләбатынын өдәнидә сәј кәстәрәчәјик. Бизим һәр бириниз зәһмәтсә-дијимизи, торпага бағдылыгымызы әмәлинишлә сү-әтмәлијик.

«Гарабаг или»ндә Гарабагын дүјүнә дүшүшү-түн проблемләринин һәлли һәр биринизни ајдым мө-гәјиндән, вәтәндашылыг јанғысында асылдыр.

Рағиф МҮРСӘ
Хочалы тәрәвәзчилиг-сүдчүлүк совхозун ректору.

Зәрбәчи чәбһәдә

1990-чы илки јә әмәк сәместрини артыг башланмышдыр: Дағлыг Гарабағ атрафында һәдсәләр бу илки әмәк сәместриндә һалышачағ ағи мәктәб вә техникку төләбәләри гарышында бәјүк вәзифәләр гојур.

Бу күн белә бир һәгһәти е'тираф етмәлијик ки, республиканын бир сәра кәндләриндә олдуғу киими, ДГМВ-ни азәрбајҗанлылар јашәјән кәндләри дә ағмачағлы вәзифәтләдир. Дағлыг Гарабағымызын азәрбајҗанлылар јашәјән кәндләринини сәсиал сәмәсына һәзәр салсағ, сәсиал-мәдәни объектләрини јәритмәзлыгындан, примитивлијиндән башға һеч нә кәрмәрик. Буиун сәбәбләриндән бирн будур ки, әсәс тикити тәшкилатларынын фәалијәти киими узун илләр боју төләбә ишәәт дәстәләринини дә гүвәләрини әзкә тәрәфа истигамәтләндирмишик. Кимләринсә сә'ји нәтиҗәсиндә өзүмүзү тәләмилә унутмуш, азәрбајҗанлылар јашәјән кәндләрини тәләјинә бикәәә олмушут.

Бурахыпмыш һәгһәсләри арадан галдырмағ үчүн Азәрбајҗан ЛККИ МК төләбә вә кәңчәләрин әмәк бирликләри республика гәрәриһәи сән ки илдә бир сәра ишләр кәрмүш вә инди дә һәмни истигамәтдә өз ишини давам етдир.

Гәрәриһәи 1988-чи вә 1989-чу илләрдәки әмәк фәалијәти дә Гарабағда сых бағлы олмушдур. АЗИМИ-нин, АЗНКИ-нин, БДУ-нун, АЗДБИ, АЗРД вә ӘИ-нин төләбәләри 1988-чи илдә гәчгәнләр үчүн бәрдәдә, Шушада вә Ағдәмдә евләр тикәниш, 1989-чу илдә икә Шушада чәлишмишләр. Ләчин районундағы «Гәғгә» гәсәбәсини тәмәл дәшләрини дә мәһз төләбәләр гојмушләр. 1990-чы илки гәнлы јанвар күнләриндә БДУ вә АЗГМ төләбәләри гүбәдлы, Зәңкилан вә Ләчин районларында тикити сәбәләриндә чәлишмәглә јәнәшә, һәм дә сәггәллы ермәниләрини тә'ғиб вә һуҷумларына мә'руз гәлән, күнләрини гәрху, вәһимә ичәрисиндә кәчирән јерли сәкинләрини мә'нәви дәјәғи олмушләр.

Мә'лум олдуғу киими, 1990-чы ил Гарабағ ил е'лан едиләб. Бу, Дағлыг Гарабағда сәсиал мәсәләләрини һәлли илә јәнәшә, һәм дә икәләјәти сәсиал сәмәсыны јажшылығлар дәғру дәјишдирмәкдә гарышымыза бәјүк мә'улијәт гојур. Буиун төләбә-кәңчәләр дә тәкәнмәз вәтәнләрвәрлик һисси илә дәрәј едиләр. Оныларын тәшәббүсү илә Азәрбајҗан ЛККИ МК төләбә вә кәңчәләрини әмәк бирликләрини республика гәрәриһәи кәрүләчәк ишләр үчүн Дағлыг Гарабағ республика зәрбәчи комсәмәл тикитиси е'лан етмишдир.

Дәһә бир зәрбәчи дәстә бир ајдан артығдыр ки, Хәчәлы шәһәриндә әмәк фәалијәтинә башланмышдыр. Јерли әһәли кәңчәләри мейрибанлығла гарышыламышдыр. Зәрбәчи дәстәнини Хәчәлыга кәлдәји күн 28 Мәј—Азәрбајҗан Хәлг Чүмһүријәтинин јарәндығы күнә тәсәдуф етмишдир. Гәсәбә Сәветлијинини тәшкил етдирәи бәјрам шәһәриндә кәнд сәкинләри илә бирлиқдә кәңчәләр дә иштирағ етмишләр. Республиканын мұхтәлиф районларындан кәлимиш фәһлә-кәңчәләр өз вәтәнләрвәр әмәлләрини тәк тикити сәбәләриндә дәјил, ишдән сәнра кәнд сәкинләринини шәхси тәсәруфәтларында дә чәлишмәглә кәстәрирләр. Хәјирхәһлығлы

бәбәләримиздән мирәс киими гәбул едән төләбәләр гәнлы-гәдәлы Бәјүк Вәтән мұһәривәси илләриндә 7 әгул итирмиш Јәдигәр нәиәни һәмиллијә кәтүрмүшләр. Ону аз гәлә үстүнә учәчәг комәсыны бусбүтүн тә'мир етмиш, һәјәт бәчәсыны етдән, алағдан тәмизләмишләр.

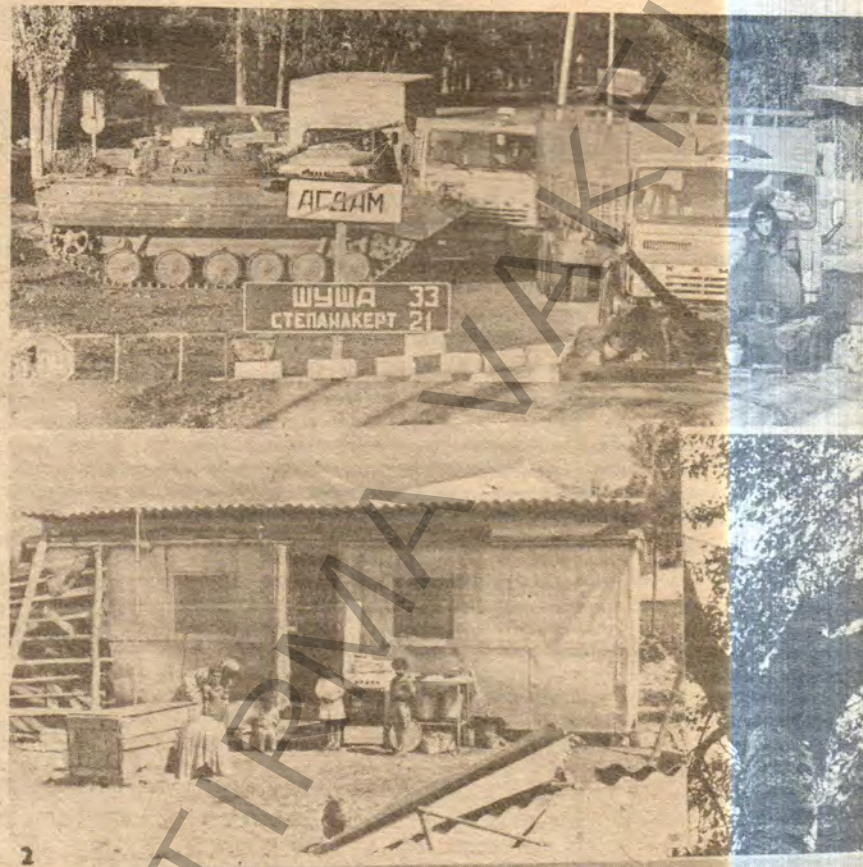
Јери кәлимишкәи гәјд етмәк ләзимдир ки, төләбәләрини вә кәңчәләрини әмәк фәалијәти проәлемсиз кәчкими. һәдрүт рәјәнуиун иҗ кәндикдә мәктәб бинасынын бунәврәси гојулуб. Ишәәт ишләрини давам етдирмәк үчүн төләбә кәңчәләримиз Туға кәтмәјә һазырдырлар. Тикити тәшкилатлары икә мәмә'лум сәбәбләрдән төләбәләри гәбул етмәк истәмир. Бә'зи тәшкилатлар икә төләбәләрә икити дә «ону кәтир, буну апар». Беләликлә, гәләбәләрини гүвәсиндән тәм истигфәдә едилмир. Јәлрәчәли ишләри тәпшырыр, нәчә дәјәрләр, «ону кәтир, буну апар». Беләликлә, төләбәләрини гүвәсиндән тәм истигфәдә едилмир. Әтән илләрдә төләбәләримиз республиканыздан кәнарлардә Азәрбајҗан тәмсил едәркән тикитиләчәк объектләр бунәвүкдә оныларә пәвәлә едилдири. Бу чүр етмәдә икә тәәсүфләр әлсун ки, өз доғма республиканызда кәрә биллирики. Тәләбәләрә әмәк һәгһәна дәир едилән сәбәбләр дә һеч бир фәрәһ һисси дәғурмур. Бүтүн бунлар һәғлы оларәғ инамсызлыға, сәјәси вә әмәк пәссивлијинә кәтириб чыхарыр.

Бу күнләрдә бир груп кәңчә фәһләләр нәрәзиғлығны билдирмәк үчүн Хәчәлыдан гәрәриһәә кәлимишди. Тәләбәләрини сәһбәткәндән мә'лум олду ки, Хәчәлы бә'зи икәрәкәир ағамләрын, вәрланмәсы үчүн мейдәна чәврилиб. Рәзиллијә бәх: бир тәрәфдән ермәниләр дәғидыр, бир тәрәфдән дә өзүмүз тәләјырығ, бунә дәзәрәи Вәтәни!

Азәрбајҗан ССР Нәзирләр Сәветинин сәдр мұвәнин 3. һәчәјәв Дағлыг Гарабағы тикити сәбәләриндән шикәјәтә кәлимиш фәһлә кәңчәләри гәбул етмиш, ишкүзәр сәһбәтләр апармыш, мөвчүд һәгһәсләрлә тәниш олмушдур. Умидвәрығ ки, бу чүр кәрүшләр вә биринчи нәвбәдә республика тәшкиләт комитәсинини, Гарабаға Хәлг Јәрдымы Комитәсинини тикитиләрә чидди нәзәрәти төләбә-кәңчәләрини әмәк мейдәнчәләриндә тәм гүвәә илә ишләмәләри үчүн һәм мә'нәви, һәм дә итисәди тә'минәт вәрәчәк вә Азәрбајҗан КП КХХИ гүрүлүтәиндә ДГМВ үзәр гәбул едилмиш гәтнәмәдән ирәли кәлән вәзифәләрини һәјәтә кәчиркәлмәсиндә төләбә-кәңчәләр өзләринини бәрчүнү дәјигиңчә јеринә јәтирәчәклар.

Бу јазымызда бә'зи төләбәләримиздән ки, ләјимиз дә билдирмәк истәдик. Тәәсүф һисси илә дәмәлијик ки, әмәк сәместрини Дағлыг Гарабағдә кәчиртмәмәк үчүн ики бир бәһәнә-јә әл атан төләбәләримиз дә вәр. Бу күн Дағлыг Гарабағын әмәк мейдәнчәләриндә чәлишән, Азәрбајҗанымызын дилбәр күшәсинин һәр Гарабағдә кәчирмәкәк үчүн ики бир бәһәнә-бәк тиксаллы, Корәғлу гәрәтләр кәңчәләримиз бүтүн төләбәләри Дағлыг Гарабаға дә'вәт едир.

Шәкир НИФТИЕВ,
Азәрбајҗан ЛККИ МК-нын бәлмә мұдир.
Ғәлмәт ЧӘМИЛЗАДӘ,

Истиләр дүшәндә Гарабағ ели үчүн ағамни бунуиун үчү кәјнәјир. Сәрин сулу булаглар, әвәән нәхышлы чәкәнләр, зүмрүд донлу мәшәләр кәз охшәјыр, кәнүл ачыр. Јахын кәчмишдә истигфәткәи бу кәзәл мөкәндә кәчирәнләр бир дәјилди, беш дәјилди, он дәјилди. Фәгәт бу күн онылар кәзәл диярә тәшриф кәтирсәләр белә, истигфәтләринини хош кәчәчәјинә үмид бәсләјә билмәзләр. Күллә вә јылтышы, тәни гырылтысы, ачы кәз јашлары һәрә, динчлик һәрә! һәлә дә Гарабағ кәјләрини дә ојнан гарә булудлар чәкилләр ки, чәкилләр. Уч ил бундан гәбәг—Чыдыр дүзүндән зәвәғ алмәг, Туршунун дийш кәјнәндән сүјүндән ичмәк истәјән кәс ағлына кәтирәрдики, һәзирдә бу тарихи јерләрә кәтмәк һәм чәткәи, һәм дә гәрхулу дур. Дүнјанын ишкәи бәх, инди бу јәјәләрә зә јәлиғыз өскәрләрини вә һәрби мәшынларыни мұшәјәти илә гәлмәг мұмкүндур. Бу һәм Шушәјә сәјрә чыханларә, һәм дә шушалыларә јәрдым мәгсәдилә бәшгә јәрдән онылар әрзәг мәһсулу кәтирәиләрә аиддир. [Шәкил 1].

Бир вәхтләр Хәи кәндинин күчәләри азәрбајҗанлыларын дә сәсиә гәрг оларды. һәзирдә мә'лум сәбәбләр үзүндән бу гәдәм шәһәрдә бир нәфәр дә олсун азәрбајҗанлы гәлмәјиб. Дидәркәилик бәләсы гәбәгә-лылардән дә јән кәчмәјиб, Хәјли ағлә өз доғма ев-ешикләри-ни ағмыш пәһәһ кә «дидәркәилик» јә бир чүр сәзлик үзү дә вәр, [шәкә дә јажшы ја сәһиб 3]. Ејни тәри-јәри мәлик олмәлә Экәр бири ратмәг мұсикни дә д гәлмәмәлиғмын ағмы мизә дәј кәрсүнләрә чән торпәгдан дүшмә

Бу гәбәгәлылар гәривә ағамлардыр. Онылар һеч киими, һеч нәји бәјәндирмәк олмур. О гәдәр вәсәсәдирләр ки...

Мәәтәл гәлмәли ишдир, бәләм, бунлар ишләр-јиб әләмиләр? Ағамлары бәзәмәк үчүн фәктлары нә вәхт тәпшырлар, нә вәхт чиләләјырлар?

Һеч узағ кәтмәјәк. Волски комитәси ишә бәшләмәшә әләмә чәр чәкдиләр ки, бу комитә гәјр-гәнунидир, биртәрәфли ишләјәчәк вә сәир. Әли Мәһмүд адында бир журналист дә дәғ бојдә кишини ефирдән бүтүн дүнјадә ифшә етди.

Волски комитәси өзүнү бәдән еләди. ССРИ Али Сәветинин Рәјәсәт һәј'әти мәчбур олуб бә'зи ағзыкәчкәләрини дәдәјинчә бир груп екстремистини—шушалылары дәјирәм—фә'лине јүбү бир-бириндән шириндәки кишиләри ајдә 500 мәнәтдән мәһрум етди. Бир гәбәгәлы фикирләшмәдә ки, ағы, комитә үзәләринини мөшәи мәнәи чибимдән кәтмир; нә пәхыллығдыр, гәлыб ишләсинләр дә... Одур ки, бәшбиләнләримиз һәјәтләрины тәһлүкә гарышысында гојуб Бәкындән тәкүлүб Гарабаға кәлдиләр. Оныларын арасында кимләр јох иди: ашә-ғы рүтбәлиси елмләр доктору иди. Нә олсун ик, јазығлар чүз'и гәләбә илә кифәјәтләнмәли олдулар: Аркәди Ивановичини јажшы ағам олдуғуна чәмәәти инәндириб ону дәпуәт сәчдирдиләр. Ам-ма зәмән кәстәрди ки, гәбәгәлылар чох «һәј-кү-чү» олсаләр дә, һәрдән-һәрдән дүз дәнйшмәләри дә вәрмыш. Инди одур ки, Волски гәлыб бәкар. Јәгин ки, үстү сәнрәләр ағмәләчәг: кишинин бәјүк-бәјүк вәзифәләрә сәчилмәсиндә дә гәбәгәлыларын әли вәр. Аллаһ билир, пәјтәхт коммунистләринә нә пәчылдәдиләр.

Мән хүсуси идрәетмә комитәсини писләјәнләрә рәзыләшмәрам вә оныларә мұбәһисәјә һәзирәм. Мұбәһисәјә бәшләјиб оппонентләримини әлинини дәлины јәрә гојмәмыш ишти-исти бир суал вәрим: мәкәр Дағлыг Гарабағдә кәркин олан вәзифәти дәһә дә кәркинләшдирмәјән өзү иш дәјилми? Һәлә мән ону дәмирәм ки, хүсуси идрәетмә комитәсини һеч бир иш кәрмәдәјини хәтирләтмәг әмоскә-јәлары гызышдыр, мейрибан гоншулуғ мүнә-сәбәтләринә хошлә кәтирир, компрәксимә кирмәјә мәнә олур. һә, комитә ишләјиб, өзү дә јажшысында. Ону «фәркин» дүшүр. Билирәм, гәбәгәлыларә буну е'тираф етмәјә «кырда һиссләр», «мил-

ли еғозим», «сәјәси сәвәдсызлығ» мәнә олур. Һәлә дипломатиядан хәбәрсызлығларини дәмирәм.

Тәқрар едирәм: кишиләр ишләдиләр, өзү дә елә ишләдиләр ки, аталарын «Мини јәјәнин олсун, бир дәјәнин јох» сәнамыны сәндириб тәрсинә чәләдиләр. Тә'тилләр нәтиҗәсиндә итисәдијәти зәифләмиш, әрзәғ әзәлмыш Хәнкәндиндән он беш мин нәфәрә јажын јәјәни (әлбәтте, азәрбајҗанлылар дәһә гарыңгулурулар, онылар дура-дура гәјри бир миллиәтнин нумәјәндәләрини нәрәхәт етмәјә дәјирдими?) чыхардыб тәзә мәсәл јарәт-диләр.—Гој мин дәјәнин олсун, бир дәјәнин јох! Сорүшүрәм: бәс бу иш дәјил, нәдир? Јахуд, виләјәтин Азәрбајҗан ССР-лә итисәди әләгәләринини кәсилимә мәкәр өзбәшына һүмүңи олмушдур? Орта мәктәб мә'зунларына, һәдди-булуға чәтән-ләрә кәмәл аттестаты вә пәспортларыни гоншу республиканын мәһуру, кәрби илә вәрилмәси, виләјәтин ишзәбәти оргәнарларының, јәрәдәчәлиғ тәшкилатларының гызыл Москәвә тәбә етдирилмәси нәчә?

Кимсә гәјидыб дәјәр ки, бу сәдәләдығларым ермәниләрини хәјринәдир. Ај пир олмуш, Москәвәдән кәләнләр белә шәјини хырдагыларына кәтсәјд, ондә кәрәк һеч пәјтәхтдән чыхмәјәдиләр. Кишиләр «кәниш» тәдбирләр һәјәтә кәчириләр. Киими үчүн олмасынын нә фәрг? Һәмчә тәдбирләрини гәјд олундуғу сәнәдләрдә һеч «ермәни» сәзүнә рәст кәлмәзсән. Һәм дә мән гәјидыб о сәзү дәјәнләри миллиләтчиликдә, тәјфәбәзлығдә, «кәор-румпированын иләнә» гәшулмәгдә, дәвләт чәврилишиндә күнәһәндирмәдән сорүшәрәм ки, сән өмүрүн боју ССРИ хәлг артисти И. Кәбзонун консәртинә дүшә билмәздин. Амма комитә үзү В. В. Мишин бу мәһшүр мұғәннини Шушәјә кәтирдди. Пулсуз консәртә бәхдығ. А нәшүкүрләр, өзәзиндә сиз нәјләдизиниз? Сәсвәрмә зәмәни һәмныыз онун адыны поздуғуз. Икитини, һәңсы биримиз вәртәлјәтә минимиздик? Һеч биримиз. Кәр хошбәхтлик бизн нәчә бәсмышды ив, бәшгә илләрдә кәли кәтирмәјә дүз әмәли бир мәшын тәлмәды-ғымыз һәлдә, Аркәди Ивановичин дәвүрдә кәлииләр бир нәчә километрилјидән вәртәлјәтдә кәтирилди. Хәчәлүдә белә олмәди, Мәрдәкәртин Кәрәмлинсидә белә олмәди? Ағдәмлә Шушә арасында вәртәлјәтү боз ат јеринә минирди-

ЕН, ГАРАБАГЛ ГАРАБАГЛЫ

низ, нә тез унутдуғуз? Үчүнчүсү, јери кәлди-кәл-мәди дәјирсиниз ки, азәрбајҗанлыларын јәдидығы кәндләрә басғынлар олурду. Һеч кәр сәздир, куја инди олмур. Бир дә ки, топ-түфәк кәрә-кәрә сәјығлаштырығ ағы. Бундан сәнра јенијәтләр-имиз орду һәјәтина һәзир кәдәчәклар. Гәлди комитәнини азәрбајҗанлы кәндләриндә тикити ишләрини дәјәндирмәғи, бурда дә бир хәјирхәһ мәрәм вәр: ағыр физики өмәкдән, республиканын бюрократик тәһизат идрәләринә сүрүнмәкдән хиләс олмушдур.

Гәбәгәлылар дәјир ки, торпәғымыза гулдур басғынлары едән сәггәллыларә кәзүн үстә гәшын вәр дәјән олмәдығы һәлдә, Хәчәлыдан Абил Худәјәрәв, Кәмил Мәммәдов киими динч ағамларымыз һәбсә алыныб, ичидилиб. Дәјирләр ки, бу кәндин 210 һәктәр торпәғи виләјәт Аграр-Сәнәјә Бирлијинини тәбәлијинә вәрилик ки, орада Прикарпатјә һәрби Дәирәсиндән алынмыш 40 танк үчүн танкәдром тикилсин. Устәлик һәрәј-һәшир гәпә-рырлар ки, һәсәнәбаддәк ермәниләрә өскәрләр әлбир олуб, 80 һәктәр алмә бағыны тәлан едил-ләр. Кәндәки анбарын тахылы сонунуқ дәмнә-дәк дәшыныб ермәниләрин тојуғуна, донузуна јә-диздирилиб. Дәшбулагдән азәрбајҗанлылар гәву-луб. Виләјәтдә тәрәдилән кинәјәтләр үчүн чәзә-сызлығ шәрәити јарәдильиб. Вә сәир, вә иләхыр. Валләһ, һәмәсы бәш чәфәңкијәтдыр. Ләл елә кәтүрәк Хәчәлыдан тутуланлары. Онылар нә пислик олунуб ки? Ким индијәдәк онылардән сорүшүр ки, адынызы нәдир? Шушә һәбс евиңдә бу дүнјанын гәјыларындан узағ, гулағы динч отурулар өзлә-ри үчүн. О гәдәр дәјәчәксиниз ки, ахырда рес-публика прокурорлуғу дүјүг дүшүб ишә гарыш-чәг. Бәх, туталым онылар бұрахдылар. Һәрә кәт-синләр, иш јери вәр? Имкән вәрин, гој ағәкәл

республика тәшкилә-ри бәшә чәтдирсинл- Дикәр мәсәләләр - Нә дәјирсиниз дәј-гәзәндирә билмәрәм- нәмрәсиз вәртәлјәтл- дә Гарабағ ракет, з-тирилмәсинә шәрәит- унәвәни күнәһ јәз- сун, јә'ни бу кишилә- лр ки, «әл әли јүәр- ни јәддән чыхардыл- Волски дәфәләрлә- Олстерлә, Кипрлә мұ- аллаһа шүкүр, чәмә- панддән истигфәдә е- чағла һәл олмурләр- комитә үзәләри рәки- дә кәтирәрди.

Һә, јажшы јәдыма- ки, орда-бурда Волски- үзәләринини дә бәста- сәф дә јажшы шәјир- Сидров сәдриндән- син, «Известия»ның- сәһифәләринә һәлә- зиндә «Аргументы»- јәт тәләвизиясына, в- рына чох олсә, чәми- ди, һәр дәфә дә лә- нир, чыхышларыны е- си илә битирирди. Һү- нәзәрә чардлырды- олмушам, сәвгәлрә дә- дә бүкәтдә буранын

СӨЗ ДЕЈӘН ЧОХ, ИШ КӨРӘН ИСӘ...

Бу язаны һазырлајаркан Степанакертин 1988-чи ил 13 феврал күнүнү хатырлајырам. Ермәни милләтчилеринин Гарабаг иддиалы илк митинги һәмнин күнү башланмышды. Азербайжан һөкүмәти Дағлыг Гарабағын социал-игтисади инкишафына өкәј мүнәсибәт бәсләдији, ајры сәчкилик салдыгы үчүн иттиһам едилди. Натигләр һәјәсызчасына сүбүт етмәк истәјирдиләр ки, куја вилајәтин азербайжанлылар јашајан кәндләри абадлашдырылып, ермәни кәндләри исә гајысызлыг ичиндәдир.

Бәс һәңгәт нечәдир? Доғруданмы, Азербайжан һөкүмәти Дағлыг Гарабағын азербайжанлылар јашајан кәндләрини «јағ ичиндә бәдрәк кими» сахламышдыр? Социал-игтисади инкишаф үзрә әсәс сәһәләрдән олан кәндләрин електрикләшдирilmәси үзрә фактлар мурачиәт едәк. Артыг нечә илләрдир ки, вилајәтин бүтүн ермәни кәндләри електрикләшдирилип, азербайжанлылар јашајан кәндләрин әкзәријәти исә електрик ишығынын нә олдуғуну һәлә дә билмир. Мәсәлә, Шушанын Заманпәјәси, Мирзәләр, Мәмншләр, Әскәрән рајонунун Мешәли, Гаракав, Јалоба, Дәрәлјәз кәндләриндә електрик шәбәкәси јохдур, Мартуни рајонунун Хоçавәнд вә Куропаткино кәндләринин електриклә тәһһиз олунмасы күнүн тәләбләри сәвијәсиндә дејил. Бу һағда вилајәтин кәмиш рәһбәрлијинә дәфәләрлә мурачиәт едилмиш, һәмншә дә ејни чаваб алынмышдыр: ичтиман тојут, мал вә доғуз фермаларынын олмадыгы үчүн һәмнин кәндләри електрикләшдирмәјә нә ейтијач?

«1988—1995-чи илләрдә Азербайжан ССР Дағлыг Гарабаг Мухтар Вилајәтинин социал-игтисади инкишафын сүрәтләндирмәк тәдбирләри һағдында» Сов.ИКК МКнын вә ССРИ Назирләр Советинин 1988-чи ил 24 март тарихли гәрарындан сонра ДГМВ кәндләринин електриклә тәһһиз едилмәси сәһәсиндә һансы ишләр керәләшдир, азербайжанлылар јашајан кәндләринин електрикләшдирмә сәһәсиндә вәзијәт нечәдир? Бу суалларға чаваб тапмағ үчүн Бәрдә шәһәри 2 нөмрәли мөхникләшдирилмиш дәстәнин Шуша сәһәсини иш ичрачысы Ф. Мурадовла керәшдүк. О, Дағлыг Гарабағын азербайжанлылар јашајан кәндләринин електрик енерјиси илә тәһһиз едилмәси ишләринә башчылыг едир. Сөһбәтдән мәлүм олду ки, Јухарыда адыны чакдијимиз гәрарла әләгәдәр «Азәрәнержи» Истеһсалат Бирлији 1989-чу илди сентјабр ајынын 14-дә өзүнүн 477 нөмрәли әмри илә Дағлыг Гарабағын узағ кәнд вә объектләринин електрик енерјиси илә тәһһизини јажылашдырмағ үчүн тәһһирәсалыммаз тәдбирләр планы һазырламышдыр. һәмнин тәдбирләр планы үз-

рә 1989-чу илди октјабрындан Әскәрән рајонунун Мешәли кәндиндә 0,4—10 киловатлыг, Гаракав кәндиндә 0,4 киловатлыг електрикәтүрүчү хәтләр јенндән гурулмағла вә ја чәкилмәклә истифадејә там јарарлы вәзијәтә кәтирилмәли, Дәрәлјәз вә Галадәрәси кәндләриндә 1989-чу илди сонундәк, һәмнин илди октјабр ајынын 15-дәк исә Шушанын Заманпәјәси, Мирзәләр, Мәмншләр кәндләриндә електрикләшдирмә ишләри баша чатдырылмалы. 1990-чы илди биринчи јарымиллијиндә Мартуни рајонунун Хоçавәнд вә Куропаткино кәндләриндәк 0,4 киловатлыг електрик хәтләри исә тәһһир олунмалыды.

Ишләрин кәдишини әтрафлы өјрәнәндән сонра ајдын олду ки, ады чәкилән кәндләрдән јалпы Шушанын Заманпәјәси вә Мирзәләр кәндләриндә нәзәрәчарлачағ ишләр керәләш. «Азәрәнержи» Истеһсалат Бирлијинин дикәр «тәһһирәсалыммаз» ишләри исә нәдәнсә тәһһирә дүшүб. Ишләрин бәлә дәнк кәтмәсинин сәбәбләриндән бири: «Азәрәнержи» Истеһсалат Бирлијинин 14 сентјабр тарихли 477 нөмрәли әмринин 2-чи бәндиңә керә ДГМВ кәндләринин електриклә тәһһиз едилмәси үчүн тикнәти ишләрини ичра едән Бәрдә шәһәри 2 нөмрәли мөхникләшдирилмиш дәстәнин Шуша сәһәсинә Азербайжан ССР Мади-Техники Тәһһизат Комитәси тәрәфиндән 1 әдәд ЗИЛ-157 маркалы автомашын вә бир әдәд ДТ-75 маркалы трактор вермәли иди. Азербайжан ССР Мади-Техники Тәһһизат Комитәси бу машыналары вермәкдән имтина едәрсә, һәмнин машыналар «Азәрәнержи» Истеһсалат Бирлијинин фондундан верилмәлијди. Тәәсүф ки, бу күнә кими һәр ики тәшкилат машыналарын алынмасы үчүн сәрәнчәм вермир. Шушада јашајан ишчиләри узағ кәндләрә апарыб-кәтирмәк, ағыр тикнәти материалларыны лазымы јерә дашымағ, чәтин јерләрдә машынын һәрәкәт етмәси үчүн јоллар чәкилмәси һәмнин машыналарын олмамасындан мүшкүлә чеврилир.

Бәли, гәрарлар гәбул едиләндә, әмрләр имзааланандә «чаң-чаң» дејән чох олур. Конкрет иш көрмәк вахты кәләндә исә... нәтичә көз габағындадир.

1990-чы ил Гарабаг илидир. Умидварыг ки, бу илдә «Азәрәнержи» Истеһсалат Бирлији вә Азербайжан ССР Дәвләт Мади-Техники Тәһһизат Комитәси әл-әлә вериб, мувафиг тәшкилатларын көмәји илә Дағлыг Гарабағда азербайжанлыларын јашадыгы кәндләрин нура гәрг олмасы үчүн зәрури ишләри керәчәкләр.

К. НӨБИЈЕВА.

Хочалыја, Шушаја әрмишдир. Ләкин һәјәти вә һәрәкәтләри «Шәраити әзаб чәкәнләр әл 2), әвәлкиндән ешијә, һәјәт-бачанлар да...» (шәкил 1) ил адамларын әјил шәраитинә мал адамә пис кәлир. Јахшы шәраит јәндүрсә, о бириндән кәнарда Гарабағ торпақундә бир-бирдурмалыг. Гој бу гәдим Азәрбајҗын чамааты руһ-б, сабаһа инамла

бәһир. Әслиндә дә беләдир: Чамаат ишиндә-күчүндә, тој чалмағ да јаддан чыхмыр. Бу торпағда сөзү ширин, азу ширин о гәдәрдир ки... Оларын бир гисми дә Хочалы тоқучулуг сәхиндә ишләјр. (шәкил 4.) Күндәлик нормаја артыгламасы илә әмәл едир, бошдајанмаларә јол вермирләр. Хошбәхт олун, гызлар!

Хочалынын дәрди-сәри азымыш кими кәтириб кәндин бешчә әддмлыгында аеропорт да салылар. Тәјјәрәләрин есләрдән 5—6 метр һүндүрлүкдән учушу кәнд чамаатынын наразылыгына сәбәб олур, уша-

лары вә көрпәләри ваһимәјә салыр (шәкил 5).

Бу күн Бақы—Хан кәнди маршрут илә кәдән гатар сон стансијаја (Хан кәндинә) кәдиб чатмыр. (шәкил 6). Кәрсән, Азәрбајҗанын бир шәһәриндән дикәр шәһәрләринә шүтүјән гатар адамла долу сон стансијада фит верәчәкми! Стансија азербайжанлыларын шән сәсинә, шағрағ, күлүшүнә бәлә чәкәми! Бу күнүм, сабаһы, бири күнүм дејә билмәрик. Амма бу гатарын һачанса гәдим Хан кәндинә азербайжанлыларла долу кәләсәнә инаммыз чохдур. Лап чох...

Мәтн А. Зейналлынын, фотолар И. Рәһимовун вә Н. Әмировундур.

ЫЛАР, ЛАР...

САТИРИК ГӘЛӘМЛӘ

ры Хочалыда бәзи ишлә-сонра дә... Бах бәлә...

Мән гарабағлыларә һағт ләһиә фикримчә, нөмрәли-дә, сәрнишин тәјјәрәләрин-л гурғулары, минимјот кә-арадылмасы да комитәнин амалыдыр. Инсафынын ол-гәдәр чәрак итирән олду-л дә гәјядыб үзү» мәсәли-? Неч вахт. Бундан өләвә, ғлыг Гарабағы Ливанла, исә едиб, Ораларда дә ки, чилинәгәч ојнамыр, сә-ир. Чидди мөгсәдә ојун-Әчәл аман вермәди, јохса в планетләрарасы ракетләр

гәјд едилмәсинә, Гарабағ иләк комбинатында тохунмуш парчанын Шәкије үчүз сатылмасына јә-на-јана тәәсүфләнерди. Бунунла бәлә, киши мұ-саһиби илә мүнәсибәти лозмағ истәмәздә. Мәсә-лен, мән шәкилиләрин инсафсызлыгына гәршы Русијанын пәмбыгымызы үчүз гәјмәгә алыб, он-дән истәһсал олунан мөһсулу бәһа гәјмәтә сатды-ғыны хатырладандә дәрһал: «Зачем нам ссорит, дәвәј переменим разговор»,—дејиб гычыланды-рычы мөвзудан узағлашарды. Она пис олурам ки, бу ипәксәјәтәли адам кабинетини бәзәји олан јекәнә китабы—«Армјанскије хәчкәры» китабыны маңал талыб ахыра гәдәр охуја билмәди (Аллаһ елесин өзү илә апармыш олсун, пәјтахтда тәблиғат ишиндә истифаде едәрди).

Ким дејир ки, Волоскинн јаратдыгы милли шу-ра Конститусијаја зиддир! Паһ атоһнан, бу мил-ләт нөјин ССРИ Конститусијасына зидд олдуғуну јадда сахләјә билмир дә... Мәңбурам ки, хатырла-дым: республиканын ССРИ Конститусијасында тәсбит едилмиш суверенлијини дилә кәтирмәси; халг чөһәсинин јарадылмасы; бюрократијаја гәр-шы һағт сәсинин учалдылмасы; Ермәнистан ССР-дән 200 миңа гәдәр азербайжанлынын говулмасы-нын сөзүндә ермәниләрә «көзүн үстә гашын-вар» дејилмәси; јәнвар гырғынын хатырланмә-сы; өкин үчүн јарарлы торпағ сәһәләринин сәрһәд-дикәрләриндән тәкизләнмәси; Азәрбајҗан халгы-нын парчаланмыш халг олдуғунун һүндүрдән бил-дирилмәси вә сәйр.

Ғалды Топхана мәсәләси, бурада дә гарабағлы-лар нәнәчиблик едилдиләр. Нә узун илләрин дост-луғуну, нә дә бәјнәлмилләтчилик әнәләрмизидә нәзәрә алдылар. Сорущурам: Јадыныза кәлир, хорлә охујурдуг: «Әзәлдән гәрдашдыр елләри-миз», «Аллы ачығ, гәлби ачығ Јереван». Инди нә

олду? Јеревандан өлләриндә дашдән кечән сәнәд-ләрлә кәлимиш кәнаркәли «ахперләрә» нә тез вә-фәсыз чыхдыныз? Јазылар бир нечә һектарлыг сәһәдә кичик бир сөх тикмәк истәјирдиләр. Бә-һәнә тапдыныз ки, тарихи абидәдир. Јазыг ер-мәни аһилләри бүтүн дүнјәја јәјирләр ки, Топхана тарихи абидә дејил, абидә сийаһысында ады јох-дур. Сөзләрини гәриблијә салырлар, һеч нә, Иран шаһы Гәчәр кәлиб орадән Шушаны һәдәләјиб, топ-ларыны нүмәјиш етдириб, Бир иччәлије һеч кәс фикир вермир ки, мөкәр Гәчәр франсыз иди? Ә-зә милләтимизин оғлу иди, дәјнә. Адам франсыза, ичкилисә гәршы дәјүш мөјдәләрини мүгәддәс сәјар, оралары тарихи абидә һесаб едәр. Өзү дә франсыз истила еләмәгә кәлирди, Гәчәрса Азәр-бајҗаны бирләшдирмәк истәјирди.

Инди дә башлајылар ки, нијә һеч ким Шушаја динчәләмәгә кәлирди? Шуша нијә «Хары бүлбүл» бәјнәлмәләг фестивалынын маршрутунә дахил ол-машдыр? Республикадан кәнарда јәјилән пүтјө-кәлар нијә өзүмүзүнкүләрә верилмир? Мәсәлә, кәндиләрә. Ај балам, сизә нә? Кәндлинин тәки-лисиниз? һәлә бир көрүн бу кәндли гәддини дү-зәлдиб алмынын тәрини силмәјә маңал тапырми? Онда галмыш дағын башына чыхмағы ола. Лап елә кәтүрәк Бәрдә пәмбыгычысыны, торпағдан нә вахт ајрылсын, гызыл өлләрин бәһрәси ағ гызылы ки-мин үмидинә гојсун! Ахы, бу гәјмәтәли биткини Мәркәз она етибар едиб. Етимады доғрулмағ лазымдыр, ја јох! Елә бил халға милли сәрвәт үчүн ичтиман ифтихар һисси галмајыб. Бир дә ки, адам нәнәчиб олмас. Пәмбыг колуну танымајан рус гәрдашымыз бечәрдимиш мөһсулу көр бир нечә урвәта миндирир: бизим бечәрдимиш биринчи нөв пәмбыг хаммал шәкилдә дәвләтә 1.680 ма-ната сатылып, дәвләт исә бу хаммалдан алынән биринчи нөв лифи 5.030 маната сатыр...

Фәһләләрин дә Шушаја динчәләмәгә кәлмәјә вахты јохдур. Бири елә нефтилиримиз. Әразисин-дә нефт чыхмајан гәрдаш республикаларын гәј-ғысына ким галмалыдыр? Нә олсун ки, Ермәнистан ССР-ә верилән бензинлә сәрһәдјәни Азәрбајҗан рајонларында ев јандырылар? Бәс нә илә јандыр-сынлар? Су илә мүмкүндүрсә, истифаде еләсин-ләр. Јандырмағ үчүн вермәмисән? Сәнә нә халг һарада, нечә јандырыр? Бәлкә гоншулар Гәзәхис-

тәндән алдығымыз нефтдән е мал едилмиш бен-зинлә јандырылар? Нә олсун ки, е мал заводу Азәрбајҗандадыр; чох дејәчәксиниз, гоншулар дә тикдирәчәк. Хаммалы гәрағдан кәтирилән аз сә-нәјә мөәссисәләри вар, јохса тикнәтијә Москвадан ичәзә ала билмәјәчәкләр?

Зиялылары демирәм, Онларын һөгигәтән вахты јохдур. Көр һәлә нә гәдәр иттифағ, чәмијәт, бир-лики, тәшкилат јаратмалыдырлар!

Узун сөзүн гысасы, бу саат гарабағлыларын гулл гојмадыгы иш јохдур. Куја Москва Ермәнистанын Азәрбајҗан ССР-ин дахил ишләрина гәршымасыны тәддир едир; Мәркәз Дағлыг Гарабағда јаша-јан ермәниләрин муктарияјәтини ләвә етмәк имкән вермәдији һалда, гоншу Зәғәғзәјә республика-ләриндә јашајан азербайжанлыларә муктарияјәт сөһ-бәти ортаја дүшәндә бармағыны гулағына тыха-јыр; өзүнүн Мәркәзә сәдиглији илә башгаларын-дан фәргләнән республикамизин јарысында биз-дән сорущмадан фәвғәл әдә вәзијәт елән едилир, Ермәнистанда исә бәлә иштијәк олдуғу һалда, он-ларын разылыгыны хәһиш едиләр; нечә олду ки, Силаһлы Гүвәләр јанварда бир миллионлуг шәһәрә диван тута билди, инди чәми 46 километрлиг дө-мир јолунда (Мегри) тәһһүкәсизлији тәһһин едә билмир!; милләтчилик јуvasы гоншу республикада милли зәминдә тәрәдилмиш чинајәтләрә керә һөбс олунанларын сајы биздәкиндән гәт-гәт аз-дыр; Ермәнистанла иттисадә әләгәләримиз бизим зәрәримизә 334.339 миң манатдыр; республикада чохајлы иттифағларын, бирликләрин, чәмијәтлә-рин јарадылмасына сәрф едилән вахты, вәсаити, гүвәни халг чөһәсинин мөһкәмләндирилмәсинә, онун фәалијәтинин тәсирлилијинә сәрф етмәк олмәздымы?... Вә сәйр вә иләхыр. Бүтүн дедиклә-рини јадда сахламағ мүмкүндүр ки!...

...Узүмү гарабағлыларә тутурам; кәлиб башы-мызы салағ ашағы, дилизуңлуг етмәјәк, өзүмүзә ләјиз ишләрә мөшғул олағ. Мәсәлә, бир-бирини-зә суал верәк: «Сән јардымы алмысан!», «Әләвә сийаһыда мөним адымы көрмәдин ки!», «Күллә атылән машында сән дә вардын!», «Кировлары гәј-тәрмәдиләр ки!» вә с. Бах, онда ишләримиз дә чағбәчәг гәјдәсиндә олар.

Вәһид СӨФИХАНОВ.

Кәркичаһан! Гарабағда 1988-чи илин февралындан бәри давам едән чәкшмәләрә фитнәкарчасына чәлб едилән ән гајнар нөгәләрдән бири.

Унудулмуш Кәһәдләр

Кәркичаһан Зилләти

«Азәрбајчан ССР Дағлыг Гарабағ Мухтар Виләјәтинин Әскәрән, һәдрүт, Мардакерт, Мәртүни рајонларынын вә Степанакерт шәһәринин инзибати-әрази бөлүксүндә гисмән дәјишикликләр едилмәси һағында» Азәрбајчан ССР Али Совети Рәјасәт һејәтинин мә'лум фәрманындан артыг ики әјә һахын вахт кечир. һәммин фәрмана әсәсән шәһәр тигли гәсәбәләр кәтегориясына әид едилән Кәркичаһанда гәсәбә - Совети јарадылды. Бәс бундан сонра Кәркичаһан нечә јашајыр? Гәсәбәнин һансы гајылары, не кими чәтинликләри вәр?

ШУШАДАН Кәркичаһана вахтилә јол чәкилдир вә бу бәрәдә «Шуша—Хәлфәли—Гајбалы—Кәркичаһан маршруту»—дејә, ағыз долусу данышырдыг. «Артыг јолун тикинти тәмамилә баша чәтдирылды»—дејә рапортлар вәрирдик. Әслиндә исе јолун күз'и бир һиссәси, Шушадан Хәлфәли көрлүсүнәдәк олан мәсафә раһат автомобил јолу сәјилә биләр. Јолун галан бөјүк һиссәси исе әсәсән нарахат, дашлы, гајалы, јалныз бир машынын кечиб кәдә биләчәји әнәсиз дағ чығырыдыр. Јол бәрәдә сәһбәт едирик. Сүрүчү дејир ки, вахт вәр иди биз бу јолларла текләк һалларда кәдиб-кәләрдик, һәмшишә шәһәрден ениб (Степанакертдән) беш дәгигә әсфалт јолла һара итәсәк кәдәрдик. Инди исе... Сүрүчү дериндән көкә өтүрүр вә сәһбәтинә давам едир. «О вахт бу јолда гызғын иш кәдәндә һамымыз сәвиндик. Сонра исе јолун бир нечә һиссәсиндә партлајыш етмәк, гајалары јәрмәк ләзим кәлди. Јолчәкәнләр дәдиләр ки, комендант партлајыша ичәзә вәрир, техниканын исе ижканы харичиндәдир. Мән исе дүшүнүрәм: «Олмазы ки, елә һәрбчиләрин нүмәјәндәләринин иштиракы илә јолун ләзими һиссәсиндә партлајышлар едилсин, гәсәбә әһалисинә раһат јол чәкилсин? Әкәр һәрбчиләр кәркичаһанлыларын Степанакерт јолу илә төһлүксәз кәдиб-кәләләринин тә'мин етмәкдә ачиздирләрсә, онда бәс тәзә јолун чәкилмәсинә нијә мане олулар? Бир дә, әкәр партлајышлар һәрбчиләри, комендантлыгы бу гәдәр нарахат едирсә, бәс онда Ағә көрлүсү партладылан-дә, Шуша—Ағдам арасында 40 километрлик јолун мухтәлиф јерләриндә, мухтәлиф вахтларда көрпүләр, кәчкәдләр, борулар партладылар јерлә-јексан едиләндә, елә лап бу һахынларда Әскәрәла Ағдам арасында јолун ортасында партлајыш төрәдиләндә һәрбчиләр һарада идиләр?». Дижер төрәдән чәкилсә јолун тәхминән 2 километринин һеч јерли-дибли смәтәси јохдур вә онә көрә дә Шуша 7 нөмрәли јол тә'мин-тикинти истисмары сәһәси тикинтини баша чәтдиры билмир.

Кәркичаһана чәтәндә бизи биринчи һәрбчиләр гаршыладылар. Сөнәдләримизи јохлајыб сигәрет истәдиләр. Сонра гәсәбәјә кириб әдәмләрә көрүшдүк.

Кәркичаһан гәсәбә ХДС Мирајјә Комитәсинин сәдри Гасым ГАСЫМОВ:

—Кәркичаһан гәсәбәси виләјәтин социал вә итисади чәһәтдән ән көридә галмыш јашајыш мәнәгәләриндән биридир. Виләјәтдә мә'лум һадисәләрә гәдәр вә һадисәләр башлајандан сонра гәсәбәдә һеч бир әсәсләй тикинти ишләри апарылмајыб. Гәсәбәдә ишсизлик һөкм сүрүр. Әһалинин әкәсәр һиссәси еһтијаж ичәрисиндә јашајыр. Тикинтисинә үч ил бундан әввәл башланан јәр-дәмчи мектеб бизнеси һәлә дә баша чәтдирылмајыб. Бу сәнтябрда да истифадәјә вәриләчәјинә үмидимиз јохдур. Гәсәбәдә кичик һәмчли дә олса, бир тикинти идарәси ачылмадыр. Кәдәдиләр, Бәрдәдәки 3 нөмрәли СМД-нин филиалынын ачылачагы бәрәдә сәһбәт едиб кәдәдиләр. Үч күнә кәләчәкләринә сөз вәришкәдиләр, үч әјә һахын бир вахт кәчиб, һәлә дә сәс-сорәк јохдур. Үмумијәтлә, кәндә кәләләрин әкәсәријәти вәдләр вәрмә-ји чох сәвирләр. Гәсәбә Советлији јарадылыб. Анчаг гәсәбәнин әразиси мүзәјән олунајыб. Онә көрә дә ел-гол ачыб иш көрә билмирлик, Гарабағ Халг Јардымы Комитеси 1990-чы или «Дағлыг Гарабағ или» е'лан едиб. Көзәл тәшәббүсдур. Анчаг унудурт ки, Дағлыг Гараба-ғын бир чох јерләриндә олдуғу кими, Кәркичаһанда дә үч әјә јәшә олур, доғтуз әј гыш. Артыг гыш аз галыр, анчаг конкрет һеч бир иш көрүлмәјиб.

ДЕИӨ биләрсиз ки, бәс гәсәбә Совети не илә мәш-ғулдур? Ачыгы, гәсәбә Советинин мәнәврдән баш-га һеч нәји—не пулу, не дә фонду вәр. Әһалинин бир чох һағлы төләләрини јеринә јетирмәкдә Советлик чәтинлик чәкир. Кәчкә аиләләр торпаг сәһәси кәтүрмәк, вә тикдирмәк, ссуда әлмәк истајирләр, әразимиз мүзәјән олунадығындан торпаг сәһәси ајыра билмирлик. Ссуданы исе дәјәндирибләр. Гәсәбәни һәмиләјә кәтүрмүш Бакы шәһәринин Нәриманов рајону гәсәбәдә бә'зи иш-ләр көрүб. Анчаг елә мәсәләләр вәр ки, онларын да күчү чәтмыр. Мәсәлән, Степанакертдәки иш јерләрин, дән говуланларын демек олар ки, һамысы ишсиздир. Әһалинин әрзагла тә'минаты хәлјә чәтинләшиб. Бизә көндәрилән әрзаг мәнсулларыны Шуша Курорт Тимәрәти Идарәси өз фондундан кәсиб вәрир. һәлә индијә кими Азәриттифат Кәркичаһан гәсәбәсинә ајрыча фонд ајырмаг бәрәдә дүшүнүр. Әһалидә инам һиссини ар-тырмаг үчүн онларын доғма јурд-јуваларыны төрә едиб јашајыш әрхасынча башга јерләрә кәтмәкәһана, елә әдәк ки, сә-бәһ бир башгасы бизә «Папағыны башындан кәтүр, мәнә вәри!»—демәсин.

ссуда вәрилмәлидир. Көрүлмәли чидди ишләримиз һәлә чохдур.

—Ахы, сиздә Шуша Автонаглијәт мүәссисәсинин јени автомобил дәрәси ачылыб вә сүрүчүләрин әкәсәријәтинә јүк машынылары вәрилиб.

—Не олсун,—сәһбәтә һахынлыгдә дәјәнән Билал Ноз-рузов гошулур.—Мән һәммин дәрәдә сүрүчү ишләјирәм. «КамАЗ» идарә едирәм, Бир ил әрзиндә мәнә үч јүз отуз манат мәш алмышам. Үч јүз отуз,—дејә төкәрәр едир,—бунула аилә сәхламаг, ушаг бөјүтмәк олар?

Ағарзә АБДУЛЛАЈЕВ, кәнд сәкинни:—Нәримановлулар гәсәбәдә бир артезиан гујусу газдылар. Амма су гәсә-бәни тә'мин едәчәк гәдәр дәјил. Икинчи гујуну газмаг үчүн кәрәк јени трансформатор гојула. Дәфәләрлә әләгәдәр тәшкилатларә, фәәгәл'әдә рајонун комендант-лыгына мурачнәт етмишик. Тәәссүф ки, сөзүмүзү ешидән јохдур. Јахшы оларды ки, гәсәбәдә тикинти материалла-ры сатышы базаларындан биринин филиалы ачылсын. Чүн-ки, һара кәдирик,—фондуз јохдур!—дејиб бизи бош гајтарырлар. Биз исе тикмәк, гурмаг, чәванлары ес-әшик-лә тә'мин етмәк, гәсәбәни бөјүтмәк истајирик.

Гасым ГАСЫМОВ:—Гәсәбәнин һахынлыгында зәнкян мәрмәр јатагы вәр. Ону үзә чыхармаг, даш карханасы ачмаг, гум үјүдән гургулар гурашдырмаг—бүтүн бунлар үчүн реал күчүмүз јохдур. Мән дәјәрдим ки, гәсәбәнин өз мәрмәр еһтијаты илә биз һәтта дунја базарына чыха биләрик. Бу исе гәсәбәнин итисадијәтигә күчлү тәкан вәрәр.

Ислам ГУЛИЈЕВ, кәнд сәкинни:—Биз истајирик ки, гәсә-бәмиздән һеч ким чыхыб кәтмәсин. Доғулаһ һәр бир ушаг бу торпагдә бәј атыш, бу јурдун гејрәтини чәксин, бу гәсәбәни әбдәләшдирсин, Ләкин әһалинин әкәсәријә-ти ишсиздир. Өтән ил мајын 5-дән гышын сәһинин тикинтиси дәјәндириләраг, көзүмүзү көз дағына чәзри-либ. Тикиш сәһини кәһнә фермада ачмаг истајирдик, ону да бизә чох көрдүләр, 300 нөмрәлик АТС гурашдырыл-масы планлашдырылыб, анчаг һәлә дә сәһбәт олараг галыр. Бу бојдә гәсәбәдә бир-ики телефон апараты вәр, онлар да тез-тез хараб олур. Рабита Назирлији исе һәлә дә јағлы вәдләр вәрир. Бу гәсәбәдә ушаг бағчасы, көр-пәләр ези, мусиги мектеби не олуб, не вәр, не дә не вахт олачагы мә'лум дәјил.

—Мусиги мектеби бәрәдә сәһбәт олуб.—Јахынлыгдә-кылардан бири сәһбәтә гошулур. Әјранирәм ки, о, кә-ләчәк мусиги мектебинин директору Фаиг Әлијевдир.

—Бах, бу да мәдәнијәт назиринин әмри. Ләкин, һәлә һеч не јохдур. Не мектебин өзү вәр, не өзүлү. һеч ол-маса кичик бир отаг да әјрылмајыб ки, сәнтябрә гә-дәр бу отагы тәдрис үчүн үјүнлашдыраг. Индијә кими үч әдәд нағара вә үч әдәд тары нәзәрә алмасаг, бир дәнә дә олса не әвәдәлиг, не дә мусиги алети әлдә едә билмишик. Алдығымыз үч әдәд тар исе шакирд үчүн јәрәмыр.

Гәсәбәни кәзә-кәзә нечә илләрдән бәри кәркичаһан-лыларын әсәггалы сәјилән, һеч кәсин јанында бир сөзү икә олмајан Әбүлфәт дәјыннын көрүшүнә кәдирәм.

Әбүлфәт дәјә мәнә һејәтиндәки тут ағачынын алтында гаршылады. «Хош кәлмәсиниз!»—деди. «Гарабағ» гәзә-тиндән олдуғуму вә кәлишмин мәсәдини билдикдә күлүмсүнүб деди:

—Әвәлә сиз и үрәдән тәбрик едирәм. Мүбәрәкди «Гарабағ» гәзетиниз! Бу хош хәбәр мәнә бәсди.

Кәркичаһан бәрәдә данышанда исе гашлары чатыл-ды:

—Чәмаатымыз икид чәмаатды. Чәванларымыз ирадә-ли вә ишләндирләр. Бизим кәнддә (о һәмдән фәргли олараг гәсәбә демирди) бачарыгылы, габилијәтли кәч-ләрәримиз чохдур. Анчаг илкан вә шәрәтиимиз јохдур! Инди кәнди гәсәбә еләјибләр. Чох сәг олсунлар, анчаг гәсәбәдә јашајана дә суд-татыг ләзимдир ахы, һејвән-дарлыгдә дә вәзифәт хошакәлән дәјил. Чүнки не отлаг сәһәси вәр, не дә биәнәкәләр. Әкәр мүмкүн олсајды, биз ашағы рајонлардан гыш үчүн јем еһтијаты алыб топлајардыг. Бир-ики ајдан сонра, јерә гар дүшәндә бу-ралара кәлиш-кәдиш чәтинләшәчәк.

Асәггал әлини чинимә гојуб дејир:

—Оғул, бах, бир адам ки, ики илдән артыг ездә отура, ишләмәјә вә мәш алмајә, бәс о, ушагларыны нечә до-ландырсын? Хан кәндиндән күтләви сурәтдә ишдән говуланларымызын әкәсәријәти бекәрдыр. Әллә-ри гызыл олан усталарымыз, бәнналарымыз, дүлкәлә-римиз ишләмәк үчүн чыхыб ашағы рајонларә кәтмәјә мәнбурдурлар. Гәзетиниздә јазын ки, јухарыда отуран-лар үзләрини бизә төрәф тутсунлар. Чүнки биз, бизә пул вәрин, кәрәк вәрин демирик. Биз, бизә иш вәрин, ишләјәк дејирик. Бәннанын дашы јохдур, рәнксазын да рәнжи. Бир дә бир хәлишим вәр, бала. Гој мәркәздән кәләнләр чәмааты әдәтләмәсинлар. Әкәр бир иши көр-мәјәчәкләрсә... Валлаһ, сөз вәриб јоха чыхмәлары јамән ағыр кәлир бизә.

КӘРКИЧАҺАНДАН ајрыланда гәсәбәнин кәлә-чәк тәлеји бәрәдә дүшүнүрдүм. Кәрәк бураны нәһәнж тикинти мөјдәһинә чәзирәк. Кәлин, һамы-мыз бир фикирлә хәдәк Кәркичаһана. Елә әдәк ки, сә-бәһ бир башгасы бизә «Папағыны башындан кәтүр, мәнә вәри!»—демәсин.

Кәрим КӘРИМЛИ.

Шуша рајонундагы Гајбалы кәндинин кечмишини көрән гочалар ону бәлә хатырлајырлар: «Бурада 200-ә гәдәр аилә јашајырды. Күнәләр бәрәкәт зә-миси, јамачлар гојун-гузу, мал-гара өрүшү иди. Ва-һарын илыг нәфәси күнәләрә һәрәрәт вәрәндән та-пайзын ахырларына гәдәр һәјәт гајнајарды. Гајба-лынын тахылыны дәјмәк үчүн 100 хырман азлыг едәрди. Техникасыз филансыз анбарлар ағзынчән долларды. Чох вахт кәһрәба рәнкли бәрәкәт тајалары-на баханда адамын гәлби ифтихар һисси илә дә-јүнәрди. Кәндин ашағы һиссәсиндә—Хәлфәли чағы-нын үстүндәки дәјирманлар бир сәәт бәлә бош гал-маз, адамлар нөвбә көзләјәрдиләр».

Гајбалынын кечмиш сәкинләриндән Сәттар Мә-һәррәмов исе кәнд бәрәдә бәлә дејир:

—Ушагыг вә јенијәтмә дөврүмү орада кәчирми-шәм. Кәјбир кими кур булағларын сујунун дады һә-лә дә дамағымдадыр. Гој, тут, алма бағлары нәсил-ләрин јадикары кими горунар, артырыларды. Дәмјә шәрәитиндә јетиндирилән мәсүлу јыгыб-јыгышдыр-маг олмурду. Ағартынын да башга дады, тамы олар-ды. Јашлылар дәјәрдиләр ки, күнәј отуду буна сә-бәб. һамы јахшы долаңырды... Нәдәнсә, сонралар кәндә гаршы бир өкәјлик, үзүдөнүклүк олду. Инки-шаф етдирилмәди. Не мектеб тикән олду, не китаб-хана, не дә мағазә бәрәдә фикирләшән. Чәванлар шә-һәрә ахышдылар. Ихтијар гочалар исе...

Бүтүн бунлар Гајбалы кәндинин дүнәни иди. Бу күн исе кәнддә үмид чырағлары јаныр. Бу чырағлар кечмиш евләрин харабалыларыны кур ишыгла-дырса да, һәләлик бурада бир гәриблик, бир сүкүт да галмагдәдыр. Икинчә евин диварлары инсан нәфә-синдә гызыныр, икинчә евин бачасындан түстү, пән-чәрәсиндән ишыг сүзүлүр. Икинчә евин һејәтиндә мал-гара, ит-пишик вәр вә бу евләрин һејәтиндәки ағачлары, бостанларын бары сабаһа үмид, инам ја-радыр. Инам, үмид чырағыны сөнмәјә гојмајанлар-дан бири Умуд, дикәри Јелмардыр. һәр икиси хәјир-хәһ вә узаккөрән адамлардыр.

Гајбалы кәндини ахтарсалар Азәрбајчанын хәритәсиндә тапа билмәзләр. Онун өмрүнә балта чалыныб, тарихдән силинмәси үчүн әсәс һазырланыб. Ләкин хәјирхәһ әдәмләр кәндин һарајына кәлибләр. Кәлибләр ки, күнәјин-көзүндә-ки тарихимиз итиб-бағмасын, торпағларымыз сәһиб-кис, бағларымыз, булағларымыз бахымсыз галма-сын.

Илк тәшәббүсү Шуша рајонунун рәһбәрлији ирә-ли сүрдү. Јол чәкилишинә башланды, електрик хәт-ти чәкилди. Әли Вајрамлы рајонунун сәкинләри бу шад хәбәри тәәссүбнәшликлә гаршыладылар. Өз нү-мәјәндәләрини—Әли Вајрамлы сәнајә автоматикасы вә телемеханикасы заводунун директору Афтандил Мусајев исе рајон прокурору Елдар Султанову Гај-балыја кәндәрдиләр. Данышылар узун чәкмәди. Кәнддә заводун вәсаити һесабына 50 әдәд бирмәртә-бәли панел ев гурашдырылмасы үчүн сәһә ај-рылды. Шушаја кифәјәт гәдәр машын вә механизм-ләр кәндәрдилди, Әли Вајрамлы чәванларындан сәј-сәчмәләри голларыны чырмајыб ишә башлады-лар.

Ермәни экстремистләри Шушаны, үмумән Дағ Гарабағынын бүтүн азәрбајчанлылар јашајан кәнд-ләрини блокадаја аланда, чох-чох назирликләрин нү-мәјәндәләри виләјәти, вәртәлјотлардан сәјр едәндә Әли Вајрамлыдан иншәат материаллары јүкләмиш машын карванлары Шушанын, Лачынын долама-ларында үзү дағларә төрәф галхырды. Бүтүн шушалы-лар шаһид олмушдулар ки, бу карванларын биринчи машынында прокурор Е. Султанов, сонунчу машында исе завод директору Афтандил Мусајев оларды.

Әзилмиш, сыйдырылмыш машыналарын сүрүчүлә-ри өзләрини сыйдырмаз, Гајбалы истигамотиндә јол-ларыны давам етдирәрдиләр. Бүтүн бунлар өтән илин сонларында, 1990-чы илин әввәлләриндә олу-рду...

Бу күнләр Гајбалы јенидән гәрибсәјиб. Тикинти ма-териаллары иншәатчы әлинин сығалына, һәрәрәтинә, һәсрәтди. Газылмыш бунәвләрдә су мөлләниб. Гајба-лыја, әсиз-ешиксиз галан нечә-нечә көчкүнә јенидән хәјәт бармагы тушланыб. Көзәрән үмид чырағла-рынын шә'ләси әләзәјиб. Көрсән, арғачы кимдән кәчиб бу хәјәтәтин? Мәшәлини он илләрлә ад-сыз сәхлајан, Гаракавы мал-гара јајлағы сийаһысына јазан, Гәсәнабады, Дашбулағы азәрбајчанлылардан икинчә күнә бошалтдыран погосјанларын, балајанла-рын... дәјирманына су төкмәк дәјилми бу?

Әли Вајрамлы рајонунун рәһбәрлијинә не дәјәк? Онларә јухарыларданмы бармаг сийкәләнди? Јохса, хәјирхәһ ишләринә сәјкәк дуранларымы олмады?

Гајбалынын көзләри гејрәтли Азәрбајчан оғулла-рынын јолларына дикәлиб. Истајир ки, күнәләриндә сүрүләр күрнәч бағласын, очаг һәсрәтиндә олан-лары гојнунда гызындырсын.

Гарабағын Гајбалы кәнди оғул јолу көзләјир...

Әли МАҒМУД.

Ч. ГАРЈАҒДЫНЫН АНАДАН ОЛМАСЫНЫН 75 ИЛЛИГИ ГАРШЫСЫНДА

Гарабағ шикәстәси, Гарјағды тишәси

«Гарабағ шикәстәси» — Азербайжан халқ мусигисини надир инчиси. Көнүлләри еһтизәсә кәтирән, гәлб охшәјән, үрәк сәрин-ләдән әлмәз мусиги. Елә Чәләл Гарјағдынын илк бешик ләјләси да мөшүр хәнәндә, әми-си Чәббәр Гарјағдыоглунун охудуғу «Гара-бағ шикәстәси» олуб. Илләр етүкчә бу сәсиңи щиринлијиндән әјрыла билмәјиб. Чох-чох сонралар, әлине тишә алдығы вахтдан дәнә-дәнә ел һаваларына үз тутуб, сәнәт щирәсини ондан алыб. Гарабағын көз охшә-јән бәрәкәтли бағлары, әзәмәтли дағлары онун илк илһам мәнбәји олуб. Чәјларын, шәләләләрин мин иллик һәрәји, дағларын сүкүтү, гәјәларын әкс-сәдәси онун ганына, чәнына һолуб.

Ч. Гарјағды доғма сәсләрин истилијиндән өзүнә әмүрлүк пәј кәтүрүб, битиб-түкәнмә-јән пәј. Сонралар бу пәј әмүр бәјү дүјгүсуз, чәнсыз-тансыз дашлары иситмиш, онлара бөшәри әмүр, поэтик көркәм, бир дә һәрә-рәт, көзәллик вермишдир.

Көркәмли һәјкәлтәрәш, Азербайжан ССР халқ рәссамы Чәләл Гарјағды 1915-чи илдә Шушада, хәнәндә әиләсиндә доғулмуш, ша-ирләр, хәнәндәләр диярынын әб-һәвәси илә ерсәјә чатмашдыр. Илк сәнәт тәһсилини Ә. Әзимзәдә әдына рәссамлығ мәктәбиндә ал-

мыш, бу сәнәтин бәјүклүк, улүлүг щирини исә Тбилиси Рәссамлығ Академијасында охудуғу вахтларда јиләләнишдир.

Ч. Гарјағды јарадычылыға 30-чу илләрдә башламыш, бир сыра бүстләр, һәјкәлләр јә-рәтмиш вә бу әсәрләри илә республика ич-тимәјјәтинин дәрин рәбәтини гәзанмыш-дыр. Чәләлын түкәнмәз мөвзу объект и доғма јурдумуз, онун гәһрәмәнлығларла до-лу дүнәни, бу күнү вә сабағыдыр. Көркәмли сәнәткар инсанын щисмәни вә мәнәви көзәл-лијини тәрәннүн чидир вә тишәси илә иңид-ләрин нә-рәсини, көһлән атларын кишнәрти-сини, мүсәирләримизин дүјүгү вә дүшүнчәлә-рини дашларә һолдурур.

Ч. Гарјағды бир сәнәткар кими һәјкәл-тәрәшлиғын мүхтәлиф жанрларында фәәлијәт кәстәрир. О, һәм дә мәһир портретчидир, монументал һәјкәлтәрәшлиғ жанрында јә-рәдлән бир сыра гиймәтли әсәрләрин мүәл-лифидир. Сәнәткарын тишәсиндән чыхан зән-кин һәјкәлләр галерейәсинә көркәмли иғти-ләбчыларын, дәвләт хәдмиләринин, јазычы-ларын, шаирләрин, бәстәкарларын, хәнән-дәләрин вә дигәр пәшә саһибләринин әб-рәзләрә дахилдир.

Ч. Гарјағды М. П. Вагиф, Х. Б. Натәван, М. Ә. Сабир, Н. Нәриманов, С. Вурғун кими бәјүк сәнәткарларын бәдин образыны хүсү-си бир мәнәббәтлә, мәнәрәтлә јәрәтмыш-дыр.

Ч. Гарјағды Бәјүк Вәтән муһарибәси ип-ләриндә мәрдликлә вүрүшән гәһрәмәнлә-рин образлары үзәриндә дә хәјли чалышыб. Совет Иттифағы Гәһрәмәни Н. Аслановун, снајпер З. Гәнијәванын портретләри вәтән-пәрвәрлик, мәрдлик, шүчәәт рәмзи кими нәзәри чәлб едир.

Һәјкәлтәрәшын портрет әсәрләри арасында мәдәнијәт хәдмиләри мүнүм јер тутур. О, ССРИ халқ артистләри Г. Гарјаевин, Ни-јазиниң, Бүлбүлүн, Ф. Әмировун, Р. Бейбу-довун образларыны бәјүк мәнәббәтлә јә-рәдиб. Рәнкарәнк, чәзибәдәр, бахымлы порт-ретләр галерейәсиндә һәр бир сәнәткарын өзүнәмөхүс фәрди әләми, тәһарәсиз јә-рәдичылығ дүңјәси вәр.

Узун илләр бәјү тишә ишләдәрәк нечә-нечә мүсәирләримизин образларыны мәр-мәрдә, гранитдә, тунчдә ебәдиләшдирән Ч. Гарјағдыны әмүрүнү вә јәрәдичылығынын јеткин чәғларында, анадан олмасынын 75 иллији мүнәсибәтилә сәнәтсәвәр гараба-ғылар адыңдан самими тәбриж едир, онә јәни-јәни јәрәдичылығ уғурлары арзулајы-рыг. Инәнырыг ки, мүсәир Азербайжан һә-кәлтәрәшлиғынын инкишафында мүстәсна хидмәтләри олан Ч. Гарјағды пәрәстищкар-ларыны бундан сонра дә сәвиндирәчәкдир.

Миркәмил АҒАМИРОВ.

Мәзәли

әһвалатлар

ӘЛИБОШ ГАЛМАЗДЫ

Лачылы Солтан бәј Ашыг Аббасы јанына чағырыб дә-јир. «Сәнә бир мәктуб, 10 баш еркәк вәрәчәјәм. Онлары Шу-шада гәрдашым Хосрова чат-дырарсан».

«Ашыг мәктубу вә еркәклә-ри кәтүрүб јола дүшүр. Шыр-дан кәндиини јахындығындан кәчәндә көрүр ки, чамаат от бичир. Онларла саламлашыр, еркәкләрдән бирини кәсмәји тәклиф едир. Ашыгы таны-јанлар етираз етсәләр дә, Аббас өзүнү сындырмыр вә фикирләшир ки, еркәјин 10 баш олмасыны ким хәбәр вәрәчәк?»

Сәрин булаг үстүндә еркә-јин әпиндән кабаб чәвириләр. Шушаја чатанда Аббас мәк-тубу саһибинә вәрир. Сән дәмә, мәктубда бу сөз-ләр јазылыбыш. «Гар-даш, сәнә 10 баш еркәк кәндәрирәм». Одур ки, Аббасдан сорашурлар: «Бәс еркәјин бири һаны?». О, ча-вабында дәјир: «Әкәр доғтуз-дурса, доғтуздур. Мәктубда он јазылыбса, онда елә он-дур». Өзүнү авамлыға вүр-муш ашыға адың олсун дәјә, 10 нәфәр чағырыб дәјирләр ки, һәрәниз бир еркәк тутун. Кәланләрин һәрәси бир еркәк тутур, бир нәфәрә еркәк чатмыр. Аббас чийиләрини чәкиб әләвә едир: «Фәрәсәтли оғул әлибош галмазды»...

ГОНАҒЫНЫ ДА ТАНЫ, ГАТЫРЫНЫ ДА

Ашыг Аббасла гатырчы Мурад достлуг едәрмишләр. Мурад тез-тез Аббасын гона-ғы олар, онә јағлы вәдләр вәриб, әвинә дәвәт едәрмиш.

Бир күн ашыг достуну јох-ламаг үчүн шәһәрә кәлир. Аббасы күчәдә көрән Мурад тәләсиң евә гајыдыр вә арва-дына ташшырыр ки, ону со-рушан олса, десни ки, сәфәр-дәдир.

Сән дәмә, Аббас Мурадын өз һәјәтинә кирдијини кә-рүбмиш. Она кәрә дә ев саһибәсиниң чавабыны ешидиб кәндләринә гајыдыр.

Арадан бир мүддәт кечир. Мурад јенидән Аббасын гона-ғы олур. Бир аздан ев саһиб оғлуну чағырыб хәлвәти дә-јир: «Гонағымызын гатыры-ны апар дарылығда чидар-ла».

Хәјли сәһбәтдән сонра ашыг дәјир ки, бизим дары-лыға бир јекәпәр ајы дада-нын, әзијјәтимизни әлимиздә гојур, овчулуг бачаранымыз да јохдур.

Мурад јахшы күллә атма-сындаң данышыр вә гәрәра кәлирләр ки, түфәнк кәтүрүб пусғуда дајансынлар.

Кечә Аббас Мурады дары әкдији саһәјә кәтирир вә га-ралтыны кәстәрәрәк дәјир: «Ағзы јанмыш јенә кә-либ».

Мурад нишан алыб, тәтији чәкир.

Вурдуғу ајыја бахмаг иста-јән Мурад гатырынын өлдү-үнү көрүр.

Аббас чийиләрини чәкиб пешманчылығла:

—Мәним күнаһым јохдур. —дәјир. —Билмәздим ки, сән шәһәрдә гонағыны, дарылы-да гатырыны танымырсан.

Гарабағлы јыг

Сөзләри Аслан АСЛАНОВУН, Мусигисә Сүләјман ӘЛӘСКӘРОВУНДУР.

Гарабағым ута дағдыр, әјилшәз, Дост кәјнәји јад әјинә кәјилшәз, Кәһнә јурда тәзә адлар гојулшәз. Бу күн биз һаһымыз гарабағлы јыг, Бүтүн Азербайжан, гарабағлы јыг. Бу торпаға, бу елләрә бағлы јыг.

Чыдыр дүзү башданбаша «Чәнки» дир, Сәмалары Кәј колүмүн рәжикир, Шикәстәси гәһрәмәнлығ зәкикир. Сәсләдикичә дәјәр гарабағлы јыг, Бүтүн Азербайжан, гарабағлы јыг. Бу торпаға, бу елләрә бағлы јыг.

Халқ дәнйәзи далғаланыр Хәзәрлә, Бир арзула, бир амал, бир нәзәрлә, Милјонларыг, бир дәјилик јүзләрлә. Бу күн биз һаһымыз гарабағлы јыг, Бүтүн Азербайжан, гарабағлы јыг. Бу торпаға, бу елләрә бағлы јыг.

musical score for 'GaraBagly Jig' with lyrics in Azerbaijani. The score includes a key signature of one flat (B-flat) and a 3/4 time signature. The tempo is marked 'moderato'. The lyrics are: Та-ра-ба-ғым у-та да-ғдыр ә-јил-шәз, / Дәст кәј-нә-ји јад әј-нә кәј-ил-шәз, / Кәһ-нә јур-да тә-зә ад-лар го-јул-шәз, / Бу күн биз һа-һымыз га-ра-ба-ғлы јыг, / Бү-түн Азәр-бај-жан, га-ра-ба-ғлы јыг, / Бу тор-па-ға, бу ел-ләрә ба-ғлы јыг.

Инди Хочәли халчачылығ сәһнәдә олған һаһышлы, чәшик-ләриндә тарихимиз, нәһәләр-имизин әлләринин сығалымы ја-

шадан халылар тохунур. Габа-ғыл халчачылардан (јухарыдан) Нәзакәт Сәлимова вә Сәбино Әлијәва һәр күн адамә 8—9 мин илә вүрүрләр.

УНВАНЫМЫЗ: АЗӘРБАЈҶАН ССР ДАҒЛЫҒ ГАРАБАҒ МУХТАР ВИЛАЈӘТИ ҮЗРӘ РЕСПУБЛИКА ТӘШКИЛАТ КОМИТӘСИ. 374430, Степанакерт шәһәри, Октабр күчәси 13. Телефонлар: 4-32-12; 4-14-50.

МУХБИР ПОСТЛАРЫМЫЗ БАКЫДА: 370146, Бақы—146, Мәтбуат проспекти, 529-чу квартал, IV мәртәбә, 417-чи отаг. Тел: 39-49-81. АҒДАМДА: 374400, Ағдам шәһәри, 28 Апрель проспекти, 2. Тел: 6-39-40.

Газет Азербайжан КП МК-нын «Коммунист» нәшријәтинин мәтбәсиндә офсет үсулу илә чап олунмушдур. Тираж 30.000 нүсхә. ГИМӘТИ 15 гәп.

Редактор әвәзи Чинкиз ИСМАЈЛОВ ФТ 19785 Сифарш 4813 Индекс: 66844.

Гарабаг

АЗЭРБАЙҢАН ССР ДАҒЛЫ ГАРАБАҒ МУХТАР ВИЛАЈАТИ ҮЗРЭ РЕСПУБЛИКА ТЭШКИЛАТ КОМИТЭСИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН РЕСПУБЛИКАНСКОГО ОРГКОМИТЕТА ПО НАГОРНО-КАРАБАХСКОЙ АВТОНОМНОЙ ОБЛАСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

Газет 1990-чы илден чыгыр.

ГАРАНЛЫГ ДУШЭН КИМИ...

Ермөни гулдурлар јенө дө динч отурмуз, республикамызын сөрһөдјаны динч көндлөринө тез-тез фитнекарчасына бастылар едәрлер.

Газар Рајон Ичрајјө Комитэсинин сөдри Шамил Адаһвердијев Азаринформун мухбиринө демшидр:

— Елө күн олмуз ки, келер Бархударлы көнди аташө тутулмасын. Бу вөһинлик бизи вадар едир ки, гадын вө ушагалары орадан даһа тәһлүкөсиз јерө көчүрмөк тәдбир көрөк. Газырда көнддө өсөсөн кишилөр, һабелә өскөрлөр вө рајон даһили ишлөр шө'бөсинин бир групп өмөндәши галмышлар. Гулдурлар Бархударлы дөмар јол стансијасына да бастын едирлөр. Һалбуки Ермө-

нистана гатарлар бурдан көлөб нечар. Онларын ијрөнч һајјөти ајдындыр: ермөни милләтчилөр машинаслөрин һөјәтини тәһлүкө гаршысына гојараг, бунунла да онлары гатарлары сүрмөндөн болун гачырмага вадар етмөјө чан атырлар ки, сонра богазларынын јоғун јеринә салыб бутун әләмө чар чөксиллөр ки, ај-һарај, гојмајын, «башы мүсибәтлөр чөкөн ермөни халгыны» јенө дө мүһасирөјө алырлар. Вөзијјәтин тәһлүкөли олмасына баһмајараг, көнд өмөкчилөри чөсарәтлә тарлалара чыгыр, өквн-бичинлә мөшкул олур, мал-гараны отарырлар. Гејд етмөк ләзимдыр ки, һәтта белә горхулу шөрајидә адамлар вичданла ишләјирлөр: рајонда

бу күнөдөк тәхминән 20 тон тахыл јығылмыш, сөрһөдјаны зонада тахыл бичинә баша чатдырдымышдыр. Әлбәтте, күчлү муһафизә шөрајидә.

Лачын рајонунда да вөзијјәт көркинләшмишдир. Республика Дахили Ишлөр Назирлијиндә Азаринформун мухбиринө билдирмишлөр ки, июлун 17-дө ермөни террорчулар өмәлијјәт-истинтаг группунун өмөкдашларыны күлөлә бастымышлар. Гулдурларын бастынынын гаршысына әләмә мүмкүн олмушдур, ләкин бу чинајәтнарлыг дөф едилөркөн милис сержанты С. Хәлилов јараданмышдыр. Газырда о, хөстөханададыр. Лачын рајон прокурорлуғу истинтаг апарыр. (Азаринформ).

ЕРМӨНИСТАН ССР-дә ВӨЗИЈЈӘТӘ ДАИР

ССРИ Дахили Ишлөр Назирлијини мөтбуат мәркөзиндә СИТА-нын мухбиринө билдирмишлөр ки, Ермөнистанда вөзијјәт көркин олараг галыр.

Июлун 16-да Ленинкәнда «Дөч» автомашыны гачырылмышды. Бир нечә саатдан сонра автомашыны сахланмышдыр. Баш вермиш атышмада автомашыны гачыранлардан бири өлдүрүлүш, галанлары әлә кеңирләмишләр. Онлардан Калашников автомат силаһы вө бу силаһ үчүн 120 патрон, ики диск вө 300 патрону олан Дөттјарјов пулемјөту, 23 миллиметр чаплы 86 зенит мәрмиси тапылмышдыр.

Һәмүн күн Ленинкән — Јереван шоссе јолунун 62-чи километриндә бир групп ја-

рағлы дөвлөт автомобил муфәттишлијини нөвбәдә олаг ишчисинә бастын етмишдир. Оун таланчасы вө 16 патрону өлиндөн алынмышдыр. Масис рајонунда дөвлөт автомобил муфәттишлији постуна бастын едилмишдир — он беш нөфәрәдөк јарағлы поста јандырычы маддә илә долу шүшө јағдырмышдыр. Пост јанмышдыр, зәрәр чөкөнлөр јохдур. Бу һадисә июлун 17-дө баш вермишдир. Елә о күн 60 нөфәрәдөк силаһлы Талин рајону дахили ишлөр шө'бөсинин бинасына сохулмушдур. Онлар мебели гырмыш, дивар вө пөчкөрөлөри вуруб јерө салмышлар. Хошбөхтликдөн милис ишчилөриндөн һеч кәс зәрәр чөкмөмиш, силаһ әлә кеңирләмишдир. (СИТА).

ЈЕНИ СТАНСИЈА

ДГМВ-нин азәрбајҗанлылар јашајан кәндләринә вилајәт рәһбәрлијини өкөј мүнасибәти өзүнү дөмир јол хидмәтә саһәсиндә дө көстәрмишдир. Белә ки, Степанакерт дөмир јолу чөкиләндә Әскәрәндә да стансија тикләди. Ләкин дөмир јолунун Хочалы кәндиндән кечмәсинә баһмајараг, гатарларын бу кәнддә бир дөзигә белә дајанмасы нәзәрдә тутулмады. Һансы ки, хочалылар гатара минмәк үчүн 10 километрдән чох јолу керијә, Степанакертә гајыдырдылар. Мухтәлиф јүкләрин кәндә кәтирилмәсиндә дө бу чүр өзијјәт чөкилди.

Хочалыларын бу өзијјәтини арадан галдырмаг, социал әдәләтсизлији бәрпа етмәк мәгсәдилә, Азәрбајҗан Дөмирјол Идарәсинин тәшәббүсү илә Хочалыда дөмир јол стансијасынын тикитисинә башланмышдыр. Јени стансијанын тикитисинә Азәрбајҗан Дөмирјол Идарәси рәисинин биринчи муавини Акиф БАБАЈЕВ рәһбәрлик едир.

— Јәгүн ки, Хочалынын тәби шөрајити һагдә аңлајышы оланлар стансијанын тикитисиндә һансы чөтинликлөрлә гаршылашыдымызы тәсәввүр едирлөр.—Акиф мүәллим дөјәр:—Бурада торпағын сөввијјәсини јухары галдырмаг, јерин сөтһини маили вөзијјәтдөн үфүти вөзијјәтә салмаг, ил күнлөрдө ишимзин ләнк кетмәсинә сәбә олду. Артыг бу чөтинликлөр архада галмышдыр. Газырда стансијанын ишшасы идәрәмизин 771 нөмрөли тикити

гурашдырма гатарынын ишчилөри тәрәфиндән давам едирлир. Јурн Ивановун башчылыг етдији 70 нөфәрлик бу дөстөнин әмөк фәалијјәтиндән аңчаг хош сөзләр демөк олар.

—Хочалы дөмирјолу стансијасынын там һазыр олмасы нә вахта нәзәрдә тутулуб?

—Гарабаг илн елән еддијимиз 1990-чы илн дөрдүнчү рубундә гатарлар артыг јени стансијада дајаначадыр. 1991-чи илн биринчи јарысында исә тикити ишлөри

тамамилә баша чатдырылачадыр. Јери кәлмишкөн гејд етмөк истәјирәм ки, сөн тамамлама ишләриндә биз «Азәрсәнајетикити» Истәсалат Бирлијини ишчилөри көмөк едөчөклөр. Јени стансијада ишләмөк үчүн ихтисаслы кадрларын һазырланмасы ишнә дө башламышы.

—Хочалы стансијасы нәчөјә баша кәлөчөк?

—Икә миллион манатлыг ишләрин көрүлмәси нәзәрдә тутулуб.

—Стансијанын үмуми мәнзәрәси нәчә олачак?

—Јени стансија үч јолдан ибарәт олачак. Биринчи јолда сөрнишин гатары дајаначаг, вө бурада платформа салыначагдыр. Икн јол вө әләвә оларат тикилөчөк ики 250 метрлик јардымчы јоллар јүк гатарларынн јүкләнмәси вө бошаддылмасына хидмәт едөчөк. Һәмүн ики әләвә јолун ортасындан салыначаг асфалт јол Јевлах—Шуша јолу илә бирләшдирилөчөк. Бу да јүкләрин дашынамасы үчүн әлвәришли имкән јарадачагдыр. Стансијада 100 нөфәрлик сөрнишин вағзалы, билет кассасы, јүк вө диспетчөр мөнтөгөлөри, стансија нөвбөтчилөри үчүн отаглар тикилөчөкдир. Һамысы да мүасир типдә.

Дөмирјолчулара хејрхәһ ишләриндә уғурлар диләјир, онлар «Ишнин аванд олсун» дөјирки!

К. НӨБИЈЕВА.

ГУВВӨЛӘР АРТЫР

Артыг нечә мүддәтдир ки, ДГМВ-дә, она битишк фөвгәл'адә өзијјәт елән олунмуш рајонларда Азәрбајҗан ССР Дахили Ишлөр Назирлијини гәрәкәһлары фәалијјәт көстәрлөр, һәрбчиләрлә биркә фәдакар милис ишчиләримиз динч әһалинин тәһлүкәсизлијини тәмин етмәјә чалышырлар. Вилајәтдә вө онун атрафиндагы рајонларда милис гуввөләрини артырмаг мәгсәдилә, мувафиз тәдбирләр көрүлмүшдүр. Һәмүн тәдбирләри һәјәтә кеңирмәк мәгсәдилә, Азәрбајҗан ССР Дахили Ишлөр Назирлијини һәрби һәкими, комиссијанын сәдри, дахили хидмәт мајору Бәһруз СӘФӘРЛИЈЕВЛӘ көрүшмүш вө хәлиш етмишдир ки, езамијјәтин һансы мәгсәдлә тәшик едилмәси һагдә «Гарабаг» гәзетинин охучуларына мә'лумат версин. Бәһруз Сәфәрлијев демшидр:

—Артыг үчүнчү илдир ки, Азәрбајҗан халгы нараһат күнләрини јашајыр. Милләтчи, екстремист гуввөләр кетдикчә әһалинин даһа кениш

тәбөгөләринә тәсир етмәјә башламышлар. Күтләви иттишашлар тәшик едиллөр, фәчилөр тәрәддилөр. Артыг вөзијјәт о дөрөчөдә кескивлөшиб ки, мөвчуд милис гуввәси азғынлашмыш јарағлылары зәрәрсизләшдирмәкдә азлыг тәшик едир. Бу вөзијјәт Азәрбајҗан ССР Дахили Ишлөр Назирлијиндә музакирә едилмиш вө гәрәра алынмышдыр ки, ДГМВ вө она битишк рајонларда, Нахчыван МССР-дә милис гуввөлөри артырылсын. Адһны чөкдијим рајонларда 1500 нөфәр әләвә милис ишчиси верилмәси нәзәрдә тутулуб. Бунун үчүн дө биз һәмүн јашајыш јерләриндән олан кәнчләри дахили ишлөр органларында хидмәтә гөбул етмәјә башламышыг. Гөбул просесини оператив шөкилдә гурмаг үчүн кәнчләрн тибби-муајинәдөн кечмөлөри Вақы шөһәриндә дејил, јашадырлары јерлөрдә тәшкил едилиб. Бу мөгсәдлә һәрби һәким комиссијасынын өмөкдашлары Мирбөширдә, Мардакертдә, Кәлбөчөрдә, Шушада, Хочалыда, Лачында олдурлар. Он күн өзиндә дахили ишлөр органларында хидмәт етмәјә намизәд верилмиш 500-дән артыг кәнч тибби муајинәдөн кечмишдир. Чох тәдирә ләји һалдыр ки, дахили ишлөр органларында хидмәтә гөбул едилмиш кәнчлөр өз доғма ел-обаларыны горујачаглар. Јан ачыгы, дағлар гојунда бәк чатан, дағ вүгарлы кәнчлөрмиз бизә бөјүк үмид һисси јатмышлар. Биз онларын Чөтөнә, доғма торпага бағлы ерәна һејран галдыг. Б бир фикирлә Бақыја г. дыг ки, ата-бабаларымызда әманәт галмыш торпағларымыз етибарлы әлләрәдир, онун гејрәтини чөкмәјә, јер кәлсә бир гарышы үчүн чанындан кечмәјә һазыр олаг кәнчләрмиз чохдур.

Һикмәт ЧӨМИЛЗӘДӘ.

ЈАЈ ГАЈҒЫЛАРЫ

башламышыг. 1000 башдан артог гојун бәсләјирки. Бу јаз јун гырхымында 4 тон јун әлдә етмишк.

Һазырда јем топланышына башламышыг. Кечән ил от бичини заманы тәбиәт бизи имтаһана чөкди, гурағлы дөмјә шөрајитдә јетишән јем биткиләринә чох зијан вурду. Куфајәт гәдәр от топлаја билмәдик. Бу ил исә Хоһавәнд кәндинин һәр гәрәфи јашыл дөна бурунуб. Белә гәрәра кәлмиш ки, кәрәк кечән илки гу-

рағлыгын да өвәзини чыхаг; мал-гаранын гышлама дөврүндә корлуг чөкмәмәси үчүн бол јем топлајаг, силос басдыраг. Индијәчән 3000 тон силос басдырмышыг. Механизаторлардан Низами Бајрамов, Валәһ Пашајев вө Мөзәһир Мәмәдөв күндә адамбашына 10—15 тон јем топламага наил олурлар. Бундан әләвә 100 нөфәрә јакын эли кәрәнтли, дәрјазлы адам дағлар чыхыб от чалыр.

Ишкүзар механизаторларымыз үзүмүкләрин бечерилмә-

синдә дө фәаллыг көстәрлөр. 18 гектар үзүм бағында чәркәаралары вахтында шумланмышдыр. Һазырда зијанверичиләрә гаршы мубаризә апарырлар.

Ләкин бә'зи техникаја һәлә дө еһтијачымыз вәр. Үмид едирки ки, әләгәдәр тәшикәтлар бу ишдә бизә јакындан көмөк едөчөклөр.

Илтифат ИБРАҺИМОВ, Мартуни рајонундагы Низами адына колхозун техника үзрә мүһәндиси.

Низами адына колхоз Калинин адына тәсәрруфатдан ајрыланда онун ихтијарына кәми бир нечә сыныг-салхаг кәһнә техника верилмиши. Ил күнләр тәсәрруфаты ајага галдырмагда чох чөтинлик чөкдик. Һазырда исә колхозда 9 машын, 2 комбайн, 2 әдәд ДТ-75 маркалы, 2 әдәд Т-28 маркалы трактор, 2 әдәд силосбичән комбайн вәрдыр.

Колхозумузуң әмөкчиләри гәхылчылыгдә, һејвандарлыгдә вө үзүмчүлүкдә мөшгул олурлар. Гарасу дејилән јердә 280 гектарда тахыл әкмишк. Инди бол мәнсулул зәмидә бичинә

ГАРОВЛУ ЈАНҒЫСЫ

Иккәндән артыгыдыр ки, Гаровлу кәндиниң сакинлари суусулдугдан азаб чәкир. Ахы, суусуз һәҗәт јохдур, буну һамы јахшы билир. Амма бә'зи өлә, гәдар тәшкилатлар көз јумур, бу тә'хирәсалымаз ишә.

Кәнд сакини Фүзули Сүлејмановун редаксијамыза зәнк вуруб, ачы-ачы шикәјәтләмәсини, су мәсәләсини һечә бәјүк бир проблемә "неврилдәси" һаггында киләј-кузарины, онун лутула-тутула, үрәк сыхыятысы илә гәјд етдикидәрини һаггыны сәси кими гијмәтләндирмәк ләзимдыр.

Ф. Сүлејмановун дедијинә көрә Гаровлуја су әвәлләр Ермәнстандан кәлирмиш, сонрадан кәсибләр. Јендән су чәкилиши ишине бир илдән артыгыдыр ки, башланыб. Һәлә үстәлик 1989-чу илин мај ајында әләгәдар тәшкилатларын уздәригә ишчиләри кәнд сакинләриндән мүәјјән мәбләгдә «ширлик» дә алыблар ки, су чәкилир. Ләкин Гаровлуја бу су мәсәләсинә сәм гојулмур ки, гојулмур.

Ф. Сүлејманова «бәс һал-һазырда һансы су мәблә-

риндән истифадә едирсиниз?» суалыны верәркән, о үрәк јангысы илә гәјд етди:

—Валлаһ, лап дәһшәтлидир, һеч билмирәм һечә чаваб верим. Һал-һазырда кәнддә 20 метрликдә бир гују газылыб, су долдурулуб. Бүтүн кәнд дә елә бу чиркли судан истифадә едир...

Фүзулинин телефонда һечә көврәддијини һисс едиб, сөзү-кү кәсмәли олдум. Она үрәк-дирәк вериб, Гаровлунын су проблемни һаггында гәзетинин нәмрәләриндән бириндә сөз ачаҗағыма сөз вердим.

Суал олуур, бир һалда ки, Бәркушад чајы Гаровлунын јахынлыгындан кечир, онда кәндә су чәкмәк нијә түшкүл мәсәләјә чеврилсин?

Фүзулинин һәҗәчәли сөзләрини хатырлајырам:

—Билдијиниз кими, Губадлы рајонуна, ејнилә Губадлынын ајрылмаз парчасы олан Гаровлу кәндинә тез-тез ермәни гулдурларын тәрәфиндән арасы кәсилмәјән басгылар едилр. 22 јашлы Ширзад Һәсанов һәмән басгыларын бириндә дүшмән күлләсини гурбаны олды, совхозун директору Мәһдијев Нүмајиш вә даһа бир нәфәр гошшу

кәнд сакинни агыр хәсәрәт әлди. Белә бир вәхтдә сәрһәдјаны кәндләрдә елә бир шәраит јаратмаг, онун һәҗәт сәвијәсини елә јукәлтмәк ләзимдыр ки, һисанларда һечә дәрләр, кәндә бағлылыг, кәләчәјә инам јарансын. Анчәг биз һәҗәт үчүн ән вәчиб нәмәт олай суја белә мөһтаҗыг.

Көрүндүјү кими, Гаровлу кәнди ачынаҗағды вәзијәтдәдир. Бәр һалда үмидминзи итирмирик. Инаһырыг ки, бу јахынларда кәндә су чәкиләчәк, Гаровлу јангысына сон гојулаҗағдыр.

Бәхтијар ӘЗИЗОВ.

ПОСЛЕДНИЙ трагический инцидент с автобусом, следовавшим в Кельбаджары, нападение на него армянских боевиков вызвали гнев и возмущение не только в Азербайджане, но и во всей стране, стали предметом острого разговора на XXVIII съезде КПСС. Растет число левинных жертв воинствующего национализма, экстремизма. И в который раз мы вынуждены с болью и обидой констатировать, что меры, принимаемые союзными органами по защите границ Азербайджана от посягательств соседей, обеспечению мирного труда и спокойствия жителей, носят половинчатый характер, лишены решительности и твердости. А пассивность, выжидание, выдаваемые за выдержку и «объективность», способны если не подсобить агрессору, то ободрить его.

Жесткие реалии, ответственность за свой народ, родную землю вынудили правительство Азербайджана поставить заслоны в приграничных с Арменией районах. Пойти на это было непросто, но крайне необходимо.

Казалось бы, все ясно. В том, что шаг этот не пришелся по нраву вооруженным до зубов «бородачам», затруднил их, ранее безнаказанные, вторжения на территорию Азербайджана, — сомнений нет. Странно, более того, поразительно, что их настроение по существу разделяет республиканская армянская газета «Коммунист». 28 июня под оттяжкой «По поводу одного сообщения» она опубликовала корреспонденцию «Додумались». Авторы ее, ссылаясь на интервью в телевизионной программе «Время» с офицером войск МВД СССР о создании на границе с Арменией пограничного поста, выражают одновременно свое недоумение и негодование. Им словно бы невдомек, что творят в Лачине, Кедабеке, Назахе, Кубатлы их сородичи-боевики, и они с фарисейским пафосом пишут о недопустимости «возводить между людьми преграды». С «наивностью» незнает корреспонденты Арменпресс Дж. Болагеян и Л. Азроян пишут, поучая: «Сегодня нужно разбирать завалы, а не возводить пограничные сооружения между народами-соседами до тех пор, пока держится этот мир... И нам кажется, что и армянин, и азербайджанец, которым как воздух нужно добрососедство, должны настроенно относиться к подобным «инициативам», воздвигающим между народами пограничный шлагбаум».

В таком ключе выдержана вся публикация. Выделим из нее близкое, дорогое нам слово «доброе соседство», ведь это другая сторона приложила упорные и все нарастающие усилия, чтобы заставить его конфронтацией. Изначать необъявленную войну против соседа. Что же делает сейчас «Коммунист»?

орган Центрального Комитета Компартии Армении, Президиума Верховного Совета и Совета Министров Армянской ССР для восстановления добрососедства, утверждения мира и спокойствия в многострадальном закавказском регионе? Может, ее выклад против погранпоста не отражает главной линии газеты, чужд позиции, которую она занимает в возникшем конфликте?

Нет, отчетливая корреспонденция — лишь звено в общей цепи, именно такие черты и определяют нынешнее лицо газеты. Печатный орган — зеркало нравов, утвердившихся сегодня в Армении, преступных попользований, не встречающих

с этой, как видим, далеко не невинной заметкой опубликована «теоретическая» статья под заголовком «С большой головы на здоровую». Ее лейтмотив: «события, происходящие в Закавказье, имеют место непосредственно в самом Азербайджане и направлены они против законных прав и интересов армянского народа. Эту правду невозможно закамуфлировать никакими лозунгами и измышлениями маститых «ученых»...»

Итак, события, потрясшие Закавказье, отрицательно отразившиеся на жизни всей страны, происходят в Азербайджане... А в самой Армении, согласно публикации республиканской газеты,

Компартии Азербайджана, попытки искаженно трактовать причины сложившейся в регионе ситуации и заявляем, что не допустим пограния доброго имени, чести и достоинства армянского народа, кем бы попытки не предпринимались».

Любыми средствами, на разных уровнях готовы в соприкосновении республике обосновывать «справедливые устремления армян Арцаха». Приехал из Парижа в Москву известный русский писатель Владимир Войнович, и Галина Старовойтова, яростно отстаивающая интересы сепаратистов из Нагорного Карабаха, спешит привезти бывшего диссидента в Ереван. Корреспондент «Коммунист»

тия по этому поводу предстоят обширные. Правительственную комиссию возглавляет заместитель Председателя Совета Министров Армянской ССР, всевозможные поручения даны Ереванскому горсовету и армянскому общенациональному союзу «Зоравар Андраник», во Францию (Андраник похоронен на кладбище Пер-Лашез) отправится специальная делегация, в ереванском пантеоне парка имени Комитаса отводится почетное место. И еще — проводится открытый конкурс на лучший проект памятника Андранику, в месячный срок будет изготовлена юбилейная медаль.

Политический портрет Андраника достаточно хорошо известен. Репутация у Андраника в глазах азербайджанского народа стойкая: на его совести немало пролитой крови.

Зачем же, спрашивается, разжигать сегодня страсти, насыщать ядовитыми парами и без того отравленную в регионе атмосферу? Перенесение праха Андраника способно лишь усилить, каталитизировать националистический угар, породить объект поклонения для боевиков «бородачей», и без того видящих в «национальном герое» своего кумира.

Читаешь все это — и не оставляют тебя беспокойные мысли. Глубоко проникли тлетворные идеи национализма, национальной исключительности, борьбы за мнимую территориальную «справедливость» в общественное сознание соседей.

Гуманный, демократический социализм, к которому мы теперь идем, отдавая приоритет общечеловеческим ценностям, допускает разные политические подходы, состязание, борьбу идей в рамках правового государства. Но это не имеет ровно ничего общего с насильственными методами, с попытками решить свои, ложные по сути, задачи путем оружия. Кто, как не военный командант особого района НКАО генерал-майор В. Сафонов, постоянно сталкивающийся с противоборствующими, кровавыми действиями армянских боевиков, отчетливо видит, сколько опасно принятие мер против экстремистских сил в Армении. В недавнем интервью еженедельнику «Сын Отечества» В. Сафонов с горечью отметил, что внутренние войска МВД СССР и поныне не вправе предпринять решительные действия для предотвращения террора, нормализации обстановки. На такой акт не идут Верховный Совет и правительство Армянской ССР, от радикальных мер воздерживаются Президент страны М. С. Горбачев, Верховный Совет СССР. А ведь время не терпит, и горький опыт двух с половиной лет должен был бы научить их, сколь велика цена промедления.

Л. ПОЛОНСКИЙ.

(«Бакински работчи», 19 ијул).

ВОПРЕКИ ПРАВДЕ

Читая ереванскую газету «Коммунист»

противодействия ни у партийных комитетов, ни в правительственных кругах.

В том же номере «Коммуниста» за 28 июня напечатана официальная информация о пленуме ветеранов Армянской ССР, и в ней со ссылкой на выступающих дана оценка современному состоянию дел в Нагорном Карабахе, отнюдь не направленная на стабилизацию обстановки: «...вызывает возмущение невыносимый, жестокий режим, установленный в НКАО войсками МВД СССР по командам (так в тексте) коменданта чрезвычайного района генерал-майора В. Сафонова».

Фамилия генерала В. Сафонова, последовательно и честно выполняющего свои нелегкие обязанности, часто фигурирует на страницах газеты, и непременно в негативном свете. Его награждают насмешливым эпитетом «бравый», к нему небрежно обращаются с вопросом: «Почему не досказываете, товарищ генерал?».

Тема Нагорного Карабаха присутствует в «Коммунисте» ежедневно, и рассматривается она с неизменной предвзятостью. Показательна в этом плане заметка «Бердадзор: горячая точка на карте». Она написана со слов А. Арутюняна и А. Мкртчяна, возвратившихся в Ереван, как представляет их газета, после двух лет работы в Бердадзоре (Шушинский район НКАО). Какой же «работой» занимались в Бердадзоре в критические годы эти два, судя по всему, ереванских жителя? Род их деятельности «Коммунист» не скрывает: Андраник Арутюнян — председатель совета самообороны округа, Арно Мкртчян — член совета самообороны. Цель их выступления в печати совершенно очевидна — они призывают добровольцев в Бердадзор и другие села Шушинского района. Рядом

полный или почти полный порядок. О формировании национальной армии, ее провокациях и бесчинствах, рейдах на казармы воинов Советской Армии и частей МВД СССР — «Коммунист» умалчивает. Лишь однажды в оперативной сводке Министерства внутренних дел Армянской ССР предельно скупо, без каких-либо комментариев упоминается о захвате группой лиц, имевших огнестрельное оружие, грузовых бензовозов.

Нет на газетных страницах оптимистичной тревоги в связи с тем, что в Армении наших дней правят бал оголтелые националисты, экстремисты, смыкающиеся с уголовниками. Даже в докладе первого секретаря ЦК Компартии Армении В. М. Мовсисяна на последнем пленуме ЦК КП республики. Доклад этот — о платформе ЦК Компартии Армении на период перестройки, вступившей в сложнейший, решающий этап. На что же ориентирует коммунистов, массы беспартийных руководителей ЦК КП Армении? Не иначе как на продолжение борьбы до победного конца за Нагорный Карабах. Приведу цитаты из этого документа, опубликованного в первоиздском номере «Коммуниста»: «Наш народ видит, что право наций на самоопределение, являющееся общечеловеческим принципом и достоинством, перестает быть таковым, когда речь идет о справедливых устремлениях армян Арцаха»; «Средства массовой информации Азербайджана и ряд органов центральной печати умышленно создают искаженное общественное мнение о нашем народе, продолжают политику наклеивания ярлыков»; «Мы осуждаем очередные заявления в адрес нашего народа, содержащиеся в отчете ЦК на состоявшемся недавно съезде

та» срочно берет у писателя интервью. Затевалось оно ради того, чтобы вырвать у Войновича следующее умозаключение: «О карабахской проблеме знает весь мир... Карабах — армянская земля, заселена в подавляющем большинстве армянами, понятно их стремление к воссоединению с Арменией. Азербайджанцы этого не признают, не хотят их отпустить».

Занятый большой творческой работой в Париже, В. Войнович из своего «прекрасного далека» вряд ли способен был разобратся в корнях и истоках нагорно-карабахского кризиса. На сей счет идеологически его оснащала народный депутат СССР Г. Старовойтова, объявляющая себя тонким знатоком межэтнических отношений. И взгляды, которых она здесь придерживается, радикальны: «Лозунг: «перестройка — не перекройка», брошенный в 1988 году, — вредный лозунг. Соседи могли бы сесть за стол переговоров и попытаться достичь согласия, чтобы часть народа не страдала из-за административной черты в изоляции от основного этноса» («Московские новости» № 27, 8 июля 1990 г.).

Сестя за стол переговоров — путь верный и единственно плодотворный. Только без того предварительного условия, которое оговаривает Г. Старовойтова. Пора, давно пора бы усвоить, что территориальные претензии, покушения на чужую землю абсолютно бесперспективны и могут привести лишь к новым бедам.

...Просматривая доставленные почтой номера «Коммуниста», задерживаешь внимание и на изложении постановления Совета Министров Армянской ССР «О перезахоронении праха Андраника Озаяна». Мероприя-

КӨЈТАЛАНЫН КӨЈ ЭСКИЈӘ ДУЈУЛМУШ КҮНЛӘРИ

«ДАШ ДӨВРҮНҮН АДАМЛАРЫ»

МӘН эскәрликдә оlanda һиссәмизин забитләриндән бири—капитан Рыженко һәмшә эскәр јолдашымыз, дөвә кими јекә, элләри ајы пәнчәсинә бәнзәјән, сөзүнә бахмајаны басыб шил-күт еләјән Бахшәлијевә бахыб башыны булајар вә дејәрди: «Бахшәлијев не человек, но если он человек, то человек—из каменного века». Капитанын бу сөзләри һансы мәнада демәсиндән асылы олмајараг, мән е'тираз едәрдим вә һәмшә дә мубаһисәјә киришидијим үчүн чезаландырылардым. Сән демә, даш дөврүнүн адамларындан, о дөврүн јашајыш мәнәгәләриндән һәлә дә Азәрбајҗанда мөвчуд ишиш вә мәним дә (елә сизләрдән чохунузу да, әзиз охучулар) хәбәрим јох ишиш. Әкәр дедикләримә е'тираз етсәниш, мән тәрәддүд етмәдән сизә Шуша районунун Көј тала кәндинә кәлиб бахмагынызы тәклиф едәрдим. Кәлмәјә вахтыныш вә ја үрәјиниздә тәләриниз олмаса, онда шәкилләрә бахын. Бујунун бах, бу — әри вәфат етмиш, Гәһрәман ана олан Абгәләм халанын 10 ушагы илә бирликдә јашадыгы ев, (шәкил 1); бу, кәндин икиси бир «бинада» јерләшдирилмиш «тичәрәт мәркәзи» вә «хәстәханасы» (шәкил 2); кәнддә јекәнә абад тикили һесаб олуна мәктәб бинасы 3-чү шәкилдә тәсвир едилиб. Анчаг чох тәсәсуфлар олсун ки, мәктәбшәһәр ики илдән артыгдыр ки, ермәни кәндинә јахын олан бу мәктәбин үзүнә һәсрәтдириләр. Мәктәб илә кетдикчә шакирдләринин һәсрәти илә, зәнк сәсинин ешиги илә харабаја чеврилир.

АЧЫЛМАЗМЫ КӨЈ ЭСКИНИН ДУЈУНУ?...

ЕЛЛӘРИМИЗДӘ белә бир гаргыш вар: «Сәни көрүм күнүн көј әскијә дүјүлсүн». Елә бил Көјтала кәнди јарананда вә бу кәнддә биринчи адам јашамаға башлајанда, ким илә булар чох агыр бир гаргыш еләјиб: «Сиз ил күрүм күнүнүз көј әскијә дүјүлсүн». Вә дүјүлүбдү дә...

Узун илләрдән бәри бу көј әскинин көј дүјүнүнү нә Шуша районунун рәһбәрләри ача билиб, нә дә республикамызын рәһбәрләри. Виләјәтин рәһбәрләри илә разылыг әләмәти алараг, бирчә кәлмә «на» демәклә, бу мушкүл дүјүнүн ачылачагына әмин олдулары һалда, буну демәјибләр вә бизим гејрәтчиәзә бәләд олдуларындан ики пәнчәләрини дар чыгырын јекәнә кечидинә дирәјиб, «че» дејиб дурублар. Беләчә көјталалыларын тәләји дә көј әскинин ачылмаз дүјүнүндә галыб. Дағлыг Гарабағда мә'лум һадисәләр башлајанда илә, ермәни екстремистләри Көјталаны азәрбајҗанлыларын вердији бензинлә бензинләшди, сонра да од вәрублар. Артыг үч илә јахындыр ки, көј дүјүнү көј әски аловланыб јаныр, Көјтала чамааты да бу ачылмаз дүјүнүн ичиндән чыхмаға јол тапа билмәјәрәк, алышыб јанырлар. Елә јанырлар ки, көј түстүләри тәләләриндән чыхыб, көјә милләнир. Фәзәт, јана-јана чыздылары чыхса да, онларын дәрдинә бир јанан тапылмыш. Әкәр көјталалыларын өзләринин дили илә десәк, виләјәтдә сәләһијәтли олан ермәни рәһбәрләр көј дүјүнү көј әскинин чамаатла бирликдә тамамилә јаныб, күл олмасыны көзләјирләр ки, күлүнү бирдәфәлик сүпүрүб зибилләјә атсынлар.

НӘДИ СӘНИН ДӘРДИН, КӨЈТАЛА?

КӨЈТАЛАНЫН дәрди бирми, икими? Ијунун 9-да Көјталанын ајагы јер, әли агач тутаны—һәмшә јыгышыб кәлмишди Шуша шәһәринин мәркәзиндә јерләшән инзибати бинаја. Шикајәтләри бу иди ки, ермәниләр јенә дә Көјталаја гаршы тәхрибәтә башлајыблар. Кәндин әразисиндә тикинтә ишләри апарырлар. Мән, фотограф Ф. Мәммәдов, АХЧ үзүв В. Әлијев, Туршусу кәнд сәкинә Т. Мәммәдов, Көјтала кәнд сәкинләри Б. Бахшәлијев, Ш. Гулијев вә башгалары арада олду. Көјтала кәнд мәктәбинин јахынлығында—мәктәб кәнд арасындагы кәмпәлији булдәзерин бычагы агзына вәрәрк, Топхананын күнүнә салыблар. Бу сәһдән кәнд ичмәли су борчуларыны да сьрадан чыхарыблар.

Биз һәмшә јерләри шәкилләрини чәкдик, кәнд әһалиси илә сөһбәт етдик, гонағлары олуб, бир сәкәк чајларыны ичдик. Шикајәтләрини динләјиб тәскинлик вердик. Көјталада азәрбајҗанлылар јашајыр. Әтрафындагы дөрд кәнд илә тамамилә ермәниләшдирилиб вә даш дөврүнүн јашајыш мәнәгәләрини хатырладан Көјталадан башга, һәмшә там тә'минатлы әсил социалист кәнди сәвијәсиндәди. Ермәниләшдирилмиш колхозун тәркибиндә олан Көјталанын чамааты, әсасән, кәнд тәсәрууфаты илә мәшғул олмасына бахмајараг индијә кими район аграр-сәнәјә бирлији тәрәфиндән һеч бир тәһизат көрмәјиб. Сәбәб дә бу олуб ки, рәһбәрлик ермәниләрин әлиндәди. Көјталалыларын илә әлиндә нә колхоз мөһүрү вар, нә дә ки, Советлик мөһүрү. Она көрә дә отбичәни дә борч-һарч, өз ичләринин пулу илә алыблар, еһтијат һиссәләрини дә, јаначаг-сүрткү материалларыны да беләчә.

Ғәз хәттинин Көјталанын беш километрлијиндән кечиб ермәни кәндинә кетмәсинә бахмајараг, азәрбајҗанлылар һәлә дә одун јандырылар. Одун архасына мөшәјә кәдәнин сағ-саламат өз өвинә, әиләсинин, ушагынын үстүнә гајыдачагына илә һеч ким тә'минат верә билмәз.

Көјталанын јолуну машинала кетмәк мөх чәтин вә тәһлүкәлидир. Бу јолу кәнд чамааты белә-күрәклә бир тәһәр ешиб дүзәлдиләр. Бу да јагыш јағана гәдәрди. Бир балача јагыш дүшән кими дағлардан ахан су чала-чухурлаара долдурулан дашы, гүмү-чынгылы јенидән јүјүб апарыр. Дөшләрин, күнәләрин тоз-торпагыны јолун ичинә тыглајыр. Јазыг чамаат күн чыханда тәзәдән белкүлүк көтүрүб, јолу дүзәлтмәјә кедир.

Кәнд мәктәби ермәни кәндинә јахын тикилиб. Мә'лум һадисәләр башлананда илә шакирдләрин әлиндән алыныб.

Чамаатын јашадыгы евләрә баханда, адамы дәһшәт көтүрүр. Илаһи, 1990-чы илин евләринә бах! Индијә заманда иңсанларын јашајышына бах! Анчаг бир гәдәр аралыдагы фермалара баханда, истәр-истәмәз иңгәләрә һәсәд апарырсан. Һејванларын да «евинә» бах, иңсанларын да—дејә дәһшәтә кәлирсән. Нә илә, Көјталанын дәрдрәри сајылмағла гуртармаз.

ҮРӘК ЈАНДЫРАН СӨЗЛӘР

ОН УШАГ анасы, Абгәләм хала: Ај оғул, гурбанын олум, нәди кенә јазырсыныш, шәкил чәкирсиниз? Јаны бунун бир хејри олачаг? Кечән ил дә кәдиләр, чәкдиләр, апардылар. Һара, нә гојдулар?

—О шәкилләрин һәмшәсини биз шәхсән Бајрам Бајрамовун өзүнә вердик,—дејә, өтән ил шәкил чәкәнләрин икиси дә бирдән чаваб верир.

—Ај бала, нә олсун еј, ахы нә хејри вар? Мөшәјә кедиб, одун кәтирә билмирик, евиниз үстүмүзә учур. Гоца арвадан он ушаг анасыјам. Бах, бу көрдүјүн јетимләрин һәмшә мәнимжиләрди. Аталары вәфат еләјиб. Мән он ушагла бир дамын алтда галмышам, кечәнин бириндә учуб-төкүлчәк башымыза. Һеч буну аллаһ көтүрәрми, бир күндә он бир мејит чыха бир евдән? Һаны бизим јијәләримиз? Нијә кәлмирләр, нијә бахмырлар? Нијә ермәниләрин јијәси онлара бахыр, бизимки бизә бахмыр? Бах, көр ермәниләр нә јоллар чәкибләр бу үч илдә. Бу дағларда, гајаларда јармадылар, јол чәкмәдикләри јер галмајыб. Инди дә кәлиб бизим кәндин јериндә тикмәк истәјирләр. Көрүрләр ки, өзүмүзүнкүләр тикмир, гурмур, онлар да ширникирләр. Мәктәби әлиминдән алыблар, инди дә чыхачагымызы кәсирләр, бурда нә илә тикиб, бизи гөвмәгә истәјирләр. Ермәниләрин јијәси јемәкләрини дә әрипланнан кәтириб верир. Бәс, бизим јијәмиш һарда өлүб? Өлүбсә, елә десинләр, биләк ки, өлүб, отураг она да јас сахлајаг. Бала, валлаһ биз гарын даваһы еләмирик. Амма, бәс биздә адамыг, ахы. Бизә јемәк вәрмәсинләр, әвәзиндә ики ев тиксинләр, бир-биримизә һајан олаг. Кечәләр ит һүрәндә чөлә чыха билмирик. Он көрпәнин зәһри-бағры јарылыр. Даһа бунлардан нә адам олачаг, нә киши чыхачаг? Бу һөкүмәт бу ордени мәнә нијә вә-

риб ахы?! Јарашыг үчүнмү, башымызы гатмаг үчүнмү? Кәлсин, апарсын, мәнә белә гәһрәманлыг лазым дејил. Ордени көзүнә кирсин. Кәлсин, мәнә бир машини даш версин, бир машини да сиемент. Өзүм тикчәм. Бу бир бөлүк көрпәјән. Бу ики әлләримнән, дишимнән-дырмағымнан. Ермәниләр газы бизим башымызын үстүндән апарыб јандырыр, биз илә јатмышыг. Бу кәнддә бир нафәр сағлам адам тапмазсыныш. Кизир ији кәлир еј бурдан, кизир ији. Үч илди ермәнијән газыг кими дөјүшүрүк бурда. Бир кәлиб дејән јохду ки, өлмүсүнүз, галмысыныш? Әкәр бурдан чыхмагымызы бизимкиләр дә истәјирләрсә, буну да ачыг десинләр. Десинләр ки, көчүн чәһәннәм олуш, сиз иңсан дејилсиниз, сизин јашамаға һагыныш јохдур. Өзүнүзү дә, балаларынызы да өлдүрүн, харабаларынызы да јандырын. Ахы, јер мәнимди, торпаг мәнимди, ај катиб, ај испалком ај мәркәзи комита, ај Горбачов! Мән бу кәнддән чыхмарам, мән бурда өләчәм.

Кәнардан ким илә үзүнү фотографа тутуб дејир:

—Наһаг әзијәт чәкирсән, сиз кечикисиниз. Бу евләрин шәкилләрини һәлә үч ил бундан габаг, ермәни чәкиб, бүтүн дүңјаја јајыб ки, Гарабағда ермәниләр бу күндәди.

Кәндин ағсагалы Бајрам Бахшәлијев сөһбәтә гошулар:

—Оғул, мән өлүмүн үзүнә диңк бахан адамам. Һәзигәти дејәни илә боғуб өлдүрүрләр. Мәним ағзыма күлләни сыхыблар, мән горхымамышам. Амма бу чамаатын јашајышына, үст-башына, көзләринин ичинә, ичдикләри суја, баханда горхурам. Горхурам ки, бу мал пејиннә гарышыб ахан сују илә-илә кәнд әһалиси һәмшә бирдән гырыла. Район бизә јијәлик еләмир. Ја көрәк вәр-јохумузу, ев-ешијимизи, сахлајаыб, көрәк пулу чыхардыгымыз колхоз малыны да јыгаг вәрәк ермәнијә, сонра да көчүб сәпәләнәк бу дүзү-дүңјаја, ја дә өзүмүзү өлдүрәк. Нијә бизим кәнддән һеч институт демирәм, елә пешә мәктәбинә бир-иши ушаг көтүрүб, мутәхәссис јетирмирләр? Ахы, мән савадсыјам, буну елијә билмирәм. Нијә Ермәнистандан дидәркин дүшән 260 миң адамын үчүнү-бешини бу кәндә кәтириб јерләшдириләр ки, ермәни дә бизи тәк көрүб, галымызын ағзына булдәзер салыб, бичәнәјимизи газыб хараба гојмасын. Аиләдә қасыблыг оlanda аилә рәзилләшир, бала, Адамын да архасы олмајанда адам јазыглашыр. Һаны урисетдән, Сибирдән беләни тикиб-јарадан Азәрбајҗан оғуларлы? Һаны Азәрбајҗанын кур сәсли, асыб-кәсэн рәһбәрләри? Нијә јатыблар? Нә фикирләширләр? Бәс, биз бурдан чыхыб кәдәндән сонра, Шушадан Лачына, Лачындан Шушаја кедиб-кәлмәк мүмкүн олачагмы? Нијә фикирләширләр ки, ермәни бизим бурдан чыхыб кетмәјимизи көзләјир ки, бураны шәһәр-Шамаһы еләсин? Сонра да долдурсун, Ермәнистандан кәлмә башкәсэн, ганичән, гулдурларнан.

КӨЈТАЛАНЫН КӘЛӘЧӘК МҮӘЛЛИМИ

БАЈРАМ дајы данышдыгча, мән ишыг ахтарырам... Вә ахтардыгым ишыгы тапырам; үч илә јахын бир вахтда, күндүзләр динчәлмәјән, кечәләр кәндин кешижини чәкиб јатмајан Таһирин, јарым илдән бәри идарә етдији «ЗИЛ» машини илә көјталалыларын тәсәрууфат ишләринә көмәк едән сүрүчү Мәһәмәдин көзләриндә... Вә бир дә балача Исмајылын мә'сум күлүшүндә... «Исмајыл,—дејирәм,—бөјүјәндә нә олачагсан? Исмајыл саф бир күлүшлә чаваб верир: «Мүәллим!».

Бөјүк Шаһ Исмајылын адыны дашыјан балача Исмајыл әлини ирәли узадыб: «Әми, мәним дә шәклими чәк»—дејир. Мәним үмидимин ишыгы бир аз да курлашыр: «Бөјү, Исмајыл! Бөјү, гардашым, бөјү! Елимизә-обамаза оғул лазымды, халгымыза ИСМАЈЫЛ лазымды».

Көрим КӘРИМЛИ,
«Гарабағ»ын хүсуси мүхбирин.

ГАРАЛАРЫН ҮМИДСИЗ ВЭ ҮМИДЛИ КҮНЛЭРИ

Гаралар кэндини индија кими көрмөшүдүм. Ешитмишдим ки, Агдам районуну Элиагалы кэндини дағлара сөжкөнөн һиссәсиндә Мардакерт районуну Довшанлы кэндиндән говулмуш 24 гачын аиләси јурд-јуба салыр.

Јени Гаралара чатанда гаршымыза Бәрдә районундакы 44 вә 45 нөмрәли сәј-јар механикләшдирилмиш дөстәләрин иш ичрачылары Новруз Әмиров вә Фикрәт Бағыров чыхдылар. Гаралар һаггында илк сөһбәтимизи дә онларла етдик. Н. Әмиров деди ки, биз Бәрдәдән бура өз тәшәббүсүмүзлә кәлмишик.

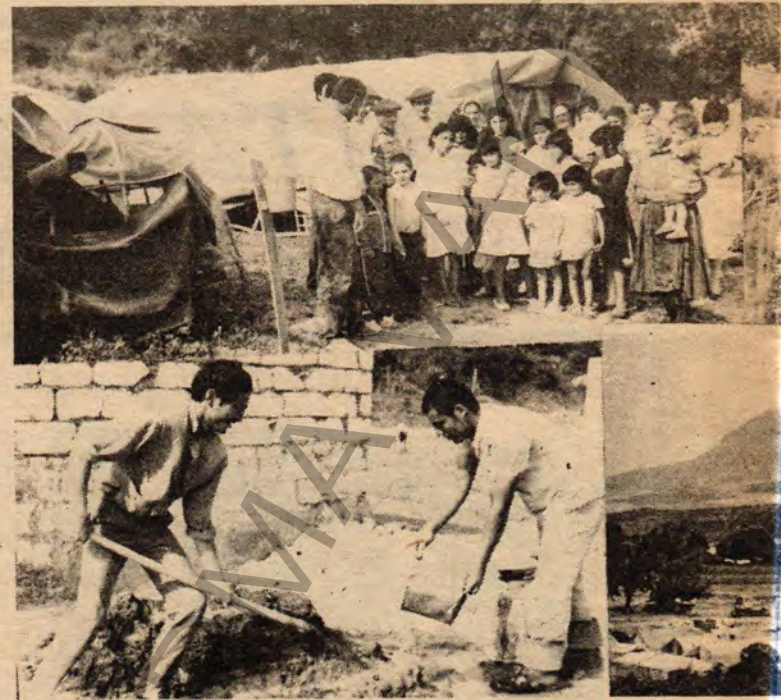
Өтән 2 ај әрзиндә 6 ев көчкүнләрин истифадәсинә верилмиш, 6 евин тикинти-синдә исә сон тамамлаја ишләри көрүлүр. Галан он ики евин бүнвәрәсини исә бу күнләрдә гојмалыыг. Ики нөвбәдә ишләмәк үчүн чәдвәл тәртиб етмишик. Лакин иншаат материалларынын, әсасән мишар дашынын олмасасы үзүндән планларымыз позулур. Бу барәдә әләгәдар тәшкилатлара да мүрациәт етмишик. Лакин нә хејри? һәрә бир вәд верир. Бура-

ја назирликләрин, партија вә совет органдарынын нүмәјәндәләри кәлмиш вә проблемләрин һәллинә сөз вермишләр. Анчаг нәтичәсини көрмөмишик.

Фәһләләрин истифадәси үчүн бир вагон-јемәкхана кәтирилмишдир. Тәәсүф ки, јемәкхананын әрзагла тәһизаты јарытмаздыр. Бурада ади сигарет дә тапылмыр. Бәрдә районуну ичтимаи-ишә бирлијинә хаһишләримиз дә чавабсыз галмагдадыр.

Јени Гаралар Агдам районундакы М. Ф. Ахундов адына совхозун әразисинә лап јахындыр. Совхоз рәһбәрлијини, Советлијин көчкүнләрә, иншаатчыларә кәмәји илә марәгладым. Иш ичрачысы Н. Әмиров деди:

— Неч бир көмәклик көрмөмишик. Әк-синә, бурада тикинти ишләринә башлајанда онлар наразылығларыны билдирдиләр, амма сонра нечә олдуса, бу фикирдән дашындылар. Дәфәләрлә көмәк барәдә вердикләри вәдләр дә... Инди јајдыр. Гаршыдан гарлы, човғунлу ғыш кәлир. 24 аилә көрдүјүнүз бу алачығларда

јашајыр. Бәс онларын тәлеји неч кими нараһат етмирми? 58 мәктәбјашлы ушаг тәһсилини давам етдирмәк үчүн кимә мүрациәт етмәлидир? Әразидә неч бир социал объект јохдур, електрик хәтти чәк-кәлмәшидир. Бир тәрәфдән дә ермәни сағгаллыларынын давам едән һүчүмләри... Биз бурада ишә башлајанда һама дејурди ки, Гаралар чамааты ағ күнә чыхды...

Јарымчыг галмыш тикинти, јарычылағ

көрпә...
Гарала...
дам ра...
гәдар т...
шүкмәл...
Тикин...
вә көзл...
адамла...
дырма...

1. БӨЛАНЫН КӨКЛӨРИ

И НДИ әсассыз әрази иддиалары, халгымыза гаршы чүрбәчүр фитнекарлығлар едилир. Азербайҗанлыларын бир гисми миниллик дәдә-баба топлағыны төрк етмиш, өз ев-ешијиндән дидеркин дүшүшүдүр. Өләнләр, јараланлар барәдә һәлә дә там мә'лумат јохдур. Нәрдә өләнләрин сајынын 200-дән чох олмасы факты дегигдир. Сон ајларда исә Нахчыван МССР-ин, Газах, Товуз, Кәдәбә, Лачын вә башга районларымызын әразисинә силәһли басғынлар едилир, евләр јандырылыр, көрпүләр партладылыр. Јенә дә әввәлки кими мәркәзи мөтбуат сусур, бир хәбәр вериләдә дә «гаршылығлы тоғушма», «һәр ики тәрәф» дејә мәселәни пәрдәләјир.

Мәркәзи гәзетләрдә јенә дә гачғынлар барәдә биртәрәfli мә'луматлар верилир, азербайҗанлылары күнаһландырмағ дөби давам едир. Ев јандыран, адам өлдүрән милләтчи ермәни дөстәсиндән тутуланлар барәдә «киров көтүрүмүшләр» ифадәси ишләдилер. Бир сөзлә, ачығ-ашкар идеоложи блокада вәзијәти јарадылмышдыр. Телевизија Африка өлкәләриндә автобус гәзасындан бир адамын өлдүрү вә бир адамын јараландығы барәдә хәбәр вердији һалда, Нахчыванын Көрмәчатаг кәндинә күн әрзиндә 103 топ мәрмисини дүшдүјүнү, 9 ев јандырылдығыны, хејли адамын јараландығыны вә бир нәфәрин өлдүрүлдүјүнү исә демир. Бу кими сijasәтидир? «Ермәни лоббисинин күчүдүр, јохса «Молла Нәсрәддин» дәки шејтанын бармағы?

Бүтүн бунлар һамамызы дүшүндүрүр вә нараһат едир. Бу дүшүнчөләр мөни тарихи варагламаға мөчбур едир. Вахты илә бейнәлхалг империалистләр вә чар Русијасы өз мөсәдләринә чатмағ үчүн милли әдавети ғызышдырыр, халғларын мүхтәлиф бирлик вә гүрүмләрини шириндириб өз тәрәфинә чәкир, сонра исә јени ғырғынлар тәрәдилмәсинә наил олурулар. «Парчала вә һөкм сүр» мөшһүр сijasәтини јахшы билсәләр дә, милләтчи дөстәләр бә'зән башларыны галдырыб бу мәселәләрә ајыг көзлә баха билмирләр. «Јени әрази иддиалары», «Бөјүк дөвләт» јаратмағ арзусу чохларынын көзүнү гапајыр. Әслиндә бу иддија дүшән милләтчиләр индијәдәк неч нә газанамыш, садә адамларын ғырғынына сәбәб олмушлар. Онлар јурма мә'луматлар вә сахта бәјанатлар тарихә гара лөкәләр салмышлар.

Загафгазијаны даим көркинлән дә сахламағ, бурада јашајан халғларын һәр бирини «бөјүк дөвләт јаратмағ имканларынын мөвчудлуғу» барәдә идејанын бейнәләрә јеридилмәси һөмишә Авропа дөвләтләринин, һәмчинин дә чар Русијасынын өртүлу сijasәтини чөврилмишдир. Н. Н. Шавров «Загафгазијада Русија ишләринә јени төһлүкә» адлы китабында гејд едир ки, «1864-чү илдә Гафгаз идарәләриндә чохлуғ тәшкил едән ермәни вә күрчүләрдә милләтчилик һиссләри күчләнди. Ермәни вә күрчү чарлығларыны јенидән дирчәлтмәк идејасы Лондонда усталыгла онларын рәһбәрләрини бейнәни јеридилди ки, бу да онларда Загафгазијада даһа чох әразиләр зәбт етмәк чәддини јаратды» (сәһ. 64). Сонралар бу сijasәт «Дашнаксутјун» партијасынын сijasәтинә чөврилди.

Тарихин гара лөкәләрини јада салаңда өз төчәвүзкар сijasәти илә һәм ермәниләрин, һәм дә гошшу милләтләрин арасына нифағ салаң «Дашнаксутјун» партијасынын фәалијәти мөзләримиз гаршысында бир даһа ајдын чанланыр. Милли әдавет тохуму сөпмәк вә рекоңда даим көркинлик јаратмағ истәјәнләр артыг јүз илдән чохдур ки, Загафгазијанын динч һөјәтны позур, әһалисинә гәдләр едилләр. Совет мөтбуатында, о чүмлөдән дә ермәни мөтбуатында «Дашнаксутјун»ун төчәвүзкар сijasәти барәдә чохлу мәталә јазылыб, истәнилән гәдәр китаб чап олуңуб, онун милли әдавет тохуму сөпмәк мејли, әсассыз иддиалары ајдын шөрһ едилиб, төчәвүзкарлығ сijasәти чидди төңгидә мә'руза галыб. Лакин сон дөврләрдә бу төчәвүзкар партија Совет Иттифагында өзүнә чохлу һимәјәдарлар, һәмфикирләр тапмыш, өз чиркин әмәлләрини һөјәтә кечирмәјә башламышдыр.

Азербайҗан әразисинә мөз дикәнләр чох олуб, тарихдә бу торпаға чох дүшмәнләр гәдәм басыб вә бу торпагда чох ганлар төкүлүб. Халгымызын сојкөкүнә, тарихинә дә балта вуранлар аз олмајыб. «Әкинчи» гәзетиндә һәсән бөј Зәрдаби «Мишак» гәзетинин редакторуна бөјүк мөдәнијәтлә вә зијалылыгла хатырладырды ки, гөдим, гошшу халгы төһгир етмәк, онун тарихинә бөһтан аймағ јахшы дејил.

Лакин һәмин редактор (Арсруни) нәинки бунула кифајәтләнди, бөд нијәтиндән дашынды, һәтта бүтүн күрчү тарихинә дә бөһтан ағды. Гөдим Тифлиси гөдим ермәни шөһәри е'лан етди. Бу барәдә Чавчавадзенин әсәрләриндә әтрафлы бөһс олуңуб. Ујдурма алимләр, милләтчи ермәни «тарихчиләри» нә гәдәр ифша олуңса-

БУ КҮЛӘК ҺА

лар да өз чиркин әмәлләриндән әл чөкмирләр. Мөркәмли совет тарихчиси И. Дјаконов, сонра В. Пиотровски вә башгалары зорла гөдим тарих јаратмағ истәјән сахта ермәни алимләрини дөфәләрлә ифша етмишләр. Лакин индини өзүндә З. Балајан, С. Ханзадјан, С. Ајвазјан вә башгалары бүтүн Азербайҗаны, Иранын бир һиссәсини, Түркијанын хејли һиссәсини, Күрчүстанын бир һиссәсини («Тифлислә бирлигдә»), Шимали Гафгазы, Ростову, Воронежә гәдәр әразиләри өз тарихи торпағлары кими гәләмә вермәјә, јени әдавет тохумлары сөпмәјә башламышлар. З. Балајанын 1990-чы ил январын 18-дә ССРИ Мүдәфиә Назирлијинин Баш Гераркаһында чыхышы да бир даһа буну сүбүт едир.

«Дашнаксутјун» партијасы јарандығы вахтдан индијәдәк, хүсусилә ССРИ әразисиндә Совет һөкүмәтигнә вә ССРИ халғларына индики кими бөһтанлар атылмајыб. Белә сijasәт сајылмағалар вә һөјәтсизлығлар чох төәсүф ки, јенидән гүрма дөврүндә баш алыб кедир вә һәтта Баш Гераркаһа да јол талыр.

Инди Ермәнистанын рәсми даирәләри төредилән чинајәтләрин—азербайҗанлыларын зорла евләриндән чыхарылмасыны, өлдүрүлмәсини, дејүлмәсини вә төһгир олуңмасыны «Дашнаксутјун» вә дикәр төчәвүзкар партија вә милләтчи прутларын әмәли олдугу өрт-басдыр етмәјә чалышырлар. Ермәнистан КП МК катибләри Лобов вә Галюјан кимиләри дә рәсми чыхышларында милләтчи-экстремист һәрәкәтләри пәрдәләмәјә, бу һәрәкәтләри милли азадлығ һәрәкәти кими гәләмә вермәјә чалышырлар.

1979-чү илдә Бакунтә Ананикјанын «Дашнаксутјун» партијасынын идејасijasәт ифласы» адлы китабы Јереванын «Һајастан» нәшријәти тәрәфиндән рус дилиндә нәшр едилмишдир.

Китабы дикәтлә охудугча «Дашнаксутјун» партијасынын тәхрибатчылығ ишләри, «социализм чөмијәти гүрулушуну ичәридән парчаламағ, милләтчилији күчлөндирмәк вә милли дүшмәнчилији ғызышдырмағ сәһәсиндәки фәалијәти» (с. 4) барәдә ајдын төсәвүр јараныр. Мүәллиф гејд едир ки, «субјектив идеалист дүнакөрүшә әсасланан, неч бир елми әсасы олмајан вә узагкөрмәз сijasәт јеритмә-

си сајәсиндә «Дашнаксутјун» нәинки башга халғларә, һәм дә ермәни халгына бөјүк зијанлар вурумушдур».

Биз, бә'зи ермәни тарихчиләринин «аға гара демәк» хасијәтинин шаһиди олдугумуза көрә «Дашнаксутјун» барәдә өз фикирләримизи дејил, ермәни тарихчиләринин фикирләрини ғысача да олса шөрһ етмәјә чалыша-чағыр. Гој охучуда ајдын төсәвүр јарансын ки, объектив мөвгедән чыхыш едән ермәни мүәллифләри дә етираф едилләр ки, дашнакларын фитнәләри, әрази фәтһ етмәк планлары нәинки гошшу халғларә, һәтта ермәни халгына зијандыр вә ону чох бөлалара дүчәр едир.

Јарандығы илк күндән милләтчи сijasәт јеридән бу партија јеткин-ләшмәмиш күтләнин сijasәт керилијиндән, күтлүјүндән мөһәрәтлә истифадә етмишдир. Әһалинин милли һиссләри илә мөһәрәтлә ојнајан вә ону әлә алан бу партија өз марағы вә мөһфәти үчүн Түркијә ермәниләрини әлә алмыш, онлары әсарәтдән хилас етмәк бөһанәси илә әһәмијәтсиз тоғушмалара чәлб етмишдир. 1890—1920-чи илләр әрзиндә чохлу ганлы фитнәләр төрәтмиш бу партијанын сонраки фәалијәти барәдә чох төәсүф ки, чидди мөшгул олмамыш, ону артыг халғдан узаг дүшүшү, әһәмијәтсиз бир шеј һесаб етмишләр. (с. 5). 1930—50-чи илләрдә дашнакларын тәхрибатчылығ фәалијәти барәдә демәк олар ки, неч нә јазылмамышдыр.

И НДИ, милли әдаветин јенидән ғызышдырылдығынын, дашнак емиссарларынын өлкәдә јенә фитнәләр төрәтдијинин шаһиди олуруғ. Көһнә сәнарләрлә јени һадисләр, фәләкәтләр төрәдилер. Өлкә дихилиндә көһнә «јаралы» очағлар үфүрүлүб аловландырылыр, гошшу халғларын тәлејинә бәднам күләкләј әсир. Биз бу күләкләрин һарадан нә нечә әсдијини билмәсәк, бөлаларын көкүнү ахтарыб тапмаз, онлары арадан галдыра билмәрик. Инди ағлымыза кәтирмәдијимиз «әһәмијәтсиз вә күчсүз» илан јенидән ғырарылыр зәһәрли дүшләрини халгымызын тәлејинә ғычајыр. Өтүб кечән бу јү илдә «Дашнаксутјун» тәхрибатчылығ фәалијәтини даһа да кенишлөндирмиш, бейнәлхалг террорчу дөстәләрини күчлөндирмиш, төһим көрүшү дејүшчүләр јетишдирмишдир. Мајаһанла јоғрулмуш «Дашнаксутјун» и-

Шуша барədə чох тәрифли сөвләр дежилиб, тәш-

... «Кими ону» — Азербайжан сәмасини дан улдузу», кими «сәмадан асылмыш чилчыраг», кими «Гарабағын зүмрүд тачы»... адландырыб. Тәбиғт дә Шушадан сәхавәтини әсиркәмәјуб: мин-бир дәрдин дәрманы, аб-һава, буз кими булаглар, мәһәббәт, е'тибар рәмзи Харибүлбүл онун гисмәти-

нә дүшүб.

Бу шаһарик рекорду да вар: дүңјақык эң узун минерал су кәмәри онун гојундадыр.

Бунлардан эләвә, көркәмли алим Јашар ГАРАЈЕВИН сөвләри илә десәк, «Шушада һарадан кечсән тарихи ајаглајыб кечирсән; бурада кечмишә, тарихә зәдә јетирмәдән аддымламаг мүмкүн дејил».

ҮРӘК ЈАНҒЫСЫ ИЛӘ

Ләкин «Шуша» ады чәкилән-дә һамы илк нәвбәдә онун му-сиги шәһрәтини аңдырыб, тәш-бәһләр ичәрисиндән јалныз би-рини—Гафгазын консерватори-јасыны сөчир, вахтилә бүтүн дүңјаә мөјдан охујан хәнәндә вә сәзәндәләрин адыны дилә кәтирир. Чүнки онун зәккин му-сиги мүһити бир чох көркәм-ли сәнәт адамларынын јарәд-чылыг јолуну мөјјәнләшдирән, онларын һәјәтиндә мүһүм рол ојнајан мөктәб олмушдур.

Мәним үрәјим әҗридан одур ки, диярын му-сиги шәһрәтин-дән данышаркән мүтләг «вах-тилә», «бир вахтлар» сөзләрини ишләтмәли олур. Нијә? Не вахта гәдәр кечмиш шәһрәтин одунә гызыныб, кәлксиндә үјумалыг? Көрүн бу күн һәм-ини шәһрәт нә гәдәр итиб ки, «Харибүлбүл» бәјнәлхәлг му-ғам фестивалынын маршрутун-дә Шушаны ады олмады. Көрүн му-сиги бәшиңдә му-сиги корифәләринә өһтирәмәи унут-дурмаг истәјәнләр нә гәдәр чәпшәһәрлиг едиләр ки, Үзәјир һәмбәјовун куллимиг-дәрдә вәсәит вә зәһмәт баһасы-на һазырланмыш монументал

һөкәлини шәһәрин кәнарында, көздән ираг, көдүш-көдүш ол-мајан бир јәрдә кизләдибләр. Јәри кәлимишкән, Шуша ичти-манјәти бу әдәләтсизлијин ара-дан галдырылмасы үчүн дәфә-ләрлә сәсини учалдыб. Тәәс-суф ки, һаггын сәсини ешидән јохдур. Үмид өдирик ки, әби-дәнин мүәллифи дә бизә го-шулуб, е тиразыны билдирәчәк, республика Мәдәнијет Назир-лији исе әдәләтин бәрпасы үчүн әмәли әддим әтәчәг.

Дәјесән, мөтләбдән узәг дүшдүм. Шушанын му-сиги шәһрәти нијә итиб? Фикримиз-чә, бунун объектив вә субъектив сәбәбләри вар...

Башлыча сәбәб итисәдијәт-лә, мадди имканла бағлы олса-да, гәјгисизлиг вә лагәјдлик дә өз һөкүмүнү вермишдир. Чүнки Шушанын аб-һавасы и-стәдәд јетишдирмәјә билмәз, сәдәчә оларәг бу истәдәдләри әхтәрәб тәпмаг, онлары һазыр-ламаг ишине даһа чәсәрәтлә киришмәк лазымдыр.

Шәһәрдә ушаг ичәсәнәт, ор-та ичтисәс му-сиги, мәдәни-мә-риф мөктәбләри фәалијәт кәс-тәрир, һәр ил Азербайжан Дәв-

ләт Консерваторијасыны, Инче-сәнәт Институтуну ичә-ичә шу-шалып биктирир. Төкчә бу үн мөктәбдә јүздән артыг али вә орта ичтисәс тәһсилли мүтә-хәссис ишләјир. Онлары бир-ләшдириб му-сиги чәмијәти ја-радылса, һәмин чәмијәт му-ғам-фиг республика тәшкиләтәнин бир голу кими хәјли иш кәрәр, јәрли истәдәдләри Үмумитти-фәг, һәтта дүңја миғасында тәблиғ едә биләр. Сонунчудан өтрү кичик бир әддим атмаг лазымдыр; халг коллектив «Муғам» ансамблыны јенидән комплекләшдириб, онун ифа-чылыг гәбилијәтини јүксәлт-мәк.

Шушада Үзәјирин, Бүлбүлүн, Садыгчанын ады илә бағлы республика вә Үмумиттифәг фестиваллары, мүсәбигәләри, кәчирилмәси шәһәрин му-сиги һәјәтинин ичәсәһәфинә күчлү тәһән верәрдә.

Дағлар шәһәриндә Азербай-жан Дәвләт Консерваторијасы филиалынын (бәлкә дә ичәсән-әт академјасынын) ачылма-сы һәмин истигәмәтдә мүһүм әддим оларды. Шәһәрдә сәчмә муәллимләрин ишләдији му-сиги

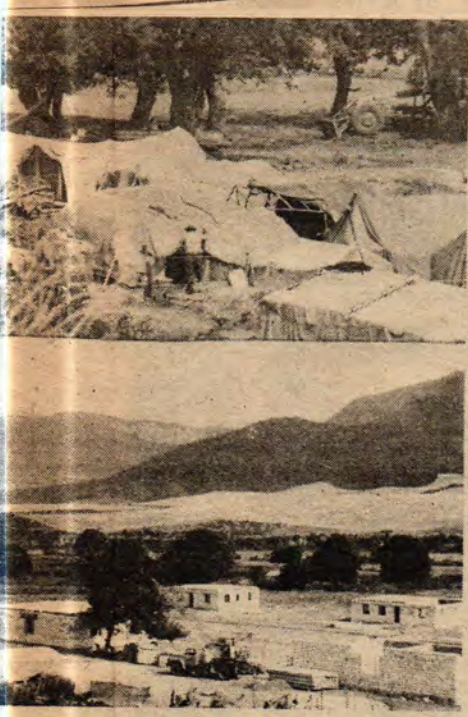
коллекци дә јәрәтмаг мүмкүн-дур.

Азербайжан муғам мөктәби-нин ичәсәһәфиндә Шушанын ролу инкарәлуңмәздур. Буну көркәмли му-сиги тәдгигәтчи-сы, әмәкдәр инчәсәнәт хәдими Фирудин бәј Шушанын сәк-баллы «Азербайжан халг му-сиги-чиләри» китабынын һәр сәһифе-синдән көрмәк мүмкүндур. Јахшы оларды ки, бурада му-ғамларымызын тәдгиги вә тәб-лиғи илә мөшгул олчәг «Му-ғам еви» тәшкил едилсин...

Адәтән, әләгәдәр, сәләһијәт-ли органларын нүмәјәндәләри Шушада оlanda чәмәәти чох бәјүк диггәтлә динләјир, ләз-ми вә дәр вәрирләр. Бу вә д-ләрдән чәна дојмушут. Ондән-сә, әмәли иш көрүлмәлидир.

Әлбәттә, мән јәрәнмыш вәзи-јәтдән јәкәнә чыхыш јолу кәс-тәрмәк иддәсиндә дејиләм. Мәсәдәм фикримә билдирмәк вә Шушанын му-сиги шәһрәти-нин гәјәрилмәсиндә марагы оланлары сәһбәтә чәлб өтмәк-дир...

Рәсул ИСМАЈЛҮВ,
М. М. Нәввәб адына Шуша
Орта Ичтисәс Му-сиги Мөктә-
бинин муәллими.

р, гаранлыг алачылар... Будур, рын мүасир һәјәт мәнзәрәси. Аг-онунун вә республикамызын әлә-шкиләтләри бу барәдә чидди дү-идирләр. итини вахтында баша чатдырмаг әри јолда галмыш евсиз-ешиксиз рын һәјәт шәраитини јахшылаш-һамымызын борчудур.

С. АҒАЈЕВ.
Фото М. УМУДОҒЛУНУНДУР.

РДАН ӘСИР?

ди бәјнәлхәлг идеоложи тәһрибат ишиндә истифадә олунан фәал парти-јалардан биридир вә халг әлејинә јөнәлдилән гәсдләрин тәшкиләтчыла-рындан вә мүәллифләриндәндир.

Идеја рәһбәрләри Авропа өлкәлә-риндә һазырланан, өтән әсрин сон рүбүндә формалашмаға башлајан бу партија Гафгазда, рус халгчыларынын идеја тәсири алтында өз тәшкиләт-ларыны јарәтмишдур. Османлы империјасынын дағдылмасында ма-рағы олан өлкәләр бу бәднам парти-јадан фәал истифадә етмиш, сонра-лар исе Русиянын Гафгазда нүфуз-дан дүшмәси үчүн һәмин тәшкиләт-чысы гысырдыб габаға вермишләр. «Даш-наксутјун»ун ағылсыз рәһбәрләринин тәһрики илә күрдләрлә ермәниләр, ермәниләрлә чәркәзләр, сонра ермә-ниләрлә күрчүләр вә азербайжанлы-лар арасында дүшмәңчилик тохумла-ры сәпимшиш вә чохлу гыргынар тәр-рәдилмишдир. Бу гыргынардын ермә-ни халгына һеч бир хәјир кәтирмәјә-чәјинә ајдын көрән ермәни зијалыла-ры «Дашнаксутјун»ун бу ејбәчәр фәалијәтини кәскин тәңгид едирди-ләр. Ләкин вәзијәт елә бир һәлдә чәт-дырылмышды ки, артыг ишә дүшән көһнә сијасәт дәјирмәһинин чәрхлә-рыны дајандырмаг мүмкүн дејилди.

«Дашнаксутјун» өз чиркин әмәллә-рини мөһәрәтлә кизләдәрәк, халгы мөһәрәтлә алдатмагы бачарды. 1906-чы илдә С. Спандарјан онун «милләтчи шовинист партија» олдуғу-ну кәстәрирди. Сонрақы дөврләрдә өзүнү үмүмермәни партијасы адлан-дырмагла, халгын диггәтәни чәлб ет-мәк истәјән «Дашнаксутјун» бүтүн ва-ситәләрлә өзүнә нүфуз газанмаға чәһд кәстәрирди. Тәһранда ермәни дилиндә чыхан «Алик» («Далга») гә-зәти 1969-чу ил 79-чу нөмрәсиндә јаз-мышдыр: «Дашнаксутјун» партија-сы чинсидән, дини өгидәсиндән, ди-нә инаныб инанмасындан, вәзифә-синдән асылы олмајараг, адамлары өз әтрафында бирләшдирән үмүмермәни партијасыдыр. Һәтта бу бәјнәлхәлг миғјасда да уникәл-гәјри ади бир парти-јадыр» (с. 16).

Б. Ананикјанын фикринчә, халгын әлиндән пулуну алараг, өзүнү «бүтүн ермәниләрин партијасы», идеја апа-рычысы елан едән «Дашнаксутјун» лидерләри бунунла өзләринин даһа бәјүк гүввәјә вә күчә малик олдуғла-рыны сүбүт етмәјә, өз гапыларыны һа-

мынын үзүнә ачыг гојмагла, Авропа-нын диггәтәни өзләринә јөнәлтмәјә чалышырлар. О гәјд едир ки, «дашнак лидерләри ади халг күтләсинә мал сүрүсү кими бахыр. Онларә һәјәтлә-ри вә һүгүглары барәдә һеч бир тә-минат вермир. Јалныз бир шәј тәләб едир—өлмәк» (с. 16).

Харичдә һазырланан дашнак мис-сионерләри барәдә онларын идеја рәһ-бәрләриндән бири демидир: «Өлкәјә көндәриләнләрин 90 фаизи гој мөһв олсун, ләкин 10 фаизи кәдиб јеринә чата биләр. Бу о демәк дејил ки, биз-им мәгсәдимиз «өлмәк, мәһв олмаг-дыр». Һәр һалда он нәфәрдән бири кәдиб сағ-саламат вәтәнә чата биләр вә бизим идејаларымызы јајыб кә-нишләндирә биләр». (Рубен. Ермәни ингилябчысынын хәтирәләри, ермәни-чә, Лос-Анчелес, 1952, с. 59).

Бунлар ајдын кәстәрир ки, 60-чы илләрдә «доғма вәтәнә гәјидиш» ады алтында харичдән ермәниләрин өлкә-јә кәлмәси илә милли әдәвәтин гы-зышдырылмасы просеси башланмыш-дыр. Мәһз һәмин илләрдән сонра Ер-мәнистанда јенидән дашнак идејала-ры јајылды, зәрәри китаблар тәблиғ олунду. Тәсәдүфи дејил ки, о заман «вәтән» көләләрин өксәријәти өз ишини көрдүкдән сонра јенидән чы-хыб хариччә кәтди.

Һәлә 1923-чү илдә Аск. Мравјан јазмышды: «Сырави дашнак пасив-дир, кор кимидир, ону истәр хмбәпәт (террорчу вә ја дәјүшчү дестәсинин башчысы—И. Ә.), тәлимчи-муәллим, истәрсә дә бүрә үзүв сеч, фәрги јох-дур, бу команда верән адамлар истә-нилән вәситә илә сыравини истәдији јәрә гова, истәдији јәрә көндәрә биләр. «Мүгәддәс вәтәнә хидмәт» идејасы ашылајараг, һиссләрини зәһәрләјир вә ону Түркијә Ермәнистанына, «вәтән» көндәрирләр. Дашнак командирлә-ри онлары бу чүр, түркләри көзүкө-түрмәзлик һисси илә һазырлајыб, За-гафгазијадакы түрк көндәрәнин да-ғытмаға вә талан етмәјә көндәрдир-ләр». (сәһ. 17, бах: «Хурордан һајас-тан» гәзәти, Јереван, 1923, № 188).

ИНДИНИН өзүндә Азербайжан көндәрәнин силәһли басгын-лар едән ермәни екстремистлә-ри тутулаңда бојунларыны бүкүб «биз нејләјәк, бизи зорла көндәрирләр, мөчбур едирләр» демәләри дә мөһз һәмин дашнак тәлиминин нәтичәси-

дир. Дашнакларын 1892-чи илдә үму-ми јыгынчағларында гәбул етдикләри програмда әсәс мәгсәд үсјан галдыр-маг јолу илә Түркијәдә сијасы вә ит-тисәди чәһәтдән азад Ермәнистан ја-ратмагдан ибарәт иди. Түркијә әрази-синдә јашајан ермәниләрлә бағлы бу идеја Биринчи Дүңја Мүһарибәсинә гәдәр онларын әсәс идејалары иди. Б. Ананикјан јазыр ки, биринчи дү-ңја мүһарибәси дөврүндә онларын фа-нәстик «Дәниздән дәнизә Ермәнистан» идејасы ишләниб һазырланды.

Дашнакларын һәгигәтән дә фантас-тик олан «дәниздән дәнизә Ермәни-стан» идејаларын олдуғча тәчәвүз-кәр бир идеја иди. Бу, азадлыг истә-јән, өз суверенлији үғрунда мүбаризә апаран Гафгаз халгларынын әл-голуну бағлајырды. Бу идеја өз истигәлалы-јә, ти үғрунда чалышан ермәни халгынын диггәтәни суверенлик үғрунда мүбаризәдән јајындырараг, јени әразиләр фәһт етмәгә ишләһландырырды. Бу идеја күрчүләрә, азербайжанлылары, абхазлары, ачарлары вә джәр Гаф-газ халгларыны мүбаризәдән јајын-дырыр вә нараһат едирди. Азадлыг, суверенлик үғрунда идеја бирилино чан атан халглары мүртәчә дашнак идејасы милли әдәвәт, әрази дава-сына сүрүкләјирди.

Сијасы авантюра јолуну тутан даш-наклар халг азадлыгы үғрунда вуру-маг ады илә мүбаризәјә гошулсалар да, онларын фәалијәти чаризмин мүстәмләкәсиндән хилас олмаг истә-јән халгларын үмуми мүбаризәсинә хәјәнат иди. Онлар өз һәркәтләри илә чаризмин милләтләри парчаламаг вә милли гыргынар тәрәтмәк сијасә-тиндә ојунчаға вә әләтә чеврилдиләр. «Дашнаксутјун»ун лидерләри синфи мүбаризәни милли мүбаризәјә чев-рир, ләкин баша дүшмүрдүләр ки, чаризм һәр вәситә илә онларын милли азадлыгы өнүндә ән башлыча манәә-дир. Ф. Енкелс ермәниләрин «бу азадлыг һәркәти» һаггында јазмыш-дыр: «Әжәр ачыг данышсаг, мөним бу барәдә фикрим бәләдир, Ермәни-станын түркләрдән, һәмчинин руслар-дан азад едилмәси о заман мөвчүд олар ки, Русия чаризми дөврилмиш олсун». (К. Маркс вә Ф. Енкелс, Се-чилмиш әсәрләри, 2-чи нәшр, 29-ч. М., 1966, сәһ. 271).

Дашнак лидерләри исе нә јолла олур-олсун мүбаризәни давам етди-рмәк нијәтиндә идиләр. Онун әсасыны гојан рәһбәрләрдән бири олан Хр. Ми-каелјан көрүн нә јазырды: «Авропа јох; гој бүтүн ермәниләр билсинләр ки, нә гәдәр ки, ермәни торпагы төкү-лән ганла исланмајыб, һеч нә әлдә едә билмәјәчәк». (Хр. Микаелјан, Инги-лябчынын дүшүнчәләри, Ченеврә,

1906, с. 54, ермәничә). Бакутс Ана-никјан һаггы оларәг, бу мәсәләјә му-насибәтини ифадә едәрәк суал верир: «Ермәнистан торпагы гана гәрг олду, бәс ермәниләр нә газандылар?». (сәһ. 29). Һеч нә! Төкүлән гајлар үчүн һеч кәс чәвәб вермәди. Дашнак лидерләри күрдләрлә, түрк вә азербайжанлыларла әдәвәти гызышдырмагла минләрлә кү-наһсыз гана баис олдулар. Төкүлән на-һалг ганлар јәрдә галды. Тарихдә өз мәнфәәтини күдән милләтчи тичәрәт буржуазиясынын көрдүју ишләр һә-мишә вә чүр нәтичәләниб. Һадисәни тәрәднләр усталыгла арадан чыхыб вә халгы зулим ичәрисиндә гојублар. Ф. Енкелс буну бәлә шәрһ етмишдир: «Үмид вә горху арасында тәрәддүд етсәләр дә, мүбаризә вахты өз гәјд-дәли дәриләрини горујачаг, гәләбәдән сонра исе галиб тәрәфә пошулачағлар. Онларын тәбиәти бәләдир». (К. Маркс вә Ф. Енкелс. Сечилмиш әсәр-ләри, 1-чилд, сәһ. 597).

Түркијәдә ермәни һәрәкәти на көмәк едән чаризм ермәниләри азад етмәк нијәтиндә дејилди, о, ермәниләрин бу һәрәкәтиндән истифадә едәрәк, Кон-стантинопола гәдәр јени әразиләр фәһт етмәк истәјирди. (Бах: Б. Ананикјан, сәһ. 33). Чаризм бу мәгсәдлә «Даш-наксутјун»а һимәјәдәрлиг едир, «Даш-наксутјун» исе бу һимәјәдәрлигдән өз мәгсәдләри үчүн истифадә етмәјә чә-лышырды. Бурада Түркијә әразиләри-ни бөлүшдүрмәк истәјән Инжилтәрә, Алмания, Франса вә башга өлкәләр дә «Дашнаксутјун»а гајгы кәстәрир-диләр вә силәһли дестәләрин бир чо-хуну онлар малијәләшдирдиләр.

ӘВВӘЛЛӘР Түркијә ермәни-леринин азадлыгы үғрунда чалы-шан дашнаклар вәзијәтин чә-тин олдуғуну көрәрәк, халгын көзүндә һөрмәтдән дүшмәкәк үчүн мүбаризә дәрәләрини кәнишләндирдиләр. Он-лар инди «түрк—ермәни мәсәләси» илә дејил, ејни заманда «рус—ермәни мәсәләси» илә дә мөшгул олмаға баш-ладылар. «Үмуми вәтән» үғрунда мү-баризә адлы јени мәрһәлдә да онла-рыг милләтчи-шовинист идеоложијасы «үстүңлүк» гәзаңды вә Гафгазда јә-ни милли гыргынарла сәбәб олду. Ча-ризм исе милли мүбаризәнин гаршы-сына алмаг үчүн дашнак лидерләри-ни чох асанлыгла өлләриндә әләт едә билдиләр вә онлары гызышдырмагда күтләви гардаш гыргыны тәшкил ет-диләр. Чаризм, ејни заманда, ермәни вә азербайжанлыларын сијасы шууру-нун керилијиндән чох усталыгла и-стифадә етди». (с. 42). Беләликлә, «Дашнаксутјун» партијасы Гафгазда јени гыргынар тәрәти.

Исмајыл ӨМӘРӨҒЛУ.

ФИРУДИН БӘЈ ШУШАЛЫ:

«ГАРАБАГДА ТАЛАН ВАР...»

ФИРУДИН БӘЈ ШУШАЛЫНЫ ОХУЧ УЛАРЫМЫЗА ТӘГДИМ ЕТМӘЈӘ ЕҢТИЈАЧ ДУМАДЫГ. МУСИГИ ТӘДГИ ГАТЧЫСЫ, ӘМӘҚДАР ИНЧЭСӘНӘТ ХАДИМИ НҖЧӘ-НҖЧӘ САНБАЛЛЫ ӘСӘРЛӘРИН МҮӘЛЛИФИ КИМИ ТАНЫНМЫШДЫР. О, ФИКИРЛӘРИНИ ҺӘМИШӘ ЧЫЛПАГ, ЈОЗУМСУЗ ДЕМӘЈИ ХОШЛАЙЫР. ЛАКИН...

— Фирудин бәј, редакциямыза хош кәлмисиниз.

Јәгин ки, сиз «Гарабаг»ын доғулачагы күнү чохдан көзләјирдиниз. Вә кеч дә олса, бу нөмрәмиз үчүн сиздән мүсаһибә кәтүрмәк истәјирик.

— Әввәлә, гәзетинизин чыхмасы мунасибәтә илә сизи үрәкдән тәбрик едирәм. Буну төкчә Гарабаг Јох, үмүмән, Азәрбајчан миҗасында әләмәтдар бир һадисә кими җиҗмәтләндирирәм. Гарабаг Азәрбајчанын чырыпынан үрәјидир. Һәр бир азәрбајчанлы Гарабагын гәјрәтини чәкмәлидир, чүнки Азәрбајчаны Гарабагсыз тәсәввүр етмәк мүмкүн дејил. Гарабаг дејиләндә көзләримиз өнүдә халгымызын гәһрәмәнлыг тарихи, онун мәнәвијјаты, гәјрәти чанланыр. Һәмишә Гарабаг, халгымызын дәјәнәтли, үлкәр көзәли Шуша галасы, онун сәјсыз-һесабыз сәјранкаһлары — сәфалы мешәләри, сәрин булаглары, доғман һавасы мени ағушуна сәсләјиб. Үчмыхын зирвәсинә галханда бүтүн Гарабаг овуч ичи кими кәрунүб. «Чыдыр дүзү»ндән ат јарышларына тамаша едәндә, санки мәшһүр тарихи Туран дүзләринә бахырам. Елә һисс едирәм ки, бәјүк сәркәрдәләр Тејмурләнкин, Чинкиз ханын (шушалы Пәнаһ ханын улу бабасы), Тохтамыш ханын, Гара Јусифин, Узун Һәсәнин, Корғолунун, Гачаг Нәбинин ордулары бир-биринин ардында «Чыдыр дүзү»нүн һајына кәлир. Вә мәнә елә кәлир ки, бизим тарихи «Чыдыр дүзү» дә түрк елләринин кичик Туран дүзүдүр. Јери кәлмишкән, үрәк ағрысы илә демәк истәјирәм ки, кәрәсән, өмрүмүн сон күнүнә кими милләтимизин түрк адыны, фамилиясыны, әлифбасыны, бир сөзлә, өзүнүн өзүнә гәјтарылмасыны көрәчәјимми? Бу јеткин јашымда бунлары көрсәјдим, о дунјаја раһат кәдәрдим. Бу арзуја чатмаг исе өзүмүздән асылдыр. Сабир демишкән, биз нә вахт гәјрәтә кәләчәк, өз һаггымызы тәләб едәчәјик. Бурда «Ајыл, еј милләт» нәғмәси һадьма дүшүр: «Бу, нә милләдир, бу, нә гәјрәтдир, милләти-ислам әлдән кәдир».

Дејиләнә кәрә, куја ашкарлыг дөврүдүр. Она кәрә куја дејирәм ки, ашкарлыг адлы гатар һәлә бизә кәлиб чатмајыб. О, беш илдр ки, кәлиб республиканын кәнарларында дајаныб. Инди бир гәјрәтли оғул истәјир ки, локомотиви гоша о гатара, кәтирә Бақыја, республикамызын рајонларына. Дефәләрлә демисәм, индә дә тәкрар едирәм: Нә гәдәр ки, зәманәмизин бәјүк демократы һакимийәт башындадыр, кәлин Јухуламајаг, бу фүрсәти әлдән вермәјәк. Сонра кеч ола биләр. Сабан Горбачовун јеринә елә бириси кәлә биләр ки, Сталинә мин шүкүр еләјәси оларыг. Она кәрә дә истәр-истәмәз бәјүк Чавидин бир бәјти дә јадыма дүшүр:

Фүрсәт учасы бир гушдур,
Ону әлдән бурахан сәрхошдур.

Мөним арзум будур ки, «Гарабаг» гәзети гаранлыг, кәлмәли мәсәләләри ишыгландырсин, Гарабагын тарихи кечмишини, онун гәһрәмәнлыг јолуну, мәдәнијјетини, әјилмәз кишиләрини вәсф етсин. Нәһәјәт, бу торпагын һәгиги саһибләринин ким олдуғуну халга танытсын. Елә јазылар версин ки, һәр бир гарабаглы онылар охујаркән фәһр едә билсин. Бунун үчүнкә, гәзетә әсас ики шеј лазимдыр: тәшәбүс вә гәјрәт.

— Гарабагын башына кәлән фәһиләләрә нечә бәхырысыныз?

— Әввәлә, ону дејим ки, Гарабаг мәсәләси бу күнүн, дүнәнин мөсәләси дејил. Бу мәсәләнин көкү нечә онилликләр боју ермәни халгыны фәләкәтә дүчәр етмиш «Дашнаксутун» партијасынын чағырдыгы бәднәм бајатылардыр. Гарабагы әлә кәчирмәк вә ону јағлы бир тикә кими удмаг һәмишә ермәни милләтчиләринин арзусу олуб. Әслиндә, ермәниләрин Гарабаг идиасы әсасән, 1923-чү илдән башлајыб. Һәмин илләрдә болшевик ады илә мөсәул вәзифәләрә сохулмуш дашнак әгидәли микојанлар, мирзојанлар, паракөзовлар вә бунларә зүј тутан бәзи азәрбајчанлы рәһбәр ишчиләр Гарабагын дағлыг һиссәсинә мухтаријјәт вердиләр. Елә һәмин вахтлардан да Гарабаг мәсәләси дејилән исланмыш бир дүјүнлә растлашмышыг.

Төкчә өлкәмиздә јашајан ермәниләр Јох, һәм дә муһачир ермәниләр Гарабагы Азәрбајчандан гопармаг нијјәтиндә олмушлар. 1929-чу илдә Америкадан ики бачы — милләнер Самвел Аракеловун гызлары Микојанын вә Орчоникдзенин көмәји илә Шушаја кәлмишләр. Оныларын әсас фикри шәһәрин јаныб-дағлымыш Јухары һиссәсини јенидән тикмәк вә галаны ермәни шәһәринә дөндөрмәк олмушдур. Лакин о заман бу илрәч вә мәнфур нијјәтинин һәјәтә кәчмәсинә јол верилмәмишдир. Гејд етмәк лазимдыр ки, һәлә

ингилабдан бир аз әввәл Гарабагын тарихи бир һиссәси олан Зәнкәзур мәлүм олмајан сәбәбләрә кәрә Ермәнистанә гатылмышды. Һәтта о вахтлар дишләриндә ширә галан дашнакларын иштаһындан Нахчыван да кечирди. Инди дә бу һәрифләрин һәјәсызлыгына бах ки, Гарабаг, Кәнчә, Шәмкир, Газах торпагларыны да өз адларына чыхырлар. Чох-чох сонралар исе мајмаг, милли ләјәгәтини итирмиш космополит рәһбәрләримиз өз вәзифәләри намини Газахдан, Товуздан, Кәдәбәјдән нечә мин һектарларла торпаг сәһәсини дәдә малы кими ермәниләрә бағышламышдылар. Кәрәсән, бу күн онылар нечә вичдан әзабы чәкирләрни?! Ај төвбә!

— Сизин фикринизчә, «Гарабаг проблеми»ни јарадан сәбәбләр нәдир?

— «Гарабаг проблеми»ндән сөз дүшәндә истәр-истәмәз етән илләрә, Јәни ијирми ил әввәлә бојланмалы олурсан. Бу илләр әрзиндә Гарабаг торпагы, нечә дејәрләр, башлы-башына бурахылмыш, гаты милләтчи Кеворковун иштијарына верилмишдир. Бу милләтчи дүз он алты илә мөнәм-мөнәм дејәрәк, өз билдијини еләмиш, даһа доғрусу, Јухарылар гаршысында икиүзлү сијасәт јеридәрәк, чиркин нијјәтләрини һәјәтә кәчирмиш, демәк олар ки, Дағлыг Гарабагы ермәниләшдирмишди. Бир чох тарихи абидәләримиз гәсдән дағытдырмыш, јер, јурд, чај адларыны дејишдирмишди. Умумийәтлә, о «Гарабаг мәлији» олдуғу илләрдә елә бир гудурғанлыг еләмишди ки... Һәтта иш о јерә кәлиб чатмышды ки, нәинки Мәркәзи Комитәнин шәбә мүдирләри, һәтта кәтибләри бәлә она «көзүн үстә гашын вар» демәјә чәсарәт етмидиләр. Кеворковун өзбашыналығы о дәрәчә кәлиб чатмышды ки, Хочалы, Мальбәјли, Туршсү кәндләри һәр чәһәтдән әлвәришли ола-ола, о вахткы рәһбәрләримизин «аталыг гајгысы» вә јахындан көмәкчи илә кичик бир кәнд олан Әскәрәни рајон мәркәзинә чевирмишди. Дөвләтә миллион манатларла зәрәр вурараг, Бақы — Ардам дөмир јолуну Хан кәндинә чәкдирмишди. Галбуки, дөмир јолу сонунчу станциядан ән азы 60 километр аралыда олмалыдыр. Ардамла Хан кәндинин арасындакы мәсафә исе төғрибән 25 километрдир. Бах, бүтүн бу ишләр, бу һазырлыглар Гарабаг һадисәләри үчүн әсл башлангыч иди вә ермәни милләтчиләринин бүкүнкү фәалијјәти үчүн әлвәришли зәмин јаратмышды.

— Азәрбајчанын дилбәр кушәси, Гарабагын тачы һесаб едилән Шушанын индики һала дүшмәсинин сәбәбиннә нәдә көрүрсүнүз?

— Чәсарәтлә дејәрдим ки, Шуша һәлә етән әсрләрдә вә ијирминчи јүзиллијин әввәләриндә Авропанын ән көзәл вә мүасир шәһәрләриндән бири олмушдур. Анчаг сон јетмиш илдә бу тарихи шәһәр дағдылдыр, бәрбад һала салыныр, өзү дә бу ишләр гәсдән едилдири. Билирсиниз ки, мән Шушада доғлуб-бәјүмүшәм вә көзүмү ачандан бу шәһәр дағдылдыр, сөкүлүр. Һәтта халг арасында бәлә бир мәсәлә дејаранмышдыр: «Бириңдән дунјанын ән бәјүк шәһәринин һансы олдуғуну сорушурлар. О, бир нечә гәдим вә бәјүк шәһәрин адыны садалајыр. Лакин суал верән онулла разылашмыр вә өз суалына өзү чаваб верир: «Дунјанын ән бәјүк шәһәри Шушадыр, чүнки 70 илдр ки, ону дағдырлар, амма дағдыб гуртара билмирләр».

Ачыначағлы һалдыр ки, шәһәрин 17 мәсчиди бахымсызлыг үзүндән учуб дағлыр, оныларын гајгысына галан јохдур, амма кечмиш рәһбәрләримизин гајгыкешлији сәһәсиндә шәһәрдәки ермәни килсәсинә миллионларла манат вәсәнт хөрчләнәб. Буна нә ад вермәк олар? Халглар достлуғу, Јохса, бәјнәлмилләччилик? Бах, Кеворков да бизим үзүлалылығымыздан вә мајмаглығымыздан һиләжәрликлә истифадә едәрәк, өз програмларыны һәјәтә кәчирди. Кизли дејилдир ки, Шуша рајонунун кечмиш рәһбәрләри дә бу програмын һәјәтә кәчирилмәсиндә сәрфәли әләтә чеврилмишдиләр.

Гарабагы, Шушаны истәмәк бизи мајмаг сајмаг, улуларымызын руһуну төғир етмәк, Чаббарын, Сејидин, Үзәјирин, Бүлбүлүн, Ханын, Фикрәтин, Нијзинин, Рәшидин гәбирләрини төғир етмәк, мусигимизи, поезиямызы, мәдәнијјәтимизи инкар етмәк демәндир.

— Сизин сәһбәтләриниздә дефәләрлә гулаг асмышам. Хүсусилә, Дағлыг Гарабагда Волски комитәси јарадыланда һиддәтли чыхышларынызы ешитмишәм...

— Нечә дә һиддәтләнмәјәсән?! Дағлыг Гарабагда Волски комитәсинин јарадылмасыны Азәрбајчан һөкүмәтинин ән бәјүк вә кобүд сәһвләриндән һесаб еди-

рәм. Гарабаг вә Ермәнистан дашнакларынын фитиәкар һәрәкәтләринин гаршысыны алмаг әвәзинә, Москванын ссенариси әсасында А. И. Волски кими бир диктатор, ермәниләрин гајгыкеши кими Гарабага көндөрилди. Елә Гарабага кәлдији илк күнләрдән Волски вә онун комитәси ермәни мафијасынын ојунчагына чеврилди. О, өз тарихи ојунуну ојнајыб кәријә — Москваја гајытды. Өзү дә ССРИ Али Советинин депутаты кими. Инди биз ону нечә олмәсса, депутатлыг маңдатындан мәһрум етмәлијик.

— Инди, дејәсән, Гарабагда вәзијјәт кет-кәдә дәјишмәк үзәрәдир...

— Бу сон беш-алты ајда там дејишкәлик олмәсса да, нечә бир иш көрүлмәдијини дә сөйләмәк олмәз. Һәләлик, Виктор Полјаничкунун рәһбәрлији илә мүсбәт ирәлиләјиш вар. Лакин бу көрүлән ишләр Азәрбајчанын Гарабагда суверен һүтуғларыны тә мин етмир. Мәнчә, тәшкилат комитәсинин, ејни заманда, Гарабагдакы һәрби гүввәләрин ән бәјүк негсанларындан бири дә Ирәванла Хан кәнди арасындакы тәјјарә рејси мәсәләсидир. Баша дүшә билмирәм. Ермәни гулдурлары сәрһәд рајонларымыза басгын едир, евләри јандырыр, мал-гараны оғурлајыр, үстәлик гаршыларына чыханы вәһшичәсинә өлдүрүрләр. Биз исе әлимизи гојнумуза гојуб кими, нәјисә көзләјирик. Дүшмәнә гаршы аличәнәб олмәк олмәз. Мән халгымы ајыг-сајыг олмага, чағырырам. Ахы, мән тарихчи кими, тарихин ачы дәрсләрини јахшы билирәм. 1918-чи илин март ајында Лалајевләрин үч миллик дашнак ордусу тәхминән бир һәфтә әрзиндә Бақыда 20 миңә гәдәр азәрбајчанлыны гырмышды. Нијә? Чүнки бизимкиләр әлијалын иди, силаһлары јох иди. Ермәни милләтчиләринин хәјәнәткарлығыны вә вәһшилијини билә-билә биз нә дүшүнүрүк?!

— Бәс, дүшүјүмүз бу вәзијјәтдән нечә чыхмаг олар? Сизин тәкляфиниз нечәдир?

— Һәләлик, илк нөвбәдә, һүтуғ-муһафизә органларынын әмәкдашларындан ибарәт дөстәләри сәрһәд рајонларына көндөрмәк лазимдыр. Икинчисә, исе, Азәрбајчан ССР Али Совети тәзликлә Дағлыг Гарабаг Мухтар Виләјетинин ләғби барәдә гәрар чыхармалыдыр. Јалныз бу, муһагиләләрә бирдәфәлик сон гоја биләр. Нә гәдәр ки, ДГМВ мөвчүддүр, милли мәсәләнин һәлл олунмасы гәјри-мүмкүндүр. Анчаг виләјәт ләғв олунандан сонра ишләр гајдаја дүшә биләр. Гарабагда азәрбајчанлыларын сајыны сүр'әтлә артырмаг, Мальбәјлини, Туршсүју шәһәр типли гәсәбәләрә чевирмәк вә гачынлары орада јерләшдирмәк лазимдыр. Бах, бунунла да, конкрет ишләр көрүш оларыг.

— Фирудин бәј, гәзетимиздә һансы јазылары көрмәк истәрдиниз?

— Арзум будур ки, гәзет Гарабаг һәјәтины кәниш ишыгландырсин, индијә гәдәр онун доғру-дүрүст јазылмамыш тарихини өң етдирсин. Елә илк нөмрәләрдән көрәк бүтүн гүввә вә сәјләрини бирләшдириб, онун гәһрәмәнлыг тарихини, дүңја мәдәнијјәтинә бәхш етдији сәнәт улдузларыны һамыја танытдырсин, кәчмиш вә мүасир сөз-сәнәт усталары, мусиги, театр, поезија һаггында вахташыры јазылар дәрч етсин. Кәсәси, «Гарабаг» Гарабагын салнамәси олмалыдыр.

Мүсаһибәни апарды:
Васиф ГУЛИЈЕВ.

Даглыг Гарабаг Мухтар Вилајетиндә Совет һакимијәтинин мөвчүд олдуғу 70 илдә азәрбајчанлылар јашајан кәндләр (Шуша рајону истисна олунмагла) социал объектләрә һәсрәт галмышды. Абад, јарашығлы бир ев тикилән кими виләјәт милис органларының ермәни әмәкдашлары сорғу-суала башлајыр, адамларә һәдә-горху кә-

лир, беләликлә дә ја һәбсләр башланыр, ја да тикинтиләр јарымчығ дајандырылырды. Бу күнләр Мардакерт рајонунун Сырхавәнд кәндиндә булдырларын, галдырычы кранларын сәси дағларда әкс-сәда верир. Даш үстә даш гојулур, бүнвәрә төкүлүр, евләрин сон дашлары һөрүлүр. Адамларда өз торпағына

саһиблик һисси күчләниб, бүтүн инамсызлығлар, тәрәддүдләр архада галыб. Јахын вахтларда Сырхавәндә раһат јол чәкиләчәк, чамаатын илләрдән бәри һәсрәтини чәкдији китабхана да олачағ, хәстәхана да. Инанырығ ки, чох кечмәз Сырхавәнд дағларын, мешәләрин голлары арасына сығынмыш гәсәбә кими танынар. Бах, о күнүн кәлмәсини һамымыз көзләјирик.

Гарабагы узунмүрүлүләр дијары адландыранлар нечә дә һағлыдырлар. Шәкилдә көрдүјүнүз бу нурани гочанын—Абдал кәнд сакини Сәмәд Абдулајевин нә аз, нә чох, дүз 120 јашы вар. Бу ихтијар гоча улу

дијарын фирәван күнләрини гајтармағ үчүн дәвләтдән гәнулларымызын тәтбигини, Аллаһдан исә кәрәмәтини көзләјир. Фото Н. ӘМИРОВУНДУР.

Г. Старовојтоваја рәһм един,

ЈАХУД «МОСКОВСКИЈЕ НОВОСТИ»ДӘ БИР МӘГАЛӘ БАРӘСИНДӘ

Нечә дејерләр, гөләмә сарылмаздан әввәл дөнә-дөнә дүшүнүб-дашындым, чох көтүр-гој етдәм. Өз-өзүмә дедим: бу барәдә јазмаға дәрјәми? Ахы мәркәзи мәтбуатда чыхышлар барәсиндә биздә аз јазылмајыб. Азәрбајжан мун репликаларыны, алим вә јазычыларымызын мәтбуатда һөјәчанлы чавабларыны јада салағ. Бу јазылардан һәр бириндә адыны журналлист гојан бир кәсин ујдурмалары төкзиб едилмиш вә јалана чыхарылмышдыр, һәм дә һеч нәдән, дүвјанын дүз вахтында шөрә салынмыш өз халғы үчүн үрәк ағрылары, тәшвиш, онун мәркәзи мәтбуат сәһифәләриндә һәјәсәсәһәсәсә вә кобүдчасына тапдаланан мәнәфәји үчүн гејрәт һисси өзүнү габарығ шәкилдә бүрузә вермишди. Су буландыран, ара гарышдыран белә чызмагаралардан бири дә Н. Краминованын «Московскије новости» гәзетинин 1990-чы ил 8 ијул тарихли 27-чи нөмрәсиндә дәрч едилмиш мәгаләсидир. Јазы республикамызда бәднам ад чыхаран вә Ермәнистандан ССРИ халг депутаты сечилән Г. Старовојтоваја һәсрәт олунмушдур. Сөз јох ки, телевизија тамашачылары бу муздулу «мүтәхәссисин» ССРИ халг депутатларынын гурултајында ачығ-ашкар мийләтчи, Азәрбајжанә нифрәт јағдырылан, көз көрәси гәрәзкарлығла долу чыхышларыны јахшы хатырлајырлар.

Г. Старовојтованын «синфи мөвгеји» вә сијаси симасы мәлумдур — Ермәнистан депутаты, Гарабағ үзрә «мүтәхәссис», А. Д. Сахаровун, ремионларарасы депутат групунун «Гарабағ бахышларынын» тәрәфдарыдыр вә с. Адама елә көлир ки, бураја нәсә бир шәј әләвә етмәк чөтиндир. Лакин куја хүсуси мөсәләдән сөһбәт кәдән бу мәгалә әслиндә һеч дә хүсуси мөсәләләрден јан кечмир.

Буна көрә дә ону дитгәтсиз гојмағ олмас. Мүәллиф мәгаләјә белә бир ад вермишди: «Галина Старовојтованын саатлары». Мәгалә «Шәхси һәјәт» рубрикасы алтын-дә дәрч едилмишди. Мүәллифин јаздығы галан нә варса, онларын, инанын ки, Старовојтованын шәхси һәјәтына һеч бир дәхли јохдур.

Мүәллиф јазыр: «Онун (Старовојтованын) тәфәкүр тәрзи башгаларынын фикирләринә сәрбәстлики верир». Старовојтова дахили сәрһәдләрин дејишдирилмәсинә (мүәллифин фикринчә, бу мөсәлә идеолокијамызда тохунулмас мөсәләләрден бириди) онун мүнәсибәти барәдә суала чаваб верәрәк дејир ки, 1988-чи илдә ортаја атылмыш «јенидөвгурмагајчы көтүрүб јенидән бичиб кәсмәк демән дејилди» шулары вәрәрли шүардыр?!?

Сән демә, бүтүн бунлар 1988-чи илдән башлајарағ Сов.ИКИ МК Сијаси Бүросунун, өлкә Али Совети Рәјасәт һөјәтинин, МК-нын вә ССРИ Назирләр Советинин биркә гәрарлары ады алтын-да, өзү дә тохунулмас идеолоки бир мөсәлә кими ортаја атылмышдыр.

Бәлкә јүксәк һөкүмәт трибуналарындан бу барәдә һеч данышылмамышдыр вә ја Али Советин 1989-чу ил нојабр тарихли гәрары јерлидибли олмамшыдыр?! Ким дејир олмамшыдыр? Олмушдур вә орада ачығча дејилди ки, ДГМВ илә бағлы

бүтүн мөсәләләри Азәрбајжан ССР-ин өзү һәлл етмәлидир!

Старовојтова мүдриклик идиһасына дүшәрәк мөсәләт верир: «Әлбәттә, јахшы оларды ки, гоншулар данышығлар столу архасында әлшәрәди вә халғын бир һиссәси инзибати бөлкү үзүндән зилләт чөкмәсин дејә разылыға кәлмәјә чөһд кәстәрәрдиләр?!». Ајрылығда?! Әсәс етносдан ајры?! Ифәдәләр долашығ салына да, дәрәкәли охучу көрүнүр баша дүшүшдүр ки, сөһбәт нәдән кедир вә «әсәс етнос» кимдир. Бәли, нәтичә етибары илә һәр ики халғын нүмәјәндәләри данышығлар столу архасында әлшәрәчәк, үмуми дил тапачағ, дүшмәнчилијин дашыны атачағлар. Буну һәјәтын өзүнүн мәнтиғи төләб едир. Ахы халғын нә күнаһы вар ки, милләтләрарасы әдавәт тояғалына мүәјјән дәирәләр бир учдан чыл-чырпы атыб гызышдырырлар.

Лакин бу күн һансы данышығлардан сөһбәт кәдә биләр, бир һалда ки, гоншу республикада Азәрбајжанын суверен әразисинин бир һиссәсини голармағ хөттинин әсла киһләтмишләр, Гарабағда ермәни гулдурулар һеч бир күнаһ саһибә олмајан азәрбајчанлыларын вә һәрби гуллуғчуларын һәјәтына гәсд едир, азәрбајчанлылар јашајан көндләри вә онларын сакинләрини азғынчасына атәшә тутуб, евләринә исә од вуруб јандырырлар, бәднам ермәни азадлығ ордусунун нүмәјән-

дәләри силаһ ојнадыб мејдан сулајырлар?

Тәсадуфи дејилдир ки, Азәрбајжан ССР президенти А. Н. Мүтәллибов «Вышка» гәзетинин (12 ијул 1990-чы ил) мүхбири илә мүсаһибәсиндә билдирмишди: «Бу данышығлардан әввәл биз кәрәк һәр чүр террорчу гурулашмаларын тәркислаһ едилмәси һағгында разылыға кәләк, чүнки Ермәнистанда милли орду дејилән орду олдуғу бир вахта данышығлар баш тутмајачағдыр. Бу ордунун мөвчүд олмасы ДГМВ мөсәләләриндә Азәрбајжанә тәзјиг амилидир».

Јохса, Г. Старовојтова бундан да бихәбәрдир?! Бу нәдир дилбилмәзликдир, јохса икитүләлүлүк? Әлбәттә, һәм дилбилмәзликдир, һәм рижакарлығдыр, һәлә үстәлик... Әкс тәғдирдә, онун «әсәс етносдан ајры салынмағ» дејәрәк дилиндән гојмадығы кәлмәләр нә демәкдир? Мөрәсән, Аерофлотун тәјјәрәләри Степанакертлә Јереван арасында јолу су јолуна чевирдији, ара гызышдырағ З. Балајан исә ДГМВ пајтахтына кәлиб «Гарабағ һәрәкәти» лидерләринин гулағыны долдурдуғу бир вәзијәтдә һансы ајрылығдан сөһбәт кедир. Индијәдәк бу балајанларә күлдән ағыр сөз дејән олубму? Вә јахуд, һәбсдән бурахылмыш «Крунк» комитәсинин лидерләриндән бири А. Манучаров да бу јахынларда өзүнү Степанакертә вермишди. Јери кәлмишкән, мөгаләнин мү-

әллифи Н. Краминова вә онун редактору јахшы оларды билдирәјди ки, бу фитнә-фәсад јувасына чеврилән комитәнин фәалијјәти ганундан кәнар елан едилмишди. Ахы ССРИ халг депутаты Г. Старовојтова онун лидеринин азадлыға бурахылмасы үчүн илјарым әрзиндә дәридән-габыдан чыхмыш, зәһлә төкмәдији идарә, тәшкиләт гојмамышдыр. Нијә? Даһа буну билмәјә нә вар ки: истәмирләр ки, мүнәғишәјә сон гојулсун, мүнәғишә кетдикчә күчләнсин.

Мәгалә мүәллифи әсла шүбһә етмир ки, Г. Старовојтова «Гарабағ проблемине беш бармағы кими бәләдир». Марағлыдыр, һарадан бәләдир? Бәс демәссәнми, киһинин гызы орада узун-өмүрүлүк феноменини өјрәнмиш бейһәлхалг экспедицијә нә аз, нә чох беш ил әрзиндә рәһбәрлик етмишди!

Инди билдинизми, о, Гарабағ проблемләринә һарадан белә бәләдир, онлары белә дәриндән баша дүшүр. Наһагдан дејил ки, һәлә бир «Гарабағ билчиһси» кими ад да чыхармышдыр.

Старовојтованын шәхси һәјәтыны һәр һалда тәсвир етмәјә чөһд кәстәрән мүәллиф тәәсүфләнир ки, онун «вахты дөһшәтли дәрәдә чатышмыр». Тәсадуфи дејилдир ки, сечкиләрдән сонра депутатын әри киләләнәрәк демийшди: Галја «онун һәјәтыны гара күнә гојмушдур». Депутат, әри бир јана, ијирми јашлы оғлунун үзүнү дә һәрдән бир көрүр. Белә шәрәнтдә еви јығыб-јығышдырмаға, палтар-палазы јумаға вахт олар?!?

Мөрәсән, бу «сијаси хадим» доғма очаға гајытса, айла үзвләрини даһа чох бөхтәвәр етмәзми? Әминәм ки, бунун фәјдәси даһа чох оларды, айлонни күн-күзәрәни јахшылашарды.

Фикрәт САДЫГОВ.

ГАРАБАҒ-БУ КҮН ВӘ САБАҢ

О вахтлар һәлә ушаг идик. Кәндарасы сөһбәт-ләрдә, ағсагалларын вә агбирчәкләрн данышыгыла-рында тез-тез Туршсу совхозу һаггында хош сөзлә-р ешидирдик. Шытдиҗимизә нәрә, бир вахтлар бу сов-хоз Умумиттифаг Кәнд Тәсәррүфаты Найлиҗәтләри Сәрҗисиндә тәмсил олунуб. Ағрылы-ачылы мұһари-бә илләриндә исә тәкчә гоншу кәндләрдән деҗил, һәт-та республикамызын дикәр рајонларыннан да бураја ишләмәҗә, чәрәк газанмаға кәлибәр.

Иш елә кәгирди ки, али мәктәби гуртардыҗдан сонра тәҗинатымы Туршсу гәсәбә орта мәктәбинә вәрдиляр. Вә мән бу сәфалы јурдун тәбиәти вә күзәрәни илә даһа јахындан ганыш ола билдим.

Туршсу совхозу јарандығы күндән адлы-санлы бөјүк бир тәсәррүфат олмасына бахмајараг, онун эраэисиндә мүстәғил кәнд Советлији олмајыб. Сов-хоз ермәни әһалисинин јашадығы Јерсаһоғ кәнд Советлијинә табе едилиб. Ону да гејд едим ки, Туршсу кәндинин әһалиси һәмнин ермәни кәндләринин (Јерсаһоғ, Онверс) әһалисин-дән сајча артыг олуб. Әлбәттә, бәлкә дә буну һеч кәсә, јәни ДГМВ-нин кечмиш рәһбәрләринә бөјүк сәһв һесаб етмәҗә дәјмәз. Ахы, онларын күзү белә шәјләри «мөрмүр», ағыллары исә «кәсмирдә». Бизә галаңдә исә, ахы, биз һәр шәји өз үрәҗимилә өлчү-шүк вә бунлары ади һал һесаб етмиштик. Кәнд эмәл-ли-башлы клуб үзүнә һәсрәт имиш вә инди дә һәс-рәтдир. Кәнд мүасир типли мәктәб бинасына һәсрәт имиш вә инди дә һәсрәтдир. Кәнддә нечә дејәрләр, кечмишдән галма бир һамам вар, о да су үзүндән узун илләр истифадәсиз галыб. Ушаглар идман ојун-ларыны ја кәнддән кечән Шуша—Лачын макистрал јолунда, ја да от бичининдән сонра ахтарыб тапды-лары дүзәтлик сәһәләрдә кечирирләр. Амма адамын үстүндә алаһ вар, ону да гејд едим ки, бир вахтлар бурада совхоз фәһләләри үчүн евләр тикилирмиш. Нәдәнсә, сонралар ара-сыра, лап сонралар исә... Белә тикинтиләрин дајанмасынын сәбәбинә мән јал-ныз бир шәјдә көрүрәм. Бу кәндин о вахткы әһали-синин бир һиссәси ермәниләр имиш, онда кәндә јах-шы бахырмышлар. Елә ки, ермәниләр јаваш-јаваш

башлајыблар бизим дәдә-баба Хан кәндимиздә, Шу-шамызда дөдбәбли евләр тикмәҗә, һөкүмәт евләри-нин јахшыларында мөскөн салмаға, онда бу Туршсу-да галыб ојундан кәнар вәзијәттә. Ону да гејд едим ки, сон вахтлар гәдәр Киров, Дашалты кәндләринә автобуслар ишләдији һалда, азербәјҗанлылар јаша-јан бәзи кәндләрә һеч арабалар да ишләмәҗиб. Ермә-

ТУРШСУ ДИРЧӘЛИР

ни кәндләринин клублары, китабханалары, мүасир-типли мәктәпләри олдуғу һалда, азербәјҗанлылар јаша-јан кәндләрин әкәсријәтиндә бунлар олмајыб. Ер-мәниләр јашајан кәндләрдә мәктәб биналары дашдан, тикилдији һалда, Туршсу кими дағ кәндиндә «фин» евләриндән гурашдырылыб ки, инди дә һеч нәҗә ја-рамыр. Нә башынызы ағрыдым, һәмишә ешитмишик вә көрмүшүк ки, кәнд-инкишаф едәр, бөјүләр, гәсәбә олар. Бизим Туршсу гәсәбәсидә «инкишаф» едиб, кәнд олду. Бир вахт һәр јердә Туршсу гәсәбәси ке-дирди. Инди даһа бу ада раст кәлмәк чәтнәдир. Һәт-та Туршсу гәсәбә орта мәктәби белә, Туршсу кәнд орта мәктәби кими ишләдиләр.

Ону да гејд едим ки, вахты илә бурада «Туршсу» минерал судолдурма сехи дә фәалијәт кәстәриб. Сонралар исә бахымсызлыг үзүндән јерлә-јексан олуб. Туршсуја инкинчи бир шәһәртә газандыран онун көзәл истираһәт зонасы олмасы иди. Бир тәрәфдән Сары баба, бир тәрәфдән Сағсаған вә Кирс дағлары илә әһагә олунмуш, өзүңүн көзәл иглим шәраити илә дунја шәһәрети газанмыш Туршсу курортунун ады саны да беләчә сәссиз-сәмирсиз совулду. Минбир дәрдин дәрманы олан минерал булаглар, күл-чи-чәкли чәмәнләр чал-чагырсыз галды. Һәлә ДГМВ һадисәләриндән бир-ики ил әввәл, Туршсуја истира-һәтә кәлмәк «гадаған» олунду. Истидән алышыб-ја-нан аранлыларын динчәлмәк үчүн машиналарда кә-

тирдикләри ев әшјалары кәндин кирәчәјиндә кери гајтарылды. Нә евләрә бураһылды, нә дә чөл-ләрә. Истираһәтә кәләнләрин јерли әһалинин игти-сади чәһәтдән тәминатына хәјли көмәји олурду. Һеч билән олмады, бу гәфид күллә ким тәрәфиндән атылды.

Инди кәндимизин симасы тамам дәјишилиб. Әв-вәлләр он-он беш илә бир-ики фәрди јашајыш еви тикилирдисә, сон ики илдән бәри 20-дән артыг фәр-ди јашајыш еви тикилиб вә кәңчләрә торпаг сәһәси пајланыб. Бир сөзлә, кәнд әсәл тикинти мејданчасы-ны хатырладыр. Кәндин мүстәғил Совет-лији вар. Вахтилә, су үзүнә һәсрәт гал-мыш һамам ишә дүшүб, совхоз фәһләләри үчүн фәрди евләр тикилир. Мүасир типли ушаг бағ-часы тикилиб. Кәндә газ кәмәри чәкилиб. Јени үч-мәртәбәли, 190 јерлик мәктәб, бинасынын лајиһә-смета сәһәдләри һазырланыб. Јени мөдәнијәт еви-нин тикинтиси һазәрдә тутулуб. Сон ики илдә Шуша тикиш фабрикинин бир сехи, Әли Бајрамлы автома-тика вә телемеханика заводунун Шуша филиалынын сехи фәалијәт кәстәрир. Кәнд тәчили јардым машины илә, кәһнә дә олса, автобуслә тәмин олун-уб. Суд-пендир заводунун һәчми кенишләндирилиб. Кәнддә мусиги мәктәби фәалијәтә башлајыб. Кәңә-ләримизин ән бөјүк арузу одур ки, Туршсу минерал судолдурма заводу да тезликлә ишә дүшсүн, вә идман ојунлары кеңирмәк үчүн ајрыча сәһә ајрыл-сын, мејданча дүзәлдилсин.

Белә, бу ики илдә кәндимизә јахшы бахырлар. Аталар јахшы дејиб: баға бахарсан бағ олар, бах-маған дағ олар. Гој, бу күндән белә, республикамы-зын вә еләчә дә рајонумузун рәһбәрләринин көзү һәмишә кәндләримизин, шәһәрләримизин вә ән баш-лычасы гәдирбилән халгымызын үстүндә олсун. Очағларымыз көзәриб түстүләнмәсин, һәмишә алов-лајсын. Очағы сөнән ев һәмишә јијәсинә төһмәт кө-тирәр.

Акаф ТОҒИҒОҒЛУ,
Шуша рајону, Туршсу кәнди.

Һавалар ки, истиләшди, сүрүләримиз јајлагла-ра галдырылыр. Јахын илләрәчән чобанларымызы бу чәтин сәфәрдә гојун-гузулары гурд-гушдан гору-маг гајгысы нараһат едирди. Сон илләр исә...

Бир тәрәфдән сәрһәд кәндләримиз бошалыр. Нечә јурд салаг јараглы ермәниләрин гулағынын дибиндә? Дүңјанын мүдтәлиф јерләриндә мәһалли дөјүшләрин дәрдикни үрәк ағрысы илә чәкән, икинчи дүңја мұһарибәси-ни удан кәһнәк бир дөвләт ермәни террорунун гар-шысыны алмагда «ақиздирсә», әлијалын чобан-чол-луг нејләҗә биләр? Бәлкә дәјәнәклә чыхсынлар Ис-раил, АВШ, Франса, рус пулемјотлары, автоматла-ры, гүмбаралары, ракетләри... илә силаһланмыш, көзләрини ган өртмүш ермәни кәдәләринин габа-гына?

К өч ијунун 9-да, шәр гары, шанда јола дүшдү. Ш. Гурбанов, Н. Нәриманов, Ә. Бунјадов, М. Ә. Сабир ады-на вә башга колхозларын сүрү-ләри бир-биринин архасынча јајлаға јөн әлди. Мәрдакерт эразиси кечә икән кечилди. Ајын 12-дә артыг Кәлбәчәрлә Лачын арасындакы јол да арха-да галды. Сылдырымлы дағлар-ла, дәрин дәрәләрлә, сәрт дөң-кәләрлә говушан «Мыхтөкән» ашырымыны да чобанлар төһ-лүкәсиз кечдиләр. «Тағы дәрә-си» дејилән јердән јүзбулаг јајлағына галханда, јурд јеринә чатачатда исә...

РЕПЛИКА: Сүрүләри јајлаға чобанларын евләри апарача-дыса, тәчәвүзкар милли ермәни ордусу һиссәләриндән евләри горујачагыдыса, бес дөвләт «тә-минат төдбири» нөдән ибарәт имиш? Төһлүкәсизлик үчүн вәд вәренләр нијә сөзләринин үс-түндә дурмадылар? Телевизија екранындан «ермәни экстре-мистләринин һәр бир террорчу-луг һәрәкетинин гаршысы» јер-риндәчә алыначагыдыр, бунун үчүн бизим кифәјәт гәдәр гүв-вемиз вардыр, она көрә дә бизә силаһ лазым дејил? дејән республика Дахили Ишләр На-зирлијинин јүксәк чинли забит-ләринин дејдији сөзләр нә дәр-әчәдә инандырычы имиш? Мүәммәли сijasәт јеридән мәр-кәзин үзүјола сәзә баханлары-нын јумшаг креслоларындан дөрдәлли јапышараг, сәдәләш,

гәлби кениш милләти төрксилаһ етмәкдә, аз гала одун ичине кәдән чобанлары гурд-гуш тү-фәнкләри илә «руһландырмаг-да» фикирләри нә имиш?

Ш. Гурбанов адына колхозун чобаны Дәрҗаһ Гәһрәмановун сөһбәтиндән:

—Јола силаһсыз чыхмышдыг, инанмышдыг ки, бизә даш атан да олмас, гојмәзләр. Бир дә ки, лап аз галмышды јүзбулаг јај-лағына, Ајын 24-ү иди. Күндүз саат 11—12 радәләриндә гәфил гаршымыза үч «УАЗ», бир «Ни-ва» маркалы машины чыхды. «УАЗ»лар сары золаглы иди. Милис олдуғуну дүшүндүк. Ән тәрәфдән арха тәрәфимизә ке-чдиләр. Елә һәмин әндә дә пу-лемјот вә автоматлардан ба-шымызын үстүндән күллә долу кими јағмаға башлады. Әзүмүзү тамам итирдик. Машиналардан чыхан 15—20 нәфәр сүрүнү га-бағларына гатыб, апармаға баш-ладылар. Н. Нәриманов адына колхозун бир сүрүсү бизә лап јахынды, ону да бизимкиләрә гатдылар.

Һәмин колхозун баш чобаны Вагиф Әлијев:

—Арамызда һеч бир даны-шыг-зад олмады. О јан—бу јан етсәјдик, бизи күлләләрәчәкди-ләр. 20 баш гара малымызы, 6 аты да гојун-гузу илә биржә апардылар; көч јүкүмүз варды, атларын белинде, ону да апар-дылар. Тутдурмајан бир атымы-зы вә һүрән итләримизни јерин-

дәчә күлләләдиләр. Јәгин ки, лешләри инди дә оралардады. Ај гәрдаш, сиз дејин, нә едә биләрдик, өлдүрөдиләр ахы? һәрәмизин бир чәтән күлфәти-миз вар.

РЕПЛИКА: Доғруданмы, ер-мәни гулдурларынын азғынлы-гына сон гојмаг олмаз? Јок, истесәләр, һеч олмаса, ән али ганун һәмине гузу дәрисинә бу-рунмүш гурдларын—сағаллы дығаларын тамаһ дишләрини чәкәрдиләр ки, башгаларына дә дәрс олсун. Бәлкә, сәбәб мәркәзин милли ајры-сечкилик мәрәзинә тутулмасындадыр. Белә јердә дејәрләр ки, архалы көпәк гурд басар. Вә јахуд мәр-кәзин республикада төкдүјү гајдан онун әлалтылары да дағ-маг фикринә дүшүб. Белә де-јилсә, Загағгазијада биртәрәф-ли төрксилаһ нә үчүндүр? һәлә фәвгәләдә вәзијәтин биртә-рәфлијини демирик. Бу сijasәт бир халгын башгасы гаршысын-да диз чәкдүрүлмәсинә хидмәт етирмиш? Бели, суаллар чоһдур, вәрсижалар сонсуз. Чохмилләт-ли өлкәнин бир республикасын-да башга республикаларә гада-ған едилән гошун јығмаг, чәб-бәхана јаратмаг мәркәздә сү-кутла гаршыланьрса, һәрбчилә-рин әмәлләри вә сөзү һәмишә үст-үстә дүшмүрсә, тәбин јара-нан суалларын чавабы даим шүбһәли вәрсижалар доғурача-дыр.

Ш. Гурбанов адына колхозун сәһә зоотехники Таһир Нағы-јев:

—Билсәјдик белә олачаг, әв-вәлчәдән биз дә башымыза ча-рә гылардыг. Јохса, бәлкә дә колхозун 1299 баш гојуну, өзү-мүзүн шәхси гојун-гузумуз, 20 баш гарамалымыз, көч јүкү, јәһәр-јүјәкли атымыз, итимиз, Н. Нәриманов адына колхозун 1050 баш гојун-гузусу ермәни бадына кетмәзди.

Дәрҗаһ Гәһрәманов:

—Көзүмүз баха-баха, күнүн күнорта чагы бу гәдәр гојун-гузуну, мал-гараны елдән вәр-мәји өзүмә сығышдыра бил-

мирдим. Аллаһ өләмсызлығы кәссин. Јенә дә дөзмәдим, дал-ларына дүшдүм. Товһағовда мәнә атәшә тутдулар, гајытдым. Мәнә јер өләмишди бу нақиш-лик, бу нәмәрдик. Таһири кө-түрүб јенә далларынча јоллан-дым. Дағын башына чыханда көрдүм ки, сүрүләримизи дә, мал-гараны дә, атлары да гон-шу Корус рајонунун Ханәзәк кәндинә мәхсус ферманын һә-јәтинә топләјыблар. 50-јә гә-дәр адам оларды. Көр-дүк ки, ферманын һәјәтиндә 20—25 машин да вар, һәр шәји баша дүшүб, кери гајытдыг. Ји-јәсиз малы јејәрләр дә... Гыса-сы, галан сүрүләри керијә—Ис-тису эразисинә гајтардылар. Саат 14-дә Ағчабәди рајонунун миллис ишчиләри кәлдиләр. Һәр шәји өһәмижәтсиз олдуғу-ну көрүб, нә едәчәкләрини бил-мәдиләр. һәрбчиләрә хәбәр өледик. Онлар даһа пис хәбәр-ләр кәлдиләр. Дејдиләр ки, баш-га бир тәрәфдә дә атышма ке-дир, вертолјотун бақы деши-либ, үч әскәр јараланыб, үч ер-мән өлдүрүлүб, икиси исә тутулуб, һәрбчи даһа сонра хә-бәр вәрди ки, сизин һејванлары апаранларла да атышдыг.

ИКИ күндән сонра рајонун вә колхозун рәһбәрләри дә кәлдиләр. Вертолјот-ла һәр јер—Ханәзәјин, Даш-кәндин јајлағларыны көздик. Мал-гара, гојун-гузу апаранлар елә бир јерә кирмишдиләр, та-па билмәдик, арадан чыхмыш-дылар. Кенерал-мајор Илүшкин вә башга һәрбчиләр һадисә јер-ринин шәклини чәкдиләр, үч вәдә килиз јығдылар, силаһ-ларын нөвүнү мүәјјәнләшдир-диләр—әл пулемјотундан, ав-томатлардан вә карабиндән аташ ачмышдылар. Инди һәр јерә — (Москвадан белә) теле-грамлар вурмушут, евимиздәчә отуруб чавабларын көзләји-рик. Көрәк бу өлкәнин бир ји-јәси вар, ја јох?

РЕПЛИКА: Мән бир нәфәрин текбашына јеритдији сijasәтин дүзкүнлүјүнә инанмырам. Лап

даһиләрин даһиси олса да. «Мән» демәклә, мән кимәм ки. Бу фикрлә рәзиләшмајан да олар, Буну мөвчуд гурулушун 70 илли тарихи дә сүбүт едир. Она көрә дә капиталист дүңја-сында һеч вахт белә гүсүрлу сijasәт мөғбул сајылыб, прак-тик һарәкәт дашымамышдыр. Әлкәмиздә исә, әксинә, бирин-чи шәхсин сөзләри һәмишә пејчәмбәр фикри кими гәбүл едилмишдир. Јенидәнгурманын мүәллифи дә һәмишә ишләнди-ји кими Сов.ИКП јох, инди иш-ләндији кими, шәхсән М. С. Горбачовдур. Инди онун башы јенидәнгурманын әвкәдә до-гурдугу һәрч-мөрчлијә, һәрчичи мәтбуатын јаздығы кими, шәх-си интригалара гарышдығын-дан, һарда аш, орда баш олан «јан»ларын јангынлары, басгын вә таланлары, силаһ идхалы, низами гошун јаратмалары, мал-гара, гојун-гузу, тојуг-чүчә оғур-лутлары куја арха плана кеч-мишдир. һәрчәнд Бақыда шәнбә гыргынынн сәбәби вә сәбәбкарыны көлкәдә гојмаг үчүн Азербәјҗан сәрһәди Бо-јунча ермәни гулдурларынын силаһлы басгынларынын һара-дән рөванч тапдығыны халг јахшы билир вә бу унутулмаз-дыр. Чох вә даһа деһшәтли чи-најәтләр һаггында телеграмлар исә Москвада гујунун дибинә дүшүр.

Биз исә кәлин бир-биримизи алдатмајар. Азербәјҗанда олаи һәрбчи кенераллар күлә-жүлә етираф едирләр ки, ермәни гулдурларынын басгынларынын гаршысыны алмагда ақизди-рләр. Республика дахили ишләр назри исә экрандан үзүнү халга тутуб, исрар едир ки, бу-на имкән вар: вә һәр бир төд-бир көрүлүб. Амма, көрүндүјү кими, һәмишә, һәр ишдә кечки-кирик, Бирдәфәли инанмалы-јыг, әбәс фәлик демиләр ки, «Москва көз јашларына инанмыр». Әзүмүз өз башымы-за чәрә гылмалыјыг, өзү дә тезликлә.

Гәнбәр ЈУСИҒОВ.

УНВАНЫМЫЗ:
АЗӘРБАЈҖАН ССР ДАҒЛЫҒ
ГАРАБАҒ МУХТАР ВИЛАЈӘТИ
УЗРӘ РЕСПУБЛИКА ТӘШКИЛАТ
КОМИТӘСИ.
374430. Степанакерт шәһәри,
Октябр күчәси 13.
Телефонлар: 4.32.12; 4.14.50.

МУХБИР ПОСТЛАРЫМЫЗ
БАҚЫДА: 370146, Бақы—146,
Мәтбуат проспекти, 529-чу
квартал, IV мәртәбә, 417-чи
отаг. Тел: 39.49.81.

АҒДАМДА: 374400, Ағдам шәһәри,
28 Апрель проспекти, 2.
Тел: 4.39.40.

Газет Азербәјҗан КП МК-нын
«Коммунист» нәширјәтинин
мәтбәсиндә офсет үсулу
илә чәп олунмушдур.
Тираж 30.000 нүсхә.

Редактор әвәзи
Чинкиз ИСМАҒЫЛОВ.
ФГ 18448
Сифарш 5098